ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА КРУМОВГРАД (2021-2027 г.)

Приет с Решение №285 от Протокол №18/22.03.2021 г. на Общински съвет - Крумовград

Актуализиран с Решение №270 от Протокол №14/18.02.2025 г. на Общински съвет - Крумовград

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък на фигурите....4

Списък на таблиците....6

Списък на изплзваните съкращения....7

1. Въведение....8

1.1. Същност на плана за интегрирано развитие на община....8

1.2. Предпоставки за разработване на плана за интегрирано развитие....9

1.3. Отговорностите на институциите и партньорите за разработването и приемането на ПИРО....16

1.4. Структура на плана за интегрирано развитие на община Крумовград....17

1.5. Методи и принципи, използвани при изготвянето на ПИРО....21

2. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Крумовград....23

2.1. Обща характеристика на общината....23

2.2. Състояние на регионалната и местната икономика....32

2.3. Развитие на социална сфера и човешките ресурси....47

2.4. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията....64

2.5. Екологично състояние и рискове....67

2.6. Административен капацитет и управление....76

2.7. Влияние на големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение, предвидени за реализация на територията на общината....81

3. Описание на взаимовръзките на анализа с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво....82

4. Връзка на общината със съседните територии, които имат потенциал да влияят върху развитието ѝ....87

5. Синтезен SWOT анализ....88

6. Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г. 90

6.1. Основополагащи принципи при формулирането на стратегическата част....90

6.2. Подход за формулиране на визията....91

6.3. Визия за развитие....93

6.4. Стратегически цели....93

6.5. Приоритети за развитие....94

7. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност....105

8. Определяне на приоритетни зони за въздействие....106

8.1. Подход при определянето на зони за въздействие....106

8.2. Зони за въздействие със специфични характеристики 106
8.3. Приоритетни зони за въздействие 107
9. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие 109
10. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия 111
10.1. Специфика и проблематика на измененията на климата 111
10.2. Факти за изменението на климата в България 111
10.3. Общи европейски и национални действия по отношение на климата 112
10.4. Законодателна рамка на действията по отношение на климата 113
10.5. Общи хоризонтални мерки, свързани с изменението на климата 114
10.6. Принос на ПИРО за изпълнение на действията по отношение на климата 115
11. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО 122
11.1. Същност на системата за наблюдение и оценка 122
11.2. Участващи структури и форми на комуникация 122
11.3. Дейности по наблюдението и оценката на плана 123
11.4. Подход за разработването на системата от индикатори 123
11.5. Източници на информация 125
11.6. Видове индикатори 125
12. Индикативна финансова таблица 130
13. Източници на информация 132
14. Приложения 133

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период 10
Фигура 2. Урбанистичен модел „Умерен полицентризъм“ 15
Фигура 3. Развитие на областната икономика за периода 2014-2018 година 35
Фигура 4. БВП и БВП на човек от население за област Кърджали за периода 2014-2018 35
Фигура 5. Брой на предприятията в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018 36
Фигура 6. Заети лица в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018 г. 37
Фигура 7. Произведена продукция в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018 37
Фигура 8. Брой на предприятия на 1000 д. на различните административни нива 38
Фигура 9. Произведената продукция на 1000 д. на различните административни нива 39
Фигура 10. Разпределение на предприятията по броя за заетите в тях за 2018 г. 40
Фигура 11. Разпределение на заетите в предприятията според броя на заетите в тях за 2018 г. 40
Фигура 12. Произведена продукция (в хил. лв.) от предприятията според заетите в тях 41
Фигура 13. Засята площ (дка) с основни земеделски култури за периода 2014-2019 г. 42
Фигура 14. Динамика на аграрния сектор в периода 2014-2018 година 42
Фигура 15. Динамика на сектор „Индустрия“ в периода 2014-2018 година 43
Фигура 16. Динамика на сектор „Услуги“ в периода 2014-2018 година 44
Фигура 17. Принос на предприятията в сектора на услугите по приходи от дейността, 2018 г. 45
Фигура 18. Население на община Крумовград според преброяванията (1934-2011 г.) 48
Фигура 19. Население на община Крумовград по местоживеене към 31.12. за периода 2011-2019 г. 48
Фигура 20. Изменение на населението в селата на община Крумовград, 2019 спрямо 2014 година 49
Фигура 21. Раждаемост на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 50
Фигура 22. Смъртност на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 50
Фигура 23. Естествен прираст на 1000 души от населението община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 51
Фигура 24. Заселени на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 51
Фигура 25. Изселени на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 51
Фигура 26. Механичен прираст на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година) 52
Фигура 27. Брой на населението по пол в община Крумовград за периода 2011-2019 г. 52

Фигура 28. Разлика между преброяването от 2011 и населението към 31.12.2019 г. по възрастови групи в община Крумовград 53
Фигура 29. Динамика на децата, персонала и местата в ДГ в община Крумовград (уч. години 2011/12 – 2019/20) 55
Фигура 30. Брой на напусналите ученици от I до VIII по учебни години в община Крумовград 57
Фигура 31. Население в под, над и в трудоспособна възраст в община Крумовград за периода 2014-2019.....59
Фигура 32. Заети лица по сектори на икономиката за 2018 г. в община Крумовград.....60
Фигура 33. Средногодишна безработица в община Крумовград и по административни нива за периода 2014-2019 г. 61
Фигура 34. Произведена продукция (в хил. лв.) годишно на 1 зает по икономически сектори и общо за общината в периода 2014-2018 г. 62
Фигура 35. Разходи за възнаграждения (в хил. лв.) на отчетените нефинансови предприятия в община Крумовград 2014-2018 г. 63
Фигура 36. Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в община Крумовград и по административни нива за периода 2014-2018 г.....63
Фигура 37. Загуби на вода по водопроводната мрежа в община Крумовград.....66
Фигура 38. Организационна структура на общинската администрация в Крумовград.....77
Фигура 39. Структура на стратегическата част на ПИРО Крумовград 93
Фигура 40. Приоритетни зони за въздействие 108

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1. Населени места в община Крумовград 24
Таблица 2. Място и роля на община Крумовград в областта по избрани показатели 25
Таблица 3. Обекти на културното наследство в община Крумовград 28
Таблица 4. Читалища в община Крумовград и брой посещения през 2019 г.....29
Таблица 5. Общ баланс на територията на община Крумовград в хектари 30
Таблица 6. Динамика и разпределение на предприятията по икономически сектори в община Крумовград за периода 2014-2018 г. 39
Таблица 7. Дейност на местата за настаняване в община Крумовград (2014-2019 г.).....45
Таблица 8. Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности (А21) в община Крумовград за 2018 г. 46
Таблица 9. Детски градини в община Крумовград за учебната 2020/2021 година.....54
Таблица 10. Списък на училищата в община Крумовград.....55
Таблица 11. Паралелки, учители и учащи се в ОУ и СУ в община Крумовград по класове....56
Таблица 12. Състояние и дължина на настилката на пътищата, част от републиканската пътна мрежа, преминаваща през община Крумовград.....64
Таблица 13. Защитени територии и зони в община Крумовград 69
Таблица 14. Данни за битовите отпадъци за периода 2015-2018 година 74
Таблица 15. Генерирани количества отпадъци в общината през 2019 г.....75
Таблица 16. Динамика на служителите в Община Крумовград за периода 2014-2019 година 77
Таблица 17. Брой, стойност и БФП на проектите реализирани в община Крумовград за периода 2007-2020 г. 80
Таблица 18. Взаимовръзки между заключенията от Анализа на районите и ПИРО.....82
Таблица 19. Мерки за ограничаване и адаптация към изменението на климата 114
Таблица 20. Мерки в ПИРО, които допринасят за постигане на целите на Националната стратегия за АИК.....116
Таблица 21. Индикативна финансова таблица за периода 2021-2027 г., в хил. лв. 130

СПИСЪК НА ИЗПЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АНКПР	Актуализирана национална концепция за пространствено развитие
БВП	Брутен вътрешен продукт
БЕЛ	Български език и литература
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ДБТ	Дирекция бюро по труда
ДВ	Държавен вестник
ДГ	Детска градина
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗТ	Закон за туризма
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
ИТИ	Интегрирани териториални инвестиции
ИТСР	Интегрирана териториална стратегия за развитие
МИГ	Местна инициативна група
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
НКРПР	Национална концепция за регионално и пространствено развитие
НПО	Неправителствена организация
НПР	Национална програма за развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОДЗ	Областна дирекция „Земеделие“
ООН	Организация на обединените нации
ОПР	Общински планове за развитие
ОПУ	Областно пътно управление
ОУПО	Общ устройствен план на община
ПИРО	План за интегрирано развитие на община
ППЗРР	Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РДМА	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
СУ	Средно училище
ЦУР	Цели за устойчиво развитие
ЮЗР	Югозападен регион
ЮИР	Югоизточен регион
ЮЦР	Южен централен регион
NUTS	Nomenclature des Unités territoriales statistiques (Номенклатура на териториалните единици за статистически цели)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. СЪЩНОСТ НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА

1.1.1. ОБХВАТ

В своята същност ***Планът за интегрирано развитие на община Крумовград (ПИРО) 2021-2027 г.*** е основополагащ, стратегически документ и важен инструмент за управлението на общината през следващите седем години. Пространственият обхват на ПИРО включва цялата територия на общината. Определени са зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за кооперирane със съседни общини. Планът за интегрирано развитие на общината е със средносрочно действие, като времето за неговото изпълнение съвпада със следващия програмен период на ЕС до края на 2027 година.

ПИРО като част от системата от стратегически документи интегрира регионалното и пространственото развитие и служи за определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на районите, общините и населените места, които се отчитат при разработването на инвестиционни програми и финансови инструменти, включително съфинансирани от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие.

В спецификата на общината се съдържат аргументите за очертаване на нейната визия за развитие до края на програмния период. Тези аргументи произтичат от комплексните анализи на природните дадености, историята и мястото на общината в регионален и национален план от гледна точка на нейното икономическо, социално, екологично, културно и управленско ниво на развитие; наличните потенциали и съществуващите проблеми и предизвикателства. Последователността на проучванията, направените анализи и изводи в процеса на работата по плана са основната предпоставка за формулиране на аргументирана стратегическа част и като краен продукт една конкретна програма за действие.

1.1.2. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Цел

Основната цел на Плана за интегрирано развитие на община Крумовград е да предложи обща рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво, обединени в конкретна програма за действие. Общинският план на Крумовград е оперативен документ, обединяващ целите и начините за тяхното постигане, при задължително съответствие с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион от ниво 2 и действащите устройствени планове.

По същество планът се разработва и прилага в общия контекст на актуалната законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие в България и Европа, като изявява местната специфика и предлага аргументирани решения за социалните, икономическите, екологичните, културните и управленските предизвикателства по пътя към устойчивото развитие на общината. Тези решения очертават общата рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво.

Задачи

За успешното постигане на основната цел е необходимо да бъдат решени следните задачи:

- **комплексно управление на процеса по разработването на ПИРО**, включително разпределение на дейностите във времето и на отговорностите между отделните експерти, коректна комуникация с Възложителя и всички заинтересовани страни;
- предварително извеждане на ясна и последователна **методология** за разработването на ПИРО;
- **определяне на структура на ПИРО**, отчитаща разпоредбите в системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие, която обхваща Методически указания за разработване и прилагане на:
  - Интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво2;
  - Плановете за интегрирано развитие на община.
- информационно обезпечаване, чрез събиране, обработка и синтез на данни от разнообразни и точни източници на информация;
- проучване на основните законодателни и стратегически документи и извеждането на изводи от тях;
- извършване на комплексен анализ на съвременната ситуация в общината;
- извеждане на обобщена оценка за проблемите и потенциалите в общината, заедно със синтезен SWOT анализ;
- приложение на подход за формулиране на изпълними стратегически предложения;
- очертаване на визия за развитие и формулиране на цели, приоритетни направления и съпътстващите ги мерки;
- разработване на поредица от инструменти за реализацията на плана;
- успоредни публични дискусии и анкетни проучвания, ориентирани към различни целеви групи и представляващи основно средство за генериране на идеи.

1.2. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

Планът за интегрирано развитие на община Крумовград е със срок на действие 7 години. Той е съобразен с нормативните документи, свързани с местното самоуправление, териториалното устройство, опазването на околната среда, кадастъра и имотния регистър за територията на общината и в съответствие с целите на кохезионната политика на Европейския съюз за периода 2021-2027 г. – ***„Европа по-близо до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и на местните инициативи“***. В него са определени средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини. Осигурена е пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и планови ресурси за постигане на дефинираните цели за трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на общинската територия.

1.2.1. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА

Закон за регионалното развитие

Изготвянето на плановете за интегрирано развитие на общини (ПИРО) е регламентирано в Закона за регионалното развитие с неговата редакция от март 2020 година

(изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 Март 2020 г.), както и правилника за неговото прилагане. В новия програмен период 2021-2027 г. ПИРО обединяват в рамките на един стратегически документ елементите на общинските планове за развитие (ОПР) и интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР), които се изготвяха в периода 2014-2020 г.

Фигура 1. Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период

Източник: ЗРР; Авторски колектив, ПИРО Крумовград 2020 г.

Съгласно ЗРР плановете за интегрирано развитие на община са част от системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие. Те са в йерархична съподчиненост на документите от по-горните нива – интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2 и актуализираната Национална концепция за регионално и пространствено развитие. Изготвят се с хоризонт от 7 години и очертават средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за планиране от ниво 2 и общия устройствен план на общината (чл. 13. ЗРР). В този смисъл ПИРО следва да отчете и предвижданията на общия устройствен план на общината, ако такъв е изготвен към момента на разработването му или двата документа да се изготвят паралелно, ако е възможно.

Към момента на изготвяне на ПИРО Крумовград Общината е в процедура по изготвяне на Общ устройствен план, който е във фаза „предварителен проект“ и настоящият документ отчита предвижданията в него. По този начин е постигната синергия между двата документа.

ПИРО се приема от общинския съвет по предложение на кмета на общината, според чл. 13 от ЗРР.

Закон за туризма

Изменението на Закона за туризма от 2020 г. (ДВ, бр. 17, 2020) изисква в програмата за реализация на плановете за интегрирано развитие на общините да се включва самостоятелен раздел, който съдържа общинската програма за развитие на туризма (чл. 11 от ЗТ). Тя следва да е в съответствие с приоритетите на областната стратегия за развитие на туризма и

Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма и стратегиите за развитие на отделни видове туризъм.

Следва да се подчертае, че стратегията на областно ниво не е изготвена и приета, което поставя пред трудности местната администрация при изготвяне на програма за развитието на туризма, която да е в *„съответствие с приоритетите на областната стратегия“*. Въпреки това, в ПИРО **туристическите дейности са изведени в приоритетно направление 3 „Развитие на туристическия потенциал на общината“, в което са включени мерки и проекти, които подкрепят развитието на туристически дейности в общината, съобразно местните специфики.**

Според ЗТ е регламентирано още, че *„в случаите, когато на територията на общината е разположен национален курорт по чл. 5ба, общинският съвет е длъжен да планира разходи за подобряване на предлаганите туристически дейности, общински обекти, услуги и продукти в националния курорт“*. Това има пряко отражение върху Програмата за реализация на плана. **В рамките на община Крумовград не е разположен курорт от национално значение.**

Други закони, имащи отношение към разработването и реализацията на ПИРО

При изготвянето на ПИРО са взети предвид и редица закони, които имат пряко влияние върху управлението на територията и нейното финансиране. По-важните от тях са:

- Закон за административно-териториалното устройство на Р България;
- Закон за местното самоуправление и местната администрация;
- Закон за достъпа до обществена информация;
- Закон за общинската собственост;
- Закона за публичните финанси;
- Закон за местни данъци и такси;
- Закон за водите;
- Закон за горите;
- Закон за концесиите.

Освен изброените закони има и други специализирани административни актове, които определят дейността на общините в различни сектори и от които произтичат конкретни права и задължения на общинска администрация. Тук следва да се добавят Международните конвенции, ратифицирани от правителството на Р България, с които е свързана работата в конкретен сектор например права на човека, културно наследство и др.

1.2.2. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

Действащото законодателство задължително изисква осигуряването на съгласуваност на ПИРО с основните стратегически документи на европейско, национално и областно ниво. Те са представени в следващите редове.

Глобални цели на устойчивото развитие (ООН)/ Трансформиране на нашия свят: Дневен ред 2030 за устойчиво развитие

Всички 17 цели са свързани помежду си и имат срок за тяхното постигане до 2030 г.

Те са насочени към преодоляване на глобалните предизвикателства, пред които сме изправени. Новите цели предвиждат изкореняването на крайната бедност във всичките ѝ форми, ликвидирането на глада и помощ за устойчивото развитие на селското стопанство, поощряване на здравословния начин на живот и съдействието за благополучието на всички хора, осигуряването на всеобщо и качествено образование, рационална употреба на водните ресурси, всеобщ достъп до екологично чиста енергетика и др. За постигането на целите ще трябва да бъдат изпълнени общо 169 производни задачи в областта на социално-икономическото развитие. Напредъкът по изпълнението на плана ще се обсъжда четири пъти годишно на форум на високо равнище под егидата на Общото събрание.

Документ за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“

Този документ замества действащата до сега Стратегия „Европа 2020“, като интерпретира отношението на страните от ЕС към глобалния Дневен ред 2030 за устойчиво развитие. В Европа е направено много – приоритетите за устойчиво развитие са включени в основни хоризонтални програми, както и в секторните политики и инициативи. ЕС е сред водещите сили за приемането на Програмата на ООН относно устойчивото развитие до 2030 г. и нейните цели за устойчиво развитие (ЦУР). Показателите на Съюза и неговите държави членки по отношение на ЦУР са сред най-добрите в света. За да постигнем целите до 2030 г. е необходимо всички страни да съблюдават тези цели в цялостната система на стратегическото и програмно планиране от националното ниво, през регионалните планове до плановете за интегрирано общинско развитие. ПИРО Крумовград е структуриран и целенасочен в рамките на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“

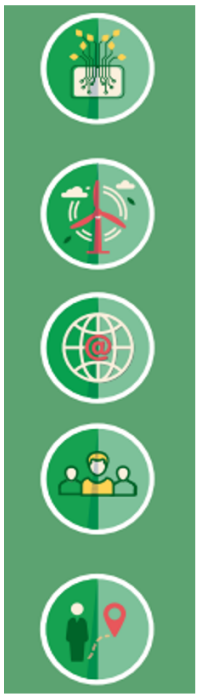

ПО-ИНТЕЛИГЕНТНА ЕВРОПА чрез иновации, цифровизация, икономическа трансформация и подкрепа за малките и средните предприятия;

ПО-ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНА НИСКОВЪГЛЕРОДНА ЕВРОПА, прилагаща Парижкото споразумение и инвестираща в енергиен преход, възобновяеми източници и борбата с изменението на климата;

ПО-СВЪРЗАНА ЕВРОПА със стратегически транспортни и цифрови мрежи;

ПО-СОЦИАЛНА ЕВРОПА, прилагаща Европейския стълб на социалните права и подкрепяща качествените работни места, образованието, уменията, социалното приобщаване и равния достъп до здравни грижи;

ЕВРОПА ПО-БЛИЗО ДО ГРАЖДАНИТЕ чрез подкрепа за местно инициирани стратегии за развитие и устойчиво градско развитие в целия ЕС.

Програма за развитие: България 2030

Националната програма за развитие „България 2030“ е програмен документ, поставящ рамката и насоките за подготовка на останалите стратегически документи в страната. С тази програма се адаптират приоритетите на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“ към нашата национална специфика в границите на България. Документът определя **три стратегически цели**: ***ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата,*** за реализирането на които са предвидени целенасочени политики и интервенции, групирани в **пет взаимосвързани и интегрирани оси на развитие** – ***Иновативна и интелигентна България; Зелена и устойчива България; Свързана и интегрирана България; Отзивчива и справедлива България; Духовна и жизнена България.*** За постигането на стратегическите цели са дефинирани 13 национални приоритета, като с решението на правителството са определени водещите ведомства по отделните приоритети.

Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Въпреки че времето на действие на този документ е ограничено до 2022 г., Националната стратегия за регионално развитие се фокусира върху балансираното, равнопоставено и устойчиво развитие на регионите в България през периода до 2022 г. и очертава начините и средствата за намаляване на неравенствата между отделните региони, области и общини в страната. Стремежът за постигането на баланс продължава общата Кохезионна политика на ЕС на национално ниво. НСРР е интегрирана стратегия за развитие, осигуряваща координация между управлението на различните сектори и условия за реализация на НПР България 2030.

Фокусът на стратегията е постигането на полицентрично, балансирано и устойчиво развитие на регионите в България. От друга страна тя осигурява координация между отделните секторни политики и стратегически документи на национално ниво и подпомага тяхното синхронизиране на по-ниските нива на планиране (NUTS 1, NUTS 2 и NUTS 3).

Целите и приоритетите на НСРР подчертават значението на малкия и среден бизнес, формирането на устойчиви туристически дейности и подобряването на социалната и техническата инфраструктура при съхраняване на природното и културно наследство.

Актуализирана национална концепция за регионално и пространствено развитие 2013-2025

Устройството и управлението на националната територия до 2025 година се регламентира от Национална концепция за регионално и пространствено развитие, която е актуализирана през 2019 г. и с нея се полагат основите за оперативна програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 г.

Актуализираната НКРПР 2013-2025 г. съдържа средносрочни и дългосрочни насоки за устройственото планиране и опазването на териториалните ресурси. Тя осигурява и подходяща основа за териториална насоченост и израз на секторните политики и стратегии, като се подчертава, че желаният модел за умерен полицентризъм (поддържане на мрежа от равномерно разпръснати градове, които са предпоставка за по-балансирано развитие и съживяване на селските и периферните райони) все още е на дневен ред.

Актуализирания документ има няколко много важни нови елемента: отразени са новите насоки в европейската кохезионна политика и политиката за пространствено развитие; стратегическата ѝ част интегрира в още по-силна степен регионалното планиране с пространственото такова; и идентифицира конкретни територии със специфични характеристики, потребности и потенциали.

В разработения урбанистичен модел за „умерен полицентризъм“ се подчертава, че в Южна България ще доминира град Пловдив в партньорство със Стара Загора, които ще се развиват като полюси на растеж. В този модел **Крумовград е определен като град от 4-то ниво** (малък град с микрорегионално значение за територията на група общини). Най-важното „*за тях е да не се допусне да загубят функциите си с надобщинско значение* – най-вече в социалната сфера, образованието, здравеопазването и културата“.

Съгласно урбанистичния модел, територията на община Крумовград попада на една от второстепенните оси на урбанистично развитие – Петрич-Гоце Делчев, Смолян, Кърджали-Момчилград-Крумовград-Свиленград. Те се формира предимно от второкласната и третокласна пътна мрежа на страната и осигурява връзката между общините в посока изток-запад.

През част те територията на общината преминава и главната ос на урбанистично развитие – Централна ос „Север-юг“ (Румъния/Русе - Стара Загора – ГКПП „Маказа“/Гърция)**.** Тя се формира от пътни и жп направления, включени в основната (до Димитровград/Хасково) и широкообхватна (до ГКПП „Маказа“) TEN-T мрежа. Свързва Румъния с Гърция през България, осигурява връзките на страната с важните урбанизационни центрове Букурещ, Киев, Москва, Санкт Петербург и Хелзинки на север и Александруполис на юг. Значимостта на тази ос за интегрирането на северните и южни територии на страната и провеждане на международни транзити, се компрометира от забавеното доизграждане и модернизиране на съставящите я транспортни елементи.

В този модел, най-близкият център от по-високо ниво (трето), с когото Крумовград има връзка, е гр. Кърджали.

Фигура 2. Урбанистичен модел „Умерен полицентризъм“

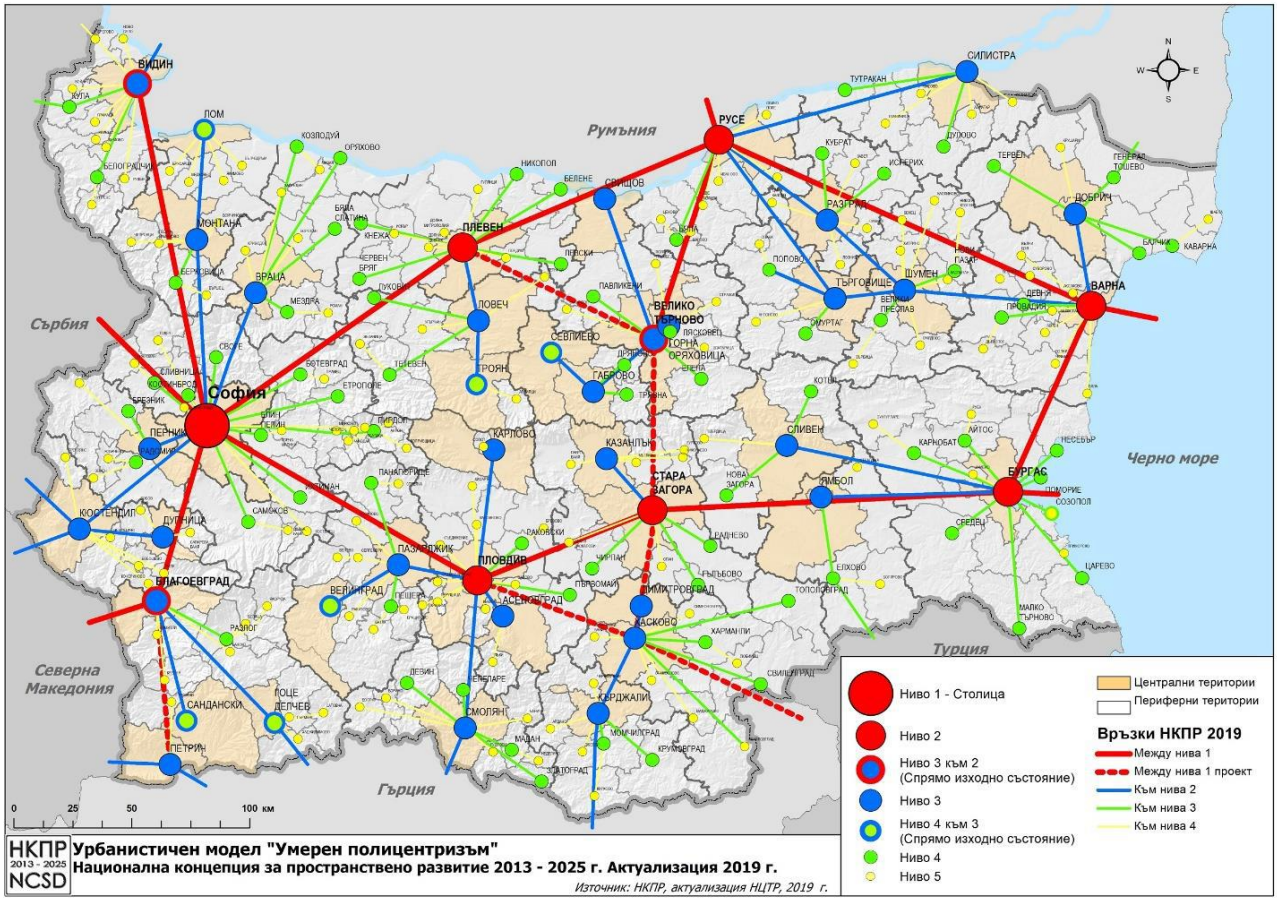

Източник: *Актуализирана НКРПР*

Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за периода 2021-2027 (ИТСР)

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион от ниво 2 е стратегически планов документ, определящ общата политическа, пространствена, икономическа и тематична рамка за развитието на региона в годините на новия програмен период 2021-2027. Тя е разработена в съответствие с Националната концепция за регионално и пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (Актуализация 2019 г.) и отчита предвижданията на секторните стратегии на регионално ниво в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда.

Предложените в стратегията действия са свързани с подкрепа на местните фирми, както и за привличането на външен инвестиционен ресурс в съчетание с действия за преодоляване на технологичната изостаналост и недостатъчната иновационна активност, за по-добра конкурентоспособност в дългосрочен хоризонт.

Централно място във фокуса на ИТСР заема значение е поставянето на фокуса върху развитието на образователната и социалната инфраструктура в ЮЦР, подпомагането на процеса на трудова интеграция и подобряването на ефективността на местните пазари на труда.

Всичко това следва да допринесе за постигане на напредък в преодоляването на вътрешнорегионалните различия в Южен централен регион.

1.3. ОТГОВОРНОСТИТЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ И ПАРТНЬОРИТЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ПРИЕМАНЕТО НА ПИРО

Общи изисквания към подготовката, съгласуването и приемането на ПИРО

Съгласно ЗРР и Правилника за неговото прилагане няколко са основните актьори в процеса на подготовка, съгласуване и приемане на ПИРО – кметът на общината, общински съвет, заинтересованите органи и организации, с икономическите и социалните партньори, както и с физически лица и представители на юридически лица, имащи отношение към развитието на общината.

Функцията на организатор при изготвянето и съгласуването има кметът на общината, който осъществява координация и контрол по процесите. Съгласно Методическите указания с негова заповед се сформира работна група по подготовка, изготвяне и одобрение на ПИРО. В нея следва да са представени възможно най-много представители на заинтересованите страни в общината. Останалите заинтересовани лица трябва да има постоянен достъп до информация за процеса и възможност за даване на становища и предложения при изготвянето на ПИРО, а в последствие и при неговата реализация.

Със заповед на кмета изготвянето на ПИРО се възлага на външен изпълнител (при спазване изискванията на ЗОП) или със собствен капацитет. Кметът е този, който, чрез заповед, организира и публично обсъждане на проекта на ПИРО и на ЕО по реда на чл. 20 от Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми в случаите, в които такава оценка е била изискана.

Общинският съвет е органът, който приема ПИРО на общината и контролира осигуряването на съответствие на общия устройствен план с плана за интегрирано развитие.

Заинтересованите лица имат право да дават аргументирани предложения при изготвянето на ПИРО и да получават информация при поискването ѝ.

Одобреният план за интегрирано развитие на община се представя от кмета на общината пред съответния областен съвет за развитие в срок до три месеца от неговото приемане от съответния общински съвет. ПИРО и решението на общинския съвет за неговото приемане се публикуват на страницата на общината в интернет, както и на портала за обществени консултации на Министерския съвет.

Изменение и актуализация на ПИРО

Изменение и актуализация на плана се допуска при условията, посочени в ППЗРР, в т.ч.:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в национални или секторни стратегии, концепции и програми, влияещи върху изпълнението на плана;
- **при приемане или изменение на бюджета на общината и утвърждаване на индикативните разчети за средствата от Европейския съюз се актуализира и програмата за реализиране на плана.**

Същевременно, актуализация на програмата за реализация на плана може да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за

наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и приложенията към нея се извършва с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране. Така например, в случай на възникнала възможност за включването на допълнителни ресурси – средства от оперативните програми за периода 2021-2027 г. или от други национални или донорски проекти и програми, при актуализацията на програмата за реализация могат да бъдат идентифицирани допълнителни проектни идеи, които да бъдат финансирани с допълнителните ресурси. Допълнителни мерки, дейности и проекти/проектни идеи се включват в програмата или приложенията към нея само чрез обосновка на приноса им към постигането на целите и приоритетите на плана при спазване на принципа на интегриран подход.

Изготвеният актуализиран ПИРО се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана.

Наблюдение и оценка на ПИРО

Наблюдението на плана се осъществява в съответствие с разпоредбите на ППЗРР. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на ПИРО чрез разработване на годишен доклад за всяка година от действието на плана. Съгласно изискванията на ЗРР, за изпълнението на всеки ПИРО се извършва последваща оценка не по-късно от една година след изтичането на периода на неговото действие. Последващата оценка включва:

1. оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;

2. оценка на общото въздействие;

3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;

4. изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

Според чл. 33 от ЗРР в средата на периода на действие на ПИРО се изготвя и междинна оценка, която включва следните елементи:

1. оценка на първоначалните резултати от изпълнението;

2. оценка на степента на постигане на съответните цели;

3. оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;

4. изводи и препоръки за изпълнението на съответния документ.

1.4. СТРУКТУРА НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА КРУМОВГРАД

Структурата на плана за интегрирано развитие на община Крумовград е изцяло съобразена с разпоредбите на чл. 13 от ЗРР и методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО 2021-2027 г., публикувани от МРРБ. Тя е изцяло в синхрон с най-добрите практики на стратегическото планиране на териториите.

Структурата на плана следва използвания методически подход при изготвянето му. Документът започва с представянето на резултатите от проведените социално-икономически и пространствени **анализи** на територията, които представят ситуацията в общината и очертават тенденциите в развитието ѝ до 2027 г. След това продължава с **оценка** и **изводи** от аналитичната част. На тяхна база е **формулирана визия** и са отправени **стратегически**

предложения (цели и приоритети за развитие на общината). Накрая са разписани основните **инструменти** за успешната реализация, вкл. наблюдението и оценката на плана. Неразделна част от документа са съпътстващите го **приложения**, изготвени в процеса на неговото разработване.

Избраният подход обуславя основните точки (съдържание на плана), които са както следва:

- Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Крумовград.
- Описание на взаимовръзките на анализа с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво.
- Връзка на общината със съседните територии, които имат потенциал да влияят върху развитието ѝ.
- Синтезен SWOT анализ.
- Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027.
- Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.
- Определяне на приоритетни зони за въздействие.
- Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие.
- Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия.
- Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО.
- Индикативна финансова таблица.
- Приложения.

1.4.1. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА КРУМОВГРАД

Анализът на икономическото, социалното и екологичното състояние, на нуждите и потенциалите за развитие е изготвен за територията на цялата община. Подробното описание на отделните аспекти от общинското развитие завършва с обобщени изводи, комбинация от проблеми и потенциали. Идентифицираните проблеми и потенциали са основа за извеждането на синтезен SWOT анализ, чиято цел е да открои най-важните моменти в историческото и съвременното развитие на общината. Обобщени са положителните и отрицателните характеристики в рамките на община Крумовград и прилежащия ѝ пространствен контекст – тенденциите на регионално, национално и европейско ниво.

Анализът поставя акцент върху географската, историческата и културната характеристика, проследени са закономерностите във функционално-пространственото развитие, социалното, икономическото и екологичното състояние в границите на община Крумовград. Подробно проучена е транспортната система, количествените и качествените измерения на електроснабдителната, водоснабдителната и канализационната системи.

Административният капацитет на общината е представен като единство на възможности и ограничения за приложение на политики и изпълнение на проекти при взаимодействие между община Крумовград, неправителствения сектор и бизнеса.

Аналитичната част включва още описани на взаимовръзките с резултатите проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво. В табличен вид са откроени взаимовръзките между двата анализа – на местно и на регионално ниво, позволяващи бързото им сравнение и показващи доколко община Крумовград се развива с темпото на региона.

На последно място, но не по важност е представена връзката на община Крумовград със съседните територии, които имат потенциал да оказват влияние върху местното развитие. Акцент в тази част са възможните общи проекти, които имат надобщинско ниво.

Изброените аспекти покриват разнообразието на общинското развитие и напълно съответстват на Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.

Разработването на анализа се базира на официална статистическа информация, становища от институции и стратегически документи в общината и региона, заедно с изводите от проведените публични дискусии и целеви анкети.

1.4.2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ, ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

Стратегическите предложения обхващат очертаването на визия за развитие до края на плановия период, формулирането на цели, приоритетни направления и мерките към тях. Основно предизвикателство е формулирането на аргументирани, изпълними и съответстващи на местните ресурси и специфика предложения. Използването на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори (индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм и др.), залегнали в устройствените планове за развитие на територията. Към подхода се присъединяват и проследените обществени потребности и препоръки, заедно с насоките на стратегическите документи от по-високо ниво. Разгледаните аспекти са използвани за синтезирането на ключови теми. По този начин се постига синергичен ефект между резултатите на отделните приоритетни направления, като за осъществяването на дадена цел допринасят повече от един приоритет.

1.4.3. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Важен фактор при разработването на ПИРО е да се осигури прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество.

В тази част от ПИРО се описва цялостния процес по разработването му – от определянето на заинтересованите страни и ангажирането им до създаването на активна комуникационна среда, в която да се обменят идеи и опит между хората.

Приложиха се и се предвиждат подходящите средства за споделяне на информация, представяне на ПИРО и съвместно действие между община Крумовград, кметовете на селата, културните институции, неправителствения сектор, представителите на бизнеса и експертния екип. Положителните контакти и комуникация, формирани по време на разработването на плана, следва да бъдат съхранени и продължени през следващите седем години.

1.4.4. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЗОНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД ЗА УДОВЛЕТВОРЯВАНЕ НА ИДЕНТИФИЦИРАНИТЕ НУЖДИ И ЗА ПОДКРЕПА НА ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ И НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО С ДРУГИ ОБЩИНИ

На база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, както и на потенциалите за развитие са определени приоритетни зони за въздействие на територията на общината, в които основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана. Това са пространствено обособени територии с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална структура на населението и характер. Те са определени на базата на общи характеристики на определена територия или общи проблеми и потенциали за развитие. Целта на определянето на приоритетни зони за въздействие е постигане на максимален ефект с ограничените ресурси на Общината.

1.4.5. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД

Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Програмата за реализация е финалният елемент от структурата на ПИРО и представлява конкретния начин за осъществяване на неговите стратегически предложения. Централно място заема списъкът с проекти, където са изброени, описани и обосновани отделните обекти и връзките между тях. Извършена е оценка на ориентировъчната им финансова стойност, избрана е управленска структура и са посочени заинтересованите партньори в реализацията на всеки проект. Включена е възможността за актуализация на Програмата за реализация, като част от цялата система за наблюдение, оценка и актуализация на плана. Основни компоненти на програмата за реализация са:

- Описание на прилагания интегриран подход и предвидените мерки и дейности за реализация на плана – по какъв начин са комбинирани отделните елементи на секторните политики на местно ниво, така че да доведат до постигане на целите, определени в стратегическата част.
- Индикативен списък на важни за общината проекти, които ще се разработват и изпълняват в рамките на програмата.
- Индикативната финансова таблица, която представлява общата финансова оценка на необходимите ресурси за реализация на най-значимите общински проекти. Прогнозираният общ финансов ресурс е разпределен между отделните приоритетни направления от стратегията на плана и поетите ангажименти по неговото изпълнение от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация.

Адекватното планиране на финансовата таблица е предпоставка за успешно и ефикасно управление на финансовите ресурси на общината. За тази цел бъдещите финансови средства са реалистично предвидени на основата на потенциала на община Крумовград да привлича и управлява средства от програмите на ЕС и други донорски програми.

1.4.6. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

Климатичните фактори – глобалното затопляне, природните бедствия, както и рисковите територии, заемат важно място в разработваните концепции и стратегии за пространствено планиране на държавите в ЕС, върху управлението на водите, земята и природните ценности. Адаптирането на подходите в планирането на регионалното и пространствено развитие към глобалното затопляне на климата ще осигури запазването на екологичния комфорт в урбанизираните територии и намаляването на рисковете от природни бедствия. В тази част от ПИРО Крумовград е описана връзката между идентифицираните в анализите рискове и проблеми, формулираните цели и приоритети в стратегическата част на документа и посочените в програмата за реализация мерки за ограничаване на изменението на климата и за адаптация към вече настъпилите промени.

1.4.7. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

Индикаторите за наблюдение и оценка са дефинирани съобразно смисъла и съдържанието на стратегическите цели и приоритетните области на стратегията. Системата от индикатори обединява два основни компонента – индикатори за резултат, проследяващи степента на изпълнение на целите, както и индикатори за продукт, измерващи ефектите от изпълнението на мерките в рамките на приоритетните области. Двата вида индикатори са въведени в следствие на предписанията от „Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.“.

Индикаторите са избрани в синхрон с наличната и регулярно поддържана информационна основа в България и наличните в община Крумовград. Така могат да бъдат посочени техни начални, междинни и целеви стойности. Инструментът ще бъде основно средство за изготвяне на годишните доклади за изпълнението на ПИРО, междинната и последващата оценка на плана.

По отношение на наблюдението и оценката на изпълнението на плана е разработена е система за наблюдение, оценка и актуализация, обвързваща функциите на участващите звена и времеви график за действие.

1.5. МЕТОДИ И ПРИНЦИПИ, ИЗПОЛЗВАНИ ПРИ ИЗГОТВЯНЕТО НА ПИРО

Приложеният методически подход и следваните принципи при разработването на плана са в пълно съответствие с нормативните изисквания, целите и приоритетите на социално-икономическото и пространственото развитие на общината, като интегрална част от ЮЦР. Планът е съобразен със специфичните изисквания за прилагане на нормативните документи, регламентиращи дейностите на местното самоуправление, териториалното устройство и опазването на околната среда. От методологическа гледна точка разработването на плана се основава на „стратегическия подход“, „интегрирания подход“, „териториалния подход“, както и на „ориентирания към резултатите подход“. В рамките на разработването на ПИРО са приложени доказани теоретични постановки и методологически подходи за стратегическо

планиране на устойчивото общинско развитие. Проучени и използвани са съвременните практики за подготовка на стратегически документи, изготвянето на комплексни анализи, синтезни оценки и прогнозиране на развитието съобразно наличните обстоятелства. Внимателно е подходено към инструментите за реализация на плана, изградени на основата на прилаганите европейски подходи, но и на реалните опит и умения за управление на проекти в българските общини, включително структурите на местното самоуправление, неправителствения и частния сектор. Подобен начин осигурява внедряването на съвременни идеи, но и способност за тяхната изпълнимост.

Принципи

- ***Структурираност.*** Плана за интегрирано развитие е съвкупност на смислово, функционално и хронологично свързани елементи. Използван е утвърдения метод за последователно надграждане на първоначален анализ, синтезирани оценки, обоснована стратегия и оперативни инструменти за реализация.
- ***Интегрираност.*** Изследванията и изводите на ПИРО касаят разнообразните социални, икономически, екологични, културни и управленски проявления на местното развитие.
- ***Точност.*** Приложените анализи се основават преобладаващо на официална статистическа информация. Използвани са данните от текущата статистика на НСИ, както и други официални източници – ДБТ, ОДЗ, ОПУ и оператори на комунални услуги и др. Същият принцип е използван и при дефинирането на системата от индикатори, с оглед на нейната реална приложимост и резултатност.
- ***Публичност.*** Активният контакт и обмен на идеи със заинтересованите страни е ръководен принцип във всички дейности от обхвата на ПИРО. Съвместно са проследени характеристиките на общината, идентифицирани са проблемите и потенциалите, формулирани са стратегическите предложения и са положени основите за сътрудничество с оглед на реализацията на ПИРО.

2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА КРУМОВГРАД

2.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНАТА

2.1.1. ПРИРОДОГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Географско местоположение и достъпност

Община Крумовград се намира в Южна централна България (в Южен централен регион за планиране), Област Кърджали. Общинският център – гр. Крумовград – е разположен на около 45 км югоизточно от областния център – гр. Кърджали. В югозападна посока, на около 55 км общината има връзка с Р Гърция, посредством ГКПП „Маказа – Нимфея“.

Територията на общината попада изцяло в обхвата на Източните Родопи, като с нейната обща площ от 843,32 км^2 тя е най-голямата административно-териториална единица (от общо 7 общини) в областта. Територията ѝ съставлява 26,28% от площта на област Кърджали.

Общините, с които граничи са: Кирково, Момчилград и Кърджали от област Кърджали; Стамболово, Маджарово, Ивайловград от област Хасково; и на юг с Р Гърция.

Основната пътна връзка на общината се осъществява чрез второкласния път II-59, който спомага за транспортната свързаност с гр. Момчилград на запад и до ГКПП „Ивайловград – Кипринос“ – на изток.

Релеф и полезни изкопаеми

Релефът на общината е полупланински и хълмист. Средната надморска височина е 425 м. Най-ниската точка е по протежение на коритото на р. Арда на около 8 км източно от село Бряговец (153 м), а най-високата – връх Ветрен (1267 м).

На територията на общината са установени минерално-суровинни ресурси, без да са разработени, като: азбест, вермикулит, серпентизирани ултрабазити и дунити, талкошисти и скално-облицовачни материали. На територията на общината е открито и значително находища на злато, което към момента се експлоатира, чрез рудник „Ада тепе“.

Климат

Територията на община Крумовград попада в северната периферия на средиземноморското климатично влияние и се характеризира с преходно-средиземноморски климат. Средната годишна температура е 13,2°C, с максимална – 37°C и минимална от -16°C.

Зимите са сравнително меки, като дните със задържане на снежна покривка са 43, а лятото е продължително и горещо. Средната годишна сума на валежите е 521 мм, която е около средните стойности за страната.

Води

По северната граница на общината, по протежение от около 20 км, преминава част от средното течение на река Арда. По него, северно от село Студен кладенец, е изградена преградната стена на язовир „Студен кладенец“, като в пределите на общината остава съвсем малка част от него, непосредствено над стената му.

Основни водни артерии на община Крумовград са река Крумовица и нейният ляв най-голям приток река Кесебир (Вировица), които отводняват над 2/3 от територията ѝ. В района на град Крумовград се образува голямо долинно разширение, в което са разположени обширни обработваеми земи.

На територията на община Крумовград преминават и множество по-малки, притоци на р. Крумовица: Пазар дол, Егречка река, Елбасандере (Ветрица), Кутлуджадере, Дишкая дере, Големия дол, Градински дол, Бююкдере, Пандаклъдере, Душундере.

Водите в югоизточната част на общината попадат в горния водосборен басейн на Бяла река (ляв приток на Луда река, от басейна на Марица).

Почви

Най-разпространени са каneленните горски и кафявите планински почви, а по поречията на реките се срещат **алувиално-ливадни почви**. Последните се характеризират със средномощен хумусен слой и добро почвено плодородие. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци и овощни култури, фъстъци и технически култури. **Каneленните и планинските горски почви** са водопропускливи, характеризират се с маломощен хумусно-алувиален слой и са подходящи за отглеждането на топлолюбиви интензивни култури като слънчоглед, тютюн, лозя и трайни насаждения. В районите на разпространението им ерозионните процеси са засилени. За развитието на ерозията допринасят и относително голямото вертикално разчленение на релефа и обезлесяването на значителни участъци от горите.

2.1.2. НАСЕЛЕНИЕ, СЕЛИЩА И ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Население

Динамиката на населението на общината се характеризира с постоянно нарастване до преброяването през 1975 г. (44 887 д.) в синхрон с националните тенденции. В следващите 10 години то се задържа на същото ниво – 44 096 (1985 г.). В периода 1985-1992 г. следствие на политико-икономическите процеси жителите на общината рязко намаляват и през 1992 г. техният брой е 31 429 г. Преброяването през 2001 г. отчита още по-неблагоприятна картина – населението на общината вече е 19 907 ж. или спад с над 30%. При последното национално преброяване през 2011 г. населението на община Крумовград е 17 851 души, което е спад с 2056 човека (-10%).

Положителното е, че последните години населението остава на относително стабилно ниво и дори леко се увеличава. По последни официални данни на Националния статистически институт за 2019 г. на територията на общината живеят 17 775 души.

Естественият прираст, въпреки че е трайно отрицателен, последните години, е по-благоприятен спрямо стойностите на областно и национално нива, като през 2019 г. неговата стойност е -2,9‰, спрямо -3,6‰ (за област Кърджали) и -6,7‰ (за България).

Селища

Селищната структура на общината е формирана от мрежа от населени места, която се състои от 1 град (Крумовград) и 79 села. По-голямата част от тях са с население под 100 души, а 3 от тях са обезлюдени и нямат жители (Бойник, Орешари и Сбор). В същото време в селата живеят 72% от населението на общината, докато останалите 28% са концентрирани в гр. Крумовград. Това изправя пред предизвикателство Общината да предоставя качествени социални услуги за всички по населени места.

Таблица 1. Населени места в община Крумовград

с. Аврен	с. Долна кула	с. Луличка	с. Ручей
с. Багрилци	с. Долни Юруци	с. Малка Чинка	с. Самовила
с. Бараци	с. Дъждовник	с. Малко Каменяне	с. Сбор
с. Благун	с. Егрек	с. Малък Девесил	с. Синигер

с. Бойник	с. Едрино	с. Метлика	с. Скалак
с. Бряговец	с. Звънарка	с. Морянци	с. Сладкодум
с. Бук	с. Зиморница	с. Овчари	с. Сливарка
с. Вранско	с. Златолист	с. Орех	с. Стари чал
с. Голям Девесил	с. Калайджиево	с. Орешари	с. Стражец
с. Голяма Чинка	с. Каменка	с. Падало	с. Странджево
с. Голямо Каменяне	с. Кандилка	с. Пашинци	с. Студен кладенец
с. Горна кула	с. Качулка	с. Пелин	с. Сърнак
с. Горни Юруци	с. Ковил	с. Перуника	с. Тинтява
с. Гривка	с. Кожухарци	с. Подрумче	с. Токачка
с. Гулийка	с. Котлари	с. Полковник Желязово	с. Тополка
с. Гулия	с. Красино	с. Поточарка	с. Хисар
с. Девесилица	гр. Крумовград	с. Поточница	с. Храстово
с. Девесилово	с. Къклица	с. Раличево	с. Чал
с. Джанка	с. Лещарка	с. Рибино	с. Черничево
с. Доборско	с. Лимец	с. Рогач	с. Чернооки

По-големите села в общината са: Вранско (774 д.), Полковник Желязово (652 д.), Звънарка (598 д.), Пелин (578 д.) и Странджево (574 д.).

Икономическа характеристика

Местоположението на община Крумовград, почвените характеристики, климатичните фактори и икономическите дейности, които се развиват в нея, по-скоро я характеризират като **индустриална община, в която обаче е добре развит и сектора на услугите.**

Място и роля на община Крумовград в областта

Приносът на общината Крумовград към социално-икономическото развитие на областта е малък сравнявайки избрани социално-икономически показатели.

Определянето на гр. Крумовград като център от 4-то ниво в йерархичната система от градове-центрове, предложена в АНКПР, го класифицира към групата на малките градове, които имат микрорегионално значение за територията на съседните общините.

Таблица 2. Място и роля на община Крумовград в областта по избрани показатели

Показател	За общината	Дял от областта (%)	Общо за областта
Територия (км^2)	843,32	26,28%	3209
Население (2019 г., НСИ)	17 775	11,24%	158 204
Гъстота на населението (д./км^2)	21,08	-	49,30
Регистрирани в БТ безработни лица към 31.12.2018 (д., НСИ, ДБТ)	910	15,84%	5 745
Коефициент на безработица, 2018 (%)	10,5	-	8,9
Произведена продукция, 2018 (хил. лв.)	39 620	2,87%	1 380 140

Източник: по данни на НСИ, ДБТ-Крумовград, Агенция по заетостта, собствени изчисления

2.1.3. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Историческа характеристика

Историческото развитие на общината отразява забележителната древна история на Родопите, където различни епохи са завещали значимо културно наследство. Наследството и

идентичността на община Крумовград е ценна и неразделна част от наследството и идентичността на Родопите.

Именно тук е свещената планина на траките, които в продължение на векове създават и изграждат своята култура и добиват злато за своите предмети. През вековете на Античността регионът става част от просперираща римска провинция Тракия, за което свидетелстват останките от укрепено селище в град Крумовград. Османските векове променят архитектурата на селищата и религията на значителна част от хората, което предопределя запазеното и до днес съжителство на християни и мюсюлмани. В началото на XX век регионът е освободен и отново става част от българската държава. Следващите две десетилетия са свързани с активно строителство и стопанско развитие, но и с две световни войни, в които българската държава е сред победените. В Крумовград се заселват множество бежански семейства от Беломорска Тракия. След Втората световна война общината увеличава своето население и се индустриализира.

Общината пази следите на ***тракийската култура***. **Траките са добивали злато** и са развивали рударство на хълма „Ада тепе“ край град Крумовград. Там са разкрити още селище и светилище от XV век пр. Хр. Околностите на село Черничево (местност „Хамбар дере“) са известни с некропол от долмени, а тези на село Рогач – със скална гробница.

През I век регионът е включен в пределите на Рим. В центъра на днешния Крумовград е съществувало селище с характерната за римското градоустройство квадратна форма. Селището вероятно е изпълнявало ролята на крайпътна станция по пътя, пресичал източните Родопи за да осигури връзките между северните територии на провинция Тракия и Виа Егнация на брега на Егейско море. Най-важният град по пътя е бил Максимианополис – днешната Гюмюрджина (Комотини). Останките от крепостните стени могат да се видят и днес край джамията „Сейтляр джамиси“. На същото място, освен защитното съоръжение, е разкрита еднокорабна базилика, която доказва обитаването на крепостта и през **Средновековието.** Археологическите разкрития не са консервирани и експонирани, което застрашава тяхното съществуване и принос към градската среда и идентичност. По времето на еднокорабната базилика, регионът е част от Източната римска империя или от средновековна България. За пръв път тези земи стават български през първата половина на **IX век.**

През ***османската епоха*** днешният Крумовград (тогава Кошукавак) е бил търговско средище и административен център за околните села. Отличавал се е с изградените джамия („Сейтляр джамиси“ от 1855 г., обновена през 1901 г., докато минарето е издигнато през 1904 г., а преддверието – през 1914 г.) и складове за тютюн и кожи – основните стоки на обособилия се местен пазар. Производството на тютюн е вековна традиция на местното население. В този период, продукцията е била изкупувана основно от търговци от днешния Ксанти, които са използвали античния път през Гюмюрджина.

Новата епоха в историята на региона настъпва повече от 30 години след формирането на Княжество България през 1878 г. Крумовград е освободен на 8 ноември 1912 г. и малко по-късно в него е установена българска администрация, а през 1914 г. е основано е първото българско училище и читалище в общината. В град Крумовград и в селата Аврен и Черничево има издигнати паметници на жертвите във войните за национална свобода и обединение на България. Съвременното име на Крумовград е дадено през 1934 г

Най-значимите години на строителство са ***20-те и 30-те години***. През 1936 г. гр. Крумовград е електрифициран. А само за две години, в периода 1927-28 г., е построена и първата болница в общината, а първата частна аптека е разкрита в 1938 г. Между двете световни войни градът получава своята градска архитектура със солидни жилищни и обслужващи сгради, сред които се открояват старите джамии и новите църкви. Църквата „Св. Иван Рилски“ в Крумовград е от годината (1934 г.), когато градът получава новото си име и се разпознава сред градския силует с извисяваща се камбанария. Църквата е трикорабна с дължина 18 м и ширина 10 м.

След 1944 г., в Крумовград се развиват селското стопанство и промишлеността. Най-важната земеделска култура продължава да бъде тютюнът, докато основните предприятия са в сферата на обувната и текстилната промишленост. Градът се сдобива с нови образователни обекти и болница. Изграден е нов жилищен комплекс с многофамилни сгради – ж.к. „Запад“, а населението му бурно се увеличава (през 1946 г. населението на гр. Крумовград е 1514 д, докато през 1975 г. достига 5 223 д.).

След 1989 г. голяма част от жителите на общината я напускат и се преселват в Р Турция, следствие на политическите решения в този период. Преброяването през 1992 г. отчита едва 31 429 д, при 44 096 д. – през 1985 г. или близо една трета от цялото население.

Културно наследство, бит и културна инфраструктура

Община Крумовград притежава разнообразие от архитектурно-строителни и археологически ценности. В общинския център се откроряват двата религиозни храма – църквата „Св. Иван Рилски“ и джамията „Сейтляр джамиси“. Църквата е разположена на ул. „Димитър Благоев“, където се намира и стар тютюнев склад, също историческо наследство. Друг тютюнев склад е разположен на улица „Съединение“, където е и джамията. Една от най-забележителните сгради в града може да се види на площад „България“, построена е през 1901 г. и днес има функциите на **исторически музей.** Изброените обекти са в добро състояние. Освен тях, недвижимото наследство на града се допълва от **групова културна ценност на улица „Съединение“**, която концентрира най-голямата част от старата градска архитектура.

Селата от общината също пазят материални следи от отминалите епохи. Селата Аврен, Багрилци, Звънарка, Гулийка, Девисилово, Егрек, Рогач притежават множество къщи от XIX и XX век. Село Багрилци и махалите му Стеблово, Спанчево и Чучулига са с общо 28 къщи, обявени за културни ценности. Село Аврен се отличава с комплекса от църквата „Св. Пр. Илия“ и училище. Старата църква „Св. Атанасий“, заедно с училищна сграда са двата обекта на културното наследство в село Черничево. Част от историята на храма е опожаряването ѝ през 1913 г., когато изгаря нейният покрив, за да бъде възстановен десет години по-късно. Другите архитектурно-строителни ценности в общината са **водениците на село Егрек**, което пази и доказателство за преминаването на римски път през общината – римски мост на Егрежка река.

Археологическото наследство е разпръснато в множество от землищата на общината. Преобладават археологическите обекти, представящи културата на траките – селища, светилища, гробници, скални ниши, скални винарни (шарапани). Римската цивилизация е завещала късноантична крепост в град Крумовград, докато от следващите векове са средновековни селища, крепости, некрополи и църкви. Преобладават археологическите обекти с местно значение. **Три са обектите с национално значение – Средновековна скална обител**, т. нар. „Дупка на поп Мартин“ в село Орешари; **Скална гробница** в село Рогач,

Некропол от долмени (7 бр.) в село Черничево. Средновековната скална обител е със затруднена достъпност, скалната гробница е в добро състояние, докато 4 от долмените са полуразрушени.

В обобщение, в община Крумовград има **значимо количество от недвижимото културно наследство на траките.** Освен това, са налични следи от римската цивилизация, Средновековието, османската епоха, Третото Българско царство. Запазените културни ценности са много важен елемент от местната идентичност и потенциали за развитие. Следва да се подчертае, че **тракийското наследство е подходяща сфера за формиране и развитие на междуобщински партньорства (особено с община Момчилград)**. Всичко това посочва нуждата от проучване на състоянието на обектите, актуализиране на списъците с културните ценности, прилагане на програми и реализиране на проекти за тяхното опазване и представяне. Разнообразието от културно наследство е представено в следващата таблица.

Таблица 3. Обекти на културното наследство в община Крумовград

Населено място/ Землище	Обекти на културното наследство
Град Крумовград	Останки на късноантична и средновековна крепост, със средновековна църква; Сгради на религията (църква и джамия); Сгради от началото на XX век, включително тютюневи складове
Село Аврен	Къщи от края на XIX и началото на XX век; Комплекс от църква „Св. Пр. Илия“ и училище
Село Багрилци	Голяма концентрация на къщи от края на XIX и началото на XX век
Село Звънарка	Могилен некропол; Къщи от края на XIX и началото на XX век
Село Гулийка	Къщи от края на XIX и началото на XX век
Село Девесилово	Къщи от края на XIX и началото на XX век
Село Егрек	Къщи от края на XIX и началото на XX век; Римски мост; Воденици;
Село Рогач	**Скална гробница (национално значение);** Средновековна крепост; Къщи от края на XIX и началото на XX век
Село Черничево	**Некропол от долмени (национално значение);** Църква „Св. Атанасий“ и училищна сграда
Село Вранско	Скални ниши
Село Голяма Чинка	Средновековна църква
Село Горна кула	Некропол
Село Джанка	Тракийски селище, гробница, ниши, шарапана
Село Ковил	Тракийско селище, гробове, култово място
Село Луличка	Скални ниши
Село Морянци	Скални ниши; Средновековна крепост
Село Овчари	Тракийско светилище; Средновековни некропол и селище
Село Орешари	Скални ниши;

Населено място/ Землище	Обекти на културното наследство
	Късноантична крепост; **Средновековна скална обител (национално значение)**
Село Пелин	Средновековна крепост
Село Поточница	Тракийско селище и гробница; Средновековно селище и некропол
Село Рибино	Средновековен некропол
Село Самовила	Обитавана пещера
Село Сладкодум	Средновековна крепост
Село Студен кладенец	Римско селище и некропол
Село Стари Чал	Средновековно селище и некропол

Източник: Община Крумовград

Читалища

Традиционни, а често и най-важните културни средища в българските общини са читалищата, част от тях с богат библиотечен фонд. На територията на община Крумовград функционират 12 (дванадесет) читалища, като 1 едно от тях е разположено в общинския център. Всичките институции поддържат читалищни библиотеки, осигуряващи над 134 000 тома за около 2 000 читатели.

Таблица 4. Читалища в община Крумовград и брой посещения през 2019 г.

Наименование на читалището	Населено място	Посещения
Христо Ботев – 1914	град Крумовград	3 103
Граничар 1955	село Девесилово	839
Петко Рачев Славейков – 1958г.	село Поточница	545
Д-р Петър Берон – 1946	село Странджево	1 926
Светлина – 1960г.	село Малък Девесил	641
Пейо Крачолов Яворов	село Голямо Каменяне	337
Народни будители – 1925 г.	село Аврен	1 771
Искра – 1960	село Токачка	1 346
Светлина – 2004 г.	село Голяма Чинка	370
Кирил и Методий 1952	село Егрек	1 241
Просвета – 1959 г.	село Гулийка	1 500
Бяло море – 1929 г.	село Черничево	262

Източник: Регистър на народните читалища

Музеи

Музейната сбирка в град Крумовград е създадена през 1971 г. и днес съхранява около 2 000 експоната, подредени в три отдела с обща площ от 250 кв. м – отдели археология, нова история и етнография.

Културен календар

Историческото развитие на община Крумовград е предопределило и нейния съвременен културен календар – съчетание на християнски и мюсюлмански празници, заедно с националните празници, бележити дати от историята на България и разнообразни инициативи за представяне и насърчаване на творчествата – музика, изобразително изкуство, театър и други. В общината ежегодно се честват Великден и Коледа, Рамазан Байрам и Курбан Байрам, като се представя местния бит, свързан с тези празници.

На местните фолклорни традиции е посветен Събор на народното творчество в град Крумовград, провеждан ежегодно след 1994 г. Община Крумовград се отличава и с традиционния есенен панаир „Сеид баба“, както и с редица селски панаири.

2.1.4. ФУНКЦИОНАЛНА СТРУКТУРА, СЪСТОЯНИЕ НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА И ВРЪЗКИ СЪС СЪСЕДНИТЕ ТЕРИТОРИИ

По данните от ОУПО Крумовград в общината преобладават горските територии. От тях горите са с най-голям дял, заемат 33862,56 ха или 40,17% от общата територия на общината, което се дължи на ниско планинския и хълмист характер на релефа. Следващи по площ са необработваемите земи с 24,33%, и на трето и четвърто място са обработваеми земи-ниви с 16,17% и обработваемите земи-трайни насаждения с 5,98%.

Населените места и урбанизираните територии заемат площ от около 1,71% от територията на общината, като това е значително по-малко от средното за страната – 4.1%. Средно за община Крумовград площите заети от елементите на транспортната инфраструктура са 0,43% при средно за страната 0,6%.

Селищната мрежа в общината е развита около транспортните коридори, съставени от републиканската и общинска пътни мрежи. Пространствената структура на селищна мрежа е дисперсна, като това се обуславя от природно-географските условия.

Общият баланс на територията, според предвижданията на ОУПО Крумовград е представен в следващата таблица.

Таблица 5. Общ баланс на територията на община Крумовград в хектари

Баланс на територията	Площ на проектни елементи	
	ха	в %
1. Жилищни функции	1545,69	1,83%
2. Обществообслужващи функции	0,00	0,00%
3. Производствени дейности	64,12	0,08%
4. Складови дейности	9,68	0,01%
5. Рекреационни дейности, вилни зони	0,83	0,00%
6. Озеленяване, паркове и градини в т.ч. гробищни паркове	9,37	0,01%
7. Спорт и атракции	2,1	0,01%
8. Комунално обслужване и стопанство	75,9	0,09%
9. Земеделски територии, в т.ч.:		
9.1. Обработваеми земи - ниви	13 545,91	16,07%
9.2. Обработваеми земи -трайни насаждения	5 039,23	5,98%
9.3. Необработваеми земи	20 489,28	24,31%
10. Горски територии, в т.ч.:		

Баланс на територията	Площ на проектни елементи	
	ха	в %
10.1. Гори	33 862,69	40,17%
10.4. Горски земи	4825,84	5,73%
11. Водни площи	660,09	0,78%
12. Транспорт и комуникации	355,29	0,42%
13. Техническа инфраструктура	54,1	0,06%
14. Недефиниран НТП и функция	2840,17	3,37%
15. Гробищен парк	129,49	0,15%
Защитените и нарушени територии		
А) за природозащита	0,00	0,00%
Б) за опазване на културното наследство	0,00	0,00%
В) с особена териториалноустройствена защита	775,62	0,92%
Г) за възстановяване и рекултивация	0,00	0,00%
Д) с активни и потенциални свлачища и срутища	0,00	0,00%
Е) други нарушени територии	0,00	0,00%
Ж) Обща площ (с отчитане на препокриването)	775,62	0,92%
ОБЩА ПЛОЩ	**84 288,07**	**100,00%**

Източник: ОУПО Крумовград, община Крумовград

Предвижданията в ОУПО, който в момента е в процес на изготвяне, с които следва ПИРО да бъде синхронизирано, за да може да подпомогне реализацията им, са следните:

- Предвидените са нови устройствени зони с цел привличане на инвестиции и подпомагане на икономическото развитие в общината. Една част от новите предимно производствени зони се намират около общинския център, а останалите са до голяма степен до други населени места, предимно в близост до път II-59. Малка част от новите предимно производствени зони са в близост до населените места в северната част на общината.
- В областта на социалната база, свързана с обществеото обслужване, в ОУПО се подчертава, че в перспектива интервенциите ще бъдат насочени към модернизация и реконструкция на материално-техническата база, като се пригоди за предоставените социални услуги, както и осигуряване на квалифициран персонал.
- В областта на образованието инвестициите трябва да са фокусирани в подобряване на материално-техническата база в общината, която е добре развита. Това включва обособяване на спортни и детски площадки, повишаване квалификацията на преподавателите и стимулиране на извънкласните занимания, повишаване ангажираността и мотивацията в учебния процес. От първостепенно значение е осигуряването на безплатен транспортен на учениците, учещи извън своето населено място.
- Прогнозираните интервенции в сферата на **здравеопазването** са насочени към модернизация на медицинската техника и подобряване състоянието на МТБ, навременното осигуряване на спешна медицинска помощ в отдалечените села и тези без лекарски практики.

- Усилията в областта на **културата** трябва да са насочени в две направления: поддържане и подобряване на материално-техническата база от една страна, и стимулиране на изяви и културни дейности от друга.
- Предвиждат се нови зони за жилищно строителство, които следва да посрещат потенциални бъдещи необходимости.
- Предвижда се обособяване на терени за гробищни паркове.

2.1.5. ИЗВОДИ ОТ ОБЩАТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проблеми

- Пречки пред развитието на интензивно земеделие – ниско хумусно съдържание в почвите, силно разчленен релеф;
- Липса на актуализиран списък на културното наследство;
- Значителен брой неконсервирани и неекспонирани археологически обекти.

Потенциали

- Наличие на значими полезни изкопаеми – злато и други;
- Значителен воден ресурс, даващ възможност за развитие на рекреативни функции;
- Разнообразие на традиции и бит, свързани с живота на християните и мюсюлманите;
- Богато културно наследство от периода на траките;
- Подходящи условия за развитие на животновъдството;
- Реализация на идеите, заложени в ОУПО (след приемането му);
- Чист атмосферен въздух.

2.2. СЪСТОЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНАТА И МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

Икономиката на община Крумовград не функционира в затворена системата, а като част от общата икономика на страната. Местните икономически показатели оказват влияние върху тези на областно и национално нива и обратното. Това дава възможност, чрез анализ, да се открояят силните, местни икономически страни, които имат най-голям дял в общата икономика. Ключовите характеристики, които се проследяват, са свързани с развитието на икономиката и жизнения стандарт на жителите на община Крумовград. От друга страна, общото състояние на икономиката в България оставя своя отпечатък върху местната такава.

За да се открои тази неразривна връзка, са изследвани няколко ключови макроикономически показателя на национално ниво. Това са:

Брутен вътрешен продукт (БВП) – индикаторът се използва за измерване стандарта на живот в страната, чрез остойностяване на всички произведени стоки и услуги. Колкото по-висок БВП има страната, толкова е по-силна икономиката и има по-висок стандарт на живот населението.

Реален ръст на БВП – чрез него се измерва икономическия растеж. Той се измерва в процентно изменение на БВП спрямо даден базисен период.

Средногодишна инфлация – представлява постоянното и цялостно покачване на цените, което означава постоянен спад в покупателната способност на парите.

Ниво на безработица – НСИ измерва коефициента (нивото) на безработица като отношение на броя на безработните спрямо броя на икономически активните лица.

Преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) – индикаторът отразява потока от чуждестранни инвестиции към страната. Наричан още „чуждестранни преки инвестиции“. Може да се каже, че колкото е по-голям той, толкова повече страната е по-привлекателна за чужди инвеститори.

2.2.1. ОБЩИ ТЕНДЕНЦИИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ В СТРАНАТА

Общото макроикономическо развитие на България в последните 10 години е белязано от световната икономическа и финансова криза и възстановяването от нея.

Проследявайки динамиката на БВП по текущи цени, през годините се отчита непрекъснат растеж (с изключение на 2013 г.) в абсолютни стойности. Това обаче не е достатъчно за реален ръст на българската икономика. Всъщност е точно обратното, реално БВП все още не е достигнал предкризисните си нива, като само в периода 2012-2013 се наблюдава задържането на неговото реално ниво. През останалите години се отчита устойчив спад следствие на инфлацията и други фактори.

Размерът на ПЧИ също се задържа на сравнително еднакви стойности, но отчитайки инфлацията и други макроикономически показатели, реално чуждестранните инвестиции намаляват.

След период на дефлация (която често е свързана със забавянето на икономиката), последните години (2017-2019) се отчита увеличаващо се средногодишно ниво на инфлация.

Последиците от изминалата криза могат да се проследят и с нивото на безработица в страната, което в периода 2010-2014 е над 10%, докато в последните години устойчиво намалява и през 2019 г. достига до исторически ниски нива от 4.2%.

Тези фактори – ниска безработица, намаляващи ПЧИ, растяща инфлация и намаляващ реално БВП – се отразяват и на местните икономики и население, чиито доходи от такси, продажби, труд и други източници на приходи се увеличават, но в същото време често покупателната им способност намалява. Много ниските нива на безработица от своя страна оказват пряко влияние върху възможността за привличане на нови инвестиции и големи работодатели в българските общини, които трудно ще намират кадри за обезпечаване на трудовия процес.

Тази линия на развитие, характерна за българската икономика, определя и ограниченията и възможностите за развитие пред община Крумовград.

2.2.2. ОБЩИ ТЕНДЕНЦИИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ В РЕГИОНА НА НИВО 2

Общите тенденции и изводи за икономическото развитие в региона на ниво 2 са изведени в Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион (обхващаща областите Пловдив, Пазарджик, Кърджали, Смолян и Хасково). В ПИРО Крумовград са изведени само по-важните от тях, а именно:

- Неравномерното разпределението на населението по области ще продължи и през 2035 г. Населението в област Кърджали ще е 50,1% от това на региона, докато в област Смолян ще е само 6,3%. **Още по неравномерно ще бъде разпределението на населението по общини и по отделни селища.**

- Прогнозите до 2035 г. показват, че населението в региона ще намалява и застарява.
- Регионът е на едно от водещите места по ниска безработица, като само Югозападният има по-добри показатели.
- Регионът има водеща позиция в първичния сектор в национален мащаб.
- Територията на ЮЦР попада в обхвата на два от туристическите райони – Тракийски (с основна специализация в културния и винен туризъм) и Родопски (с основна специализация планински и селски туризъм).
- За новия програмен период усилията в областта на туризма трябва да се насочат към създаване на регионален продукт – зимни спортове, язовирите – зони за рекреация и спорт, магията на Родопа – маршрутен и алтернативен туризъм, история в пластове – долината на тракийските царе, паметта на Априлци, Кърджалиската „Света гора“, Очарованието на розата, по пътя на Бакхус – вината на Тракия, традиции и обичай – Родопа пее и др.
- По показател „чуждестранни преки инвестиции“ регионът е на трето място след ЮЗР и ЮИР.
- Основната част от болничните заведения в региона и леглата в тях са концентрирани в гр. Кърджали.
- На територията на региона функционират редица индустриални и технологични зони, предимно около Кърджали.
- Стойността на генерирания БВП в абсолютни стойности нараства, вкл. и показателят „БВП на човек от населението“. Но и по тези показалите се наблюдават дисбаланси между отделните области.

2.2.3. ОБЩИ ТЕНДЕНЦИИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ В ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ

Изследвайки процесите на областно ниво в периода 2014-2018 година, може да се заключи, че те следват националните тенденции в периода на действие на ОПР на Крумовград за периода 2014-2020 година. Наличните данни за последните години показват увеличение на продукцията, която генерират предприятията от нефинансовия сектор в област Кърджали. Като за 2018 година спрямо 2014 г. увеличението на произведената продукция е с над 50%.

Общият брой на нефинансовите предприятия, които произвеждат тази продукция също се увеличава през последните години и през 2018 г. е 5 261.

В същото време разходите за придобиване на ДМА (РДМА) след кризата намаляват до 2016 г., а след това бележат възстановяване и през 2018 г. те вече надвишават пред кризисните нива и достигат 200 740 хил. лв.

Тенденцията за повишаване на заетите на национално ниво в областта също е ясно изразена – броят на заетите лица трайно се увеличава (нивото на увеличение за 2018 г. спрямо 2014 г. е 10%).

Фигура 3. Развитие на областната икономика за периода 2014-2018 година

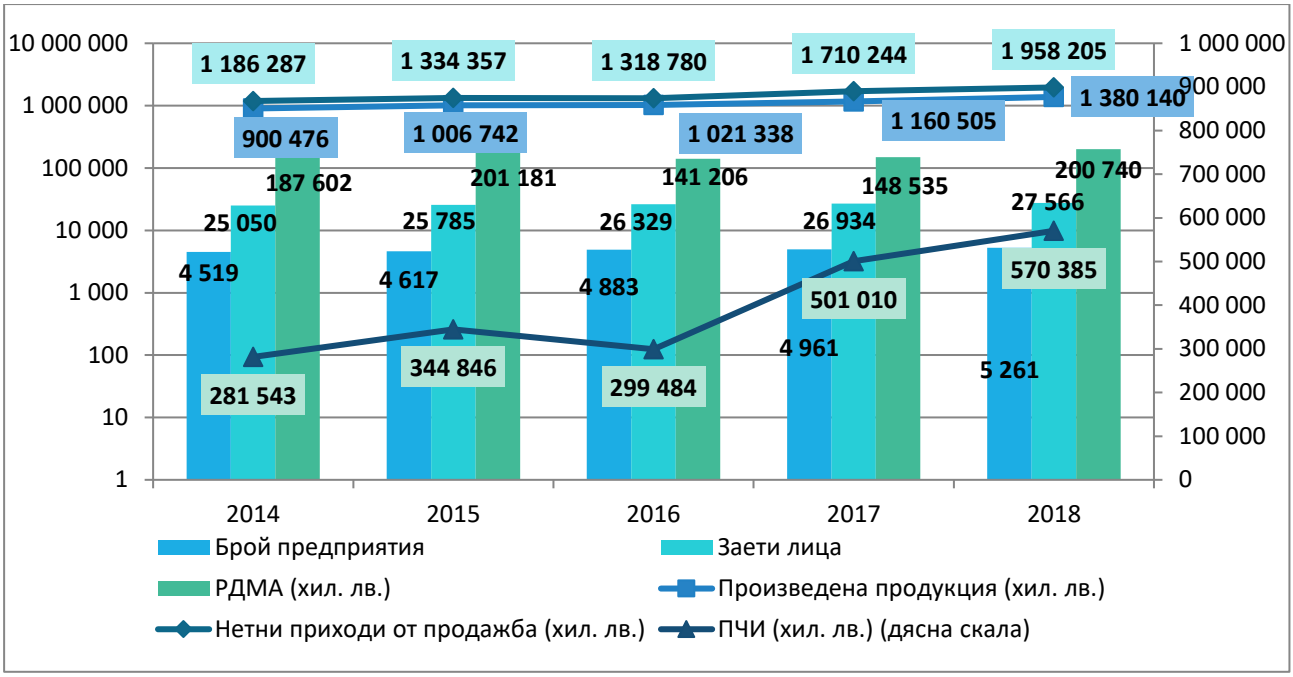

Източник: НСИ

Анализът на БВП на областта показва постоянен растеж, който през последните години е с бързи темпове. Това се отразява положително и на показателя „БВП на 1 човек“, чиито стойности се увеличават с 40% за периода 2014-2018 година. Вероятно принос за това има и увеличаващия се брой заети лица в икономиката на областта – 10% за същия период.

Фигура 4. БВП и БВП на човек от население за област Кърджали за периода 2014-2018

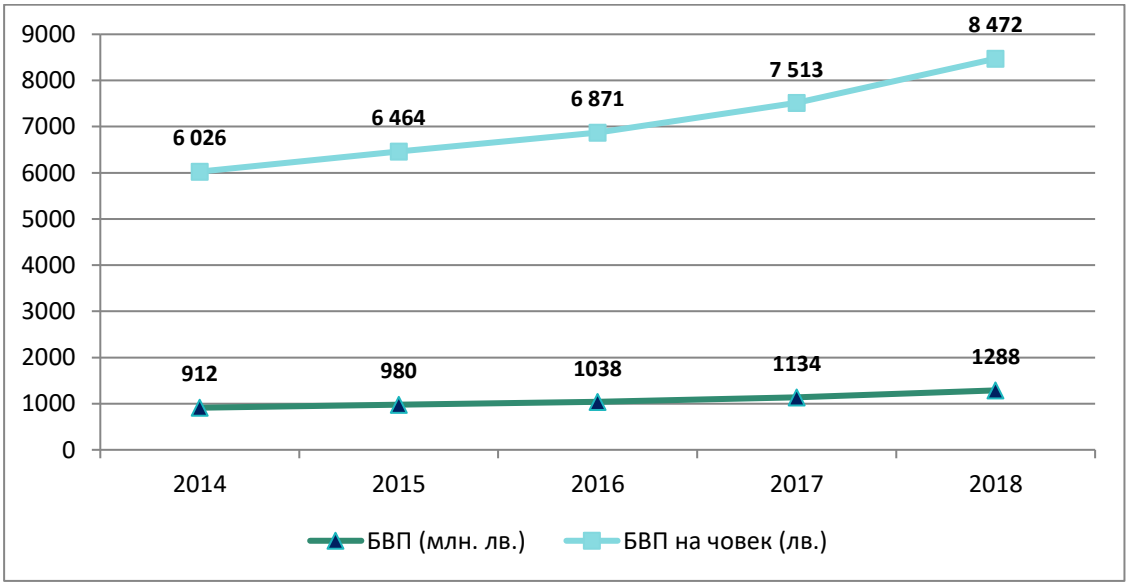

Източник: по данни на НСИ

2.2.4. РАЗВИТИЕ И ПРИНОС НА ОБЩИНСКАТА ИКОНОМИКА ЗА ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ

Сравнителната близост на общината до областния център – гр. Кърджали, определянето ѝ като *„слабо урбанизирана“* (съгласно методиката на ОИСР и ЕК) и близостта ѝ до значими транспортни коридори, неминуемо оказват влияние върху местната икономика и нейния принос към областта.

Този принос е проследен чрез сравняване на основни икономически показатели на областно и общински нива. В същото време по този начин има възможност да се прецени доколко изводите, направени в ИТСР на Южния централен регион на ниво 2, се отнасят за община Крумовград.

За разглеждания период (2014-2018 г.) **броят на предприятията** в община Крумовград се **увеличава с 19% или със 66 броя.** Така през 2018 година на територията на общината оперират 414 нефинансови предприятия. Въпреки това увеличение**, общият дял на предприятията в общината спрямо областта** се задържа на почти едно ниво – **малко под 8%.**

Фигура 5. Брой на предприятията в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018

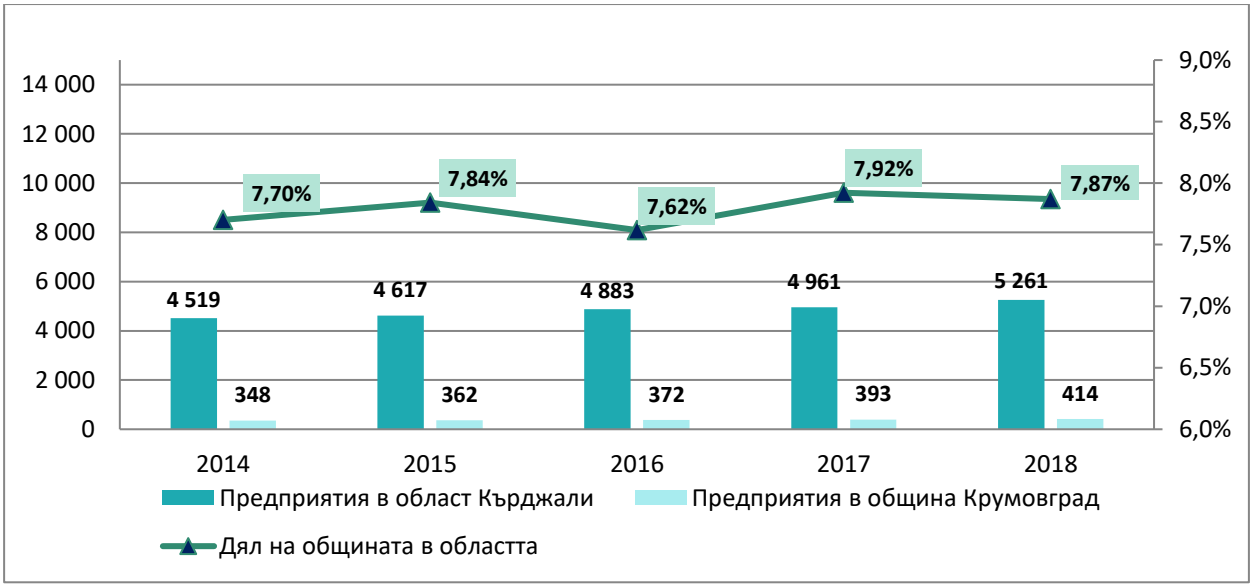

Източник: по данни на НСИ

Динамиката на заетите в предприятията през годините затвърждава отчасти икономическия растеж в общината и в областта. Броят на заетите има трайна тенденция за увеличение в област Кърджали (10%), докато в община Крумовград се наблюдава по-различно развитие – от 2014 г. до 2015 г. заетите се увеличават, а след това, до 2017 г., започва спад в броя им. През 2018 г. отново е регистриран растеж на заетите, но за целия период 2014-2018 г. увеличението на заетите е с едва с 0,4% или със 6 човека. Тези процеси закономерно водят до **намаляващ принос по отношение на заетостта в областта** (5,2% за 2018 г.).

Фигура 6. Заети лица в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018 г.

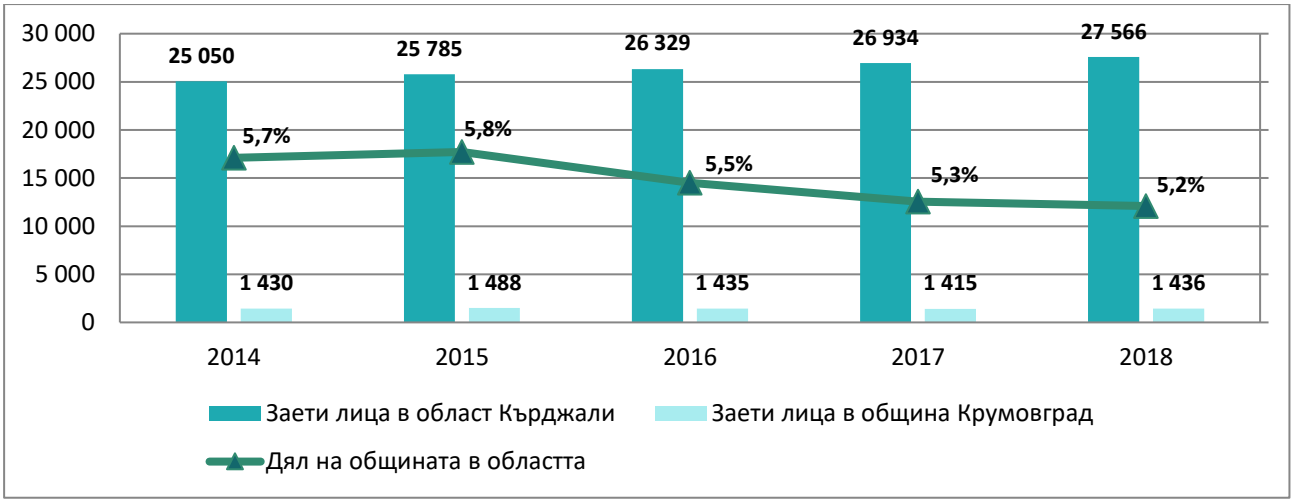

Източник: по данни на НСИ

По отношение на стойността на произведената продукция в област Кърджали и община Крумовград се наблюдават идентични тенденции на растеж. Разликата е, че на общинско ниво за периода 2014-2018 г. растежът е два пъти по-голям. Докато обемът на произведената продукция от нефинансовите предприятия в област Кърджали е нараснал с 53,3% (от 900 млн. лв. през 2014 г. до 1380 млн. лв. за 2018 г.), то в община Крумовград увеличението е повече от два пъти (106%). През 2014 г. общинската икономика е произвела продукция за 19,2 млн. лв., а през 2018 г. стойността ѝ вече е 39,6 млн. лв. Поради тази причина **делът на произведената в общината продукция увеличава своя принос към областната икономика** и през 2018 г. той е 2,9%, при 2,1% през 2014 г.

Фигура 7. Произведена продукция в област Кърджали и община Крумовград за периода 2014-2018

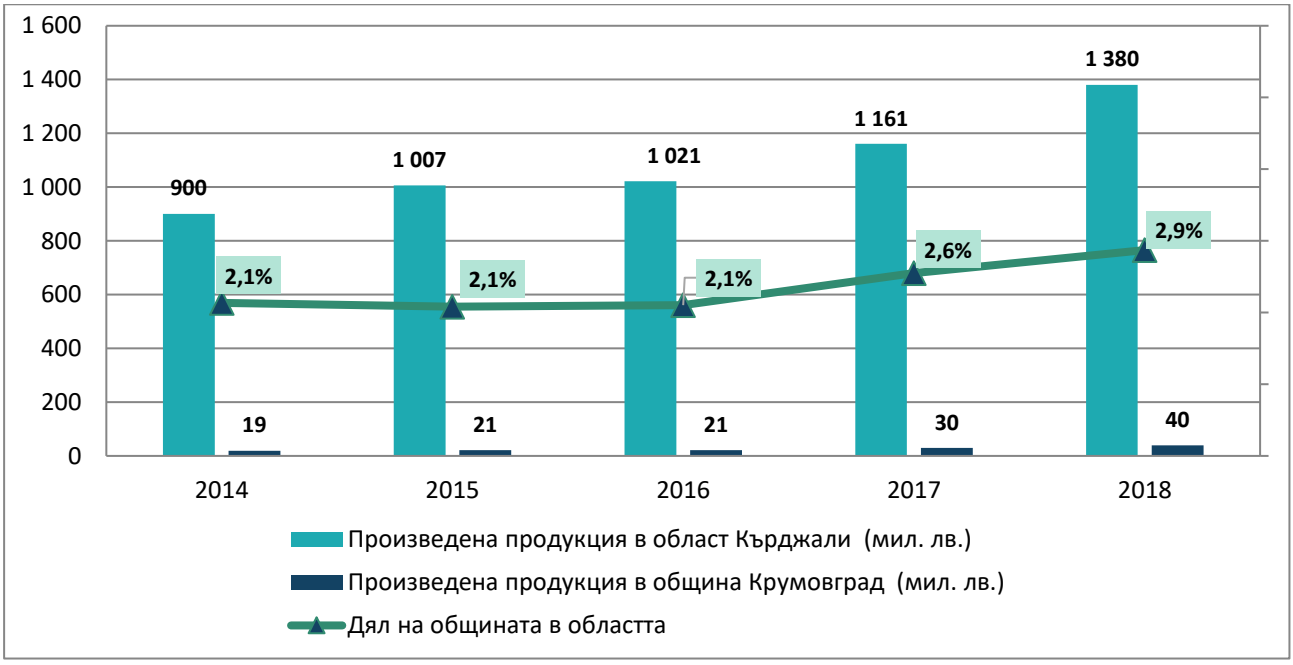

Източник: по данни на НСИ

2.2.5. СТРУКТУРА И ДИНАМИКА НА ОБЩИНСКАТА ИКОНОМИКА

Подходът, използван за тази част от анализа, включва проследяване на динамиката на ключови икономически показатели и сравняването им с областта и България. Това дава възможност да се проследи развитието на икономиката на община Крумовград в периода 2014-2018 година в контекста на случващото се в областта и страната като цяло. На следващо място

се анализира динамиката по отношение на основните сектори – аграрен (селско и горско стопанство), индустриален и този на услугите. Допълнително всеки сектор е разгледан по-обстойно, за да се открояят неговите специфики за община Крумовград. Проследяването на всеки от секторите на местната икономика позволява да се открои кой от тях оказва най-силно влияние върху нея и се очаква да продължи да го прави или има потенциал да бъде „двигател“ за растеж. Състоянието на секторите е проследено чрез броя на предприятията в тях, заетите лица, обема на произведената продукция и генерираните приходи.

Брой на предприятията на 1000 души

През 2014 г. на 1000 човека от общината се падат по 20 предприятия. Следствие на възстановяването на местната икономиката в общината, през 2018 г. показателят вече е 24,24 предприятия на 1000 д. **Въпреки това, стойността му е значително по-ниска спрямо област Кърджали и над 2 пъти по-ниска от средната за страната.**

Фигура 8. Брой на предприятия на 1000 д. на различните административни нива

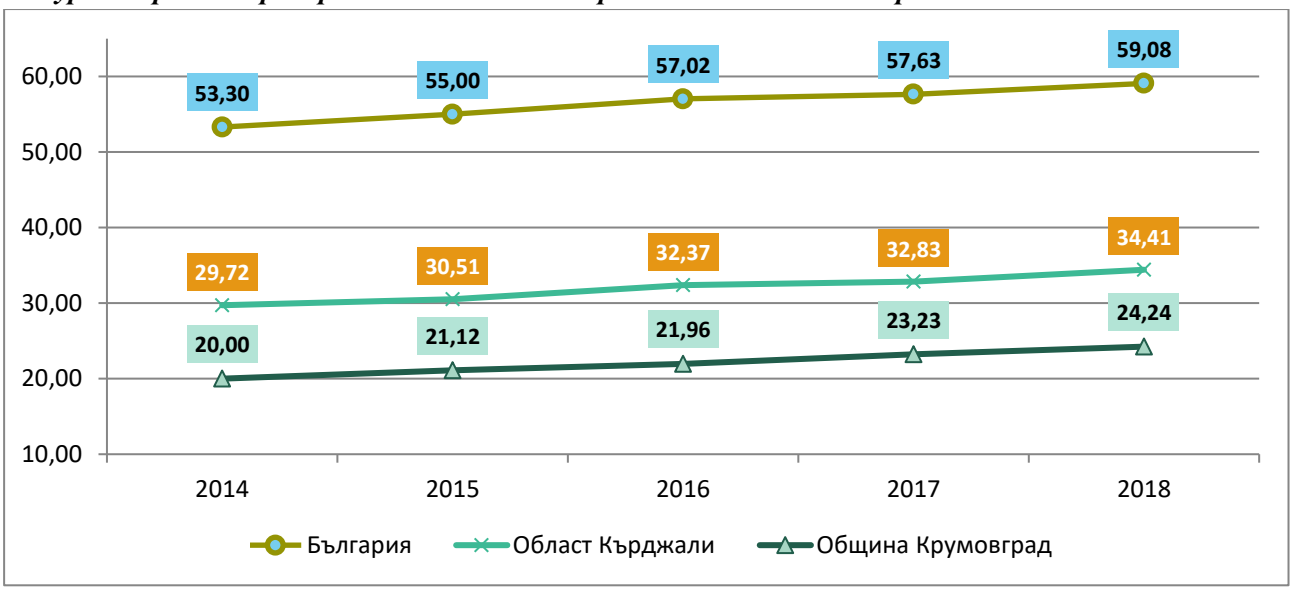

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления

Произведената продукция на 1000 души

В изследвания период стойността на произведената продукция в общината отбелязва постоянен растеж. Това се отразява и върху показателя, който също се увеличава над 2 пъти. Този увеличен растеж през последните години доближава нивата на показателя по-близо до областното ниво и средното за България. Въпреки това, **произведената продукция на 1000 души е трайно по-ниска от стойностите на другите две административни нива.**

Фигура 9. Произведената продукция на 1000 д. на различните административни нива

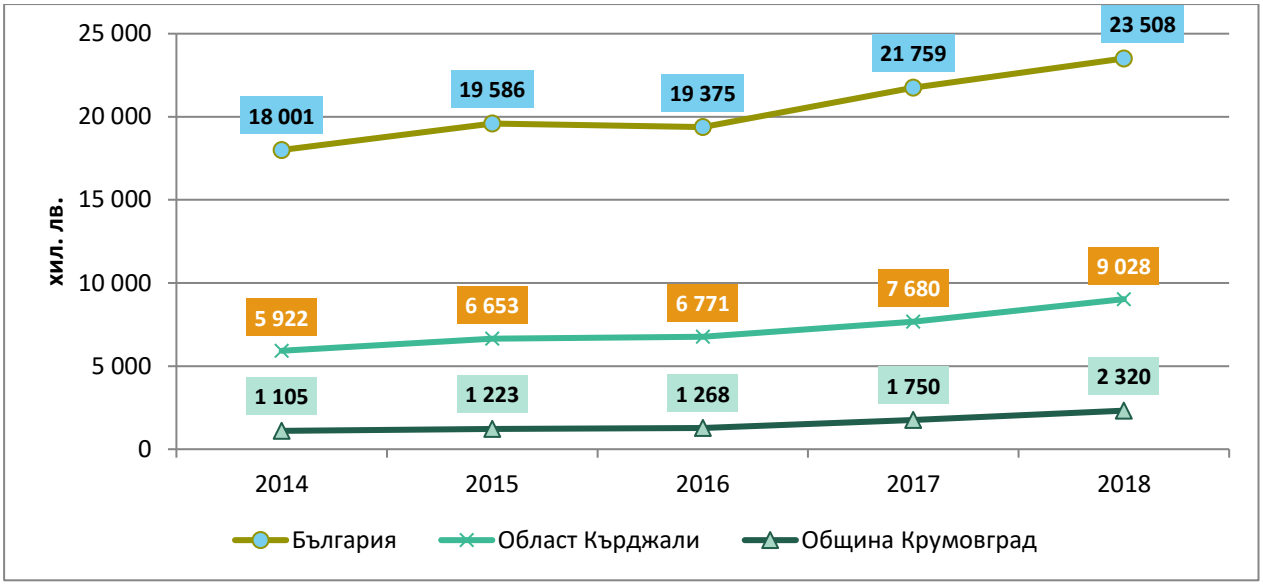

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления

Разпределение на предприятията

Общият брой на предприятията в общината непрекъснато се увеличава за периода 2014-2018 година. В същото време няма съществени изменения в разпределението им по основните икономически сектори, т.е. общата стопанска „картина“ в община Крумовград не се променя. **Доминират предприятията в сектора на услугите, следвани от тези в индустрията.** Най-незначителен е делът на предприятията в аграрния сектор.

Таблица 6. Динамика и разпределение на предприятията по икономически сектори в община Крумовград за периода 2014-2018 г.

Предприятия	2014		2015		2016		2017		2018	
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Селско, горско и рибно стопанство*	9	2,59	..	-	8	2,15	9	2,29	..	-
Индустрия*	41	11,78	49	13,54	40	10,75	48	12,21	52	12,56
Услуги*	294	84,48	300	82,87	319	85,75	332	84,48	352	85,02
Общо	**348**	**100**	**362**	**100**	**372**	**100**	**393**	**100**	**414**	**100**

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления.

**Забележка: в стойностите на показателите не са включени икономическите дейности, за които данните са конфиденциални, съгласно Закона за статистиката.*

Разпределението на предприятията по броят на заетите в тях през 2018 година показва, че най-голям е броят на микропредприятията (до 9 заети), като техният брой през 2014 година е 330. След непрекъснатото им увеличение, през 2018 г. те достигат 394. На следващо място са малките предприятия (от 10 до 49 заети), които са 16 през 2018 г., при 14 пет години по-рано. В община Крумовград за периода 2014-2018 г. оперират и 4 средни предприятия (между 50 и 249 заети). На територията на община Крумовград към края на 2018 г. няма големи предприятия (над 250 заети).

Фигура 10. Разпределение на предприятията по броя за заетите в тях за 2018 г.

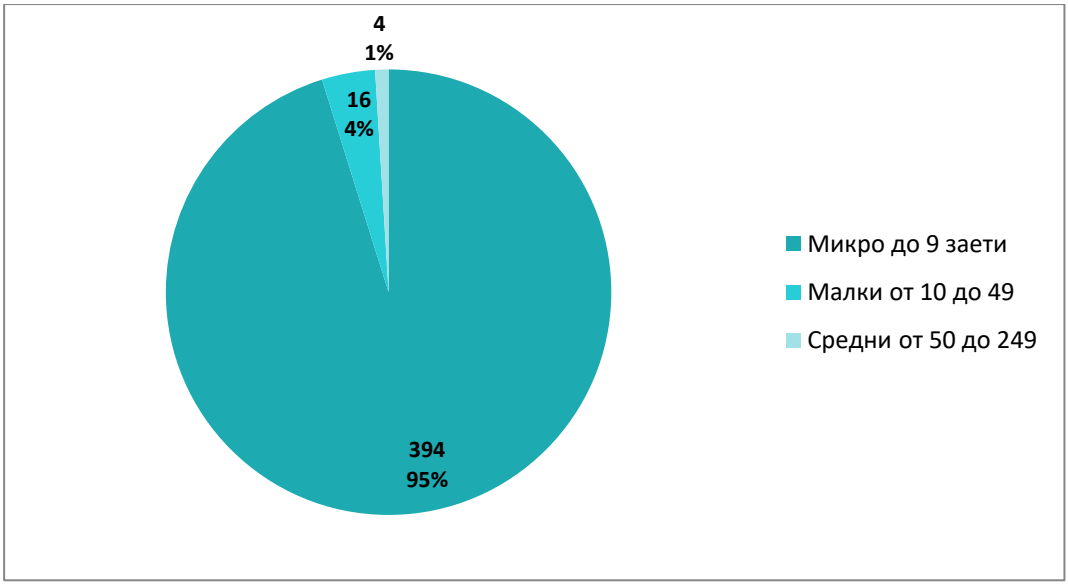

Източник: по данни на НСИ

Анализът на предприятията показва, че в микро предприятията са ангажирани приблизително половината (52%) от трудещите се в общината. Другата половина са сравнително равномерно разпределени между малките (23%) и средните предприятия (25%) в община Крумовград.

Това показва, че **малките и средните предприятията имат значителна роля в местната икономика.**

Фигура 11. Разпределение на заетите в предприятията според броя на заетите в тях за 2018 г.

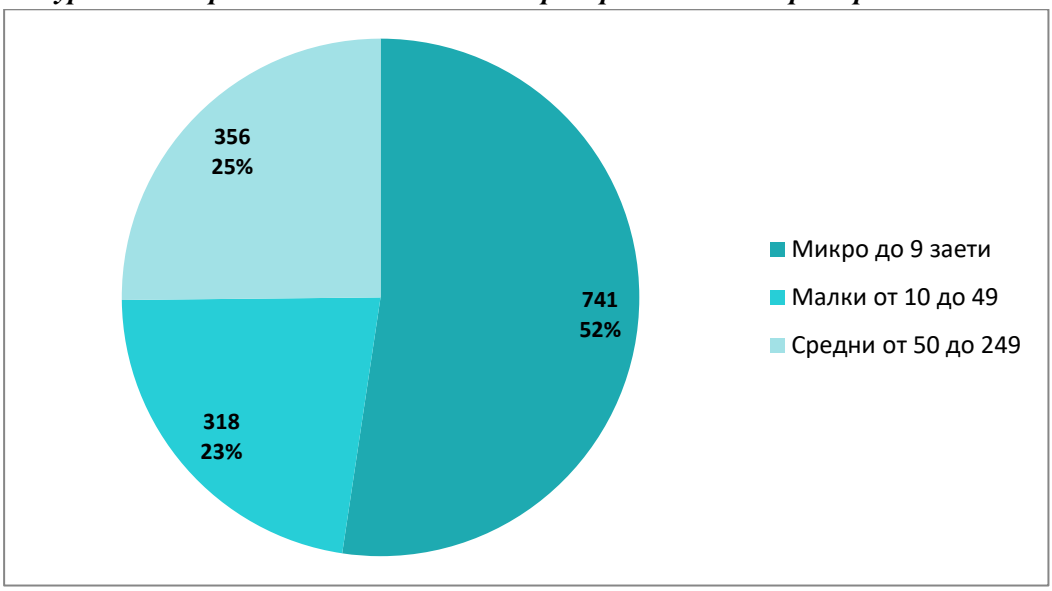

Източник: по данни на НСИ

Най-голям дял в произведената продукция в общината имат малките предприятия, които за 2018 г. са произвели близо половината от цялата продукция (47%). Това подчертава значимостта на тази група предприятия за общинската икономика, които са 16 броя. 37% от продукцията се генерира от микро предприятията, а останалите 16% – от четирите средните предприятия в общината.

Фигура 12. Произведена продукция (в хил. лв.) от предприятията според заетите в тях

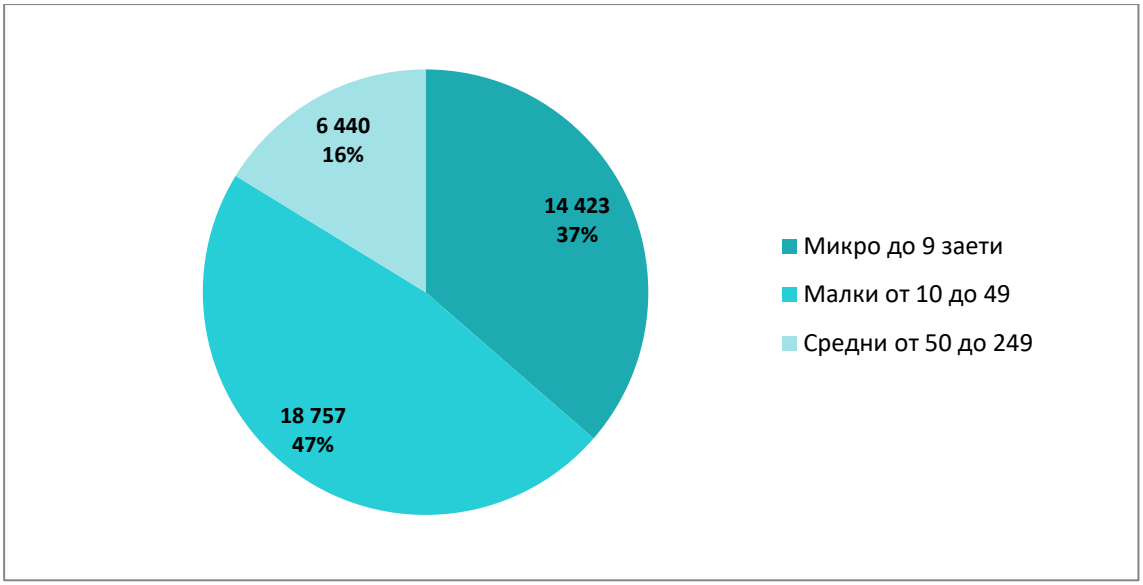

Източник: по данни на НСИ

2.2.6. РАЗВИТИЕ НА ПЪРВИЧНИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА

Традиционният за района, първичен сектор допринася незначително към местната икономика. Това се отнася както за произведената от него продукция, така и за заетостта, която ангажира. Към 2018 г. предприятията, опериращи в сектора са конфиденциална информация, докато година по-рано са били девет.

Броят на регистрираните земеделски стопани обаче бележи ръст в последните шест години и през 2019 г. техният брой е 1 457, докато през 2014 г. само 783 души са били официално регистрирани.

Обработваемата земя към 30.07.2020 г. по данни на Областна дирекция „Земеделие“ – Кърджали е 38,5% (145 995 дка) от цялата територия на общината. Най-голяма площ е заета от ниви – 135 082 дка (35,62%), следвани от ливадите – 9 891 дка (2,61%). Незначителна е площта на трайните насаждения, която е 1 023 дка (0,27%).

Аграрните дейности в общината са насочени предимно към отглеждане на основни земеделски култури и едро животновъдство. Растениевъдството е доминирано от ориенталския тютюн, чиито площи постоянно намаляват заради приемането на България в ЕС и необходимостта секторът да се подчинява на множество регулации и невъзможност да се субсидира. Останалите култури, които се отглеждат са основно са фураж и задоволяване на собствени потребности – пшеница, домати, ечемик, пипер, слънчоглед, царевица и картофи.

Фигура 13. Засята площ (дка) с основни земеделски култури за периода 2014-2019 г.

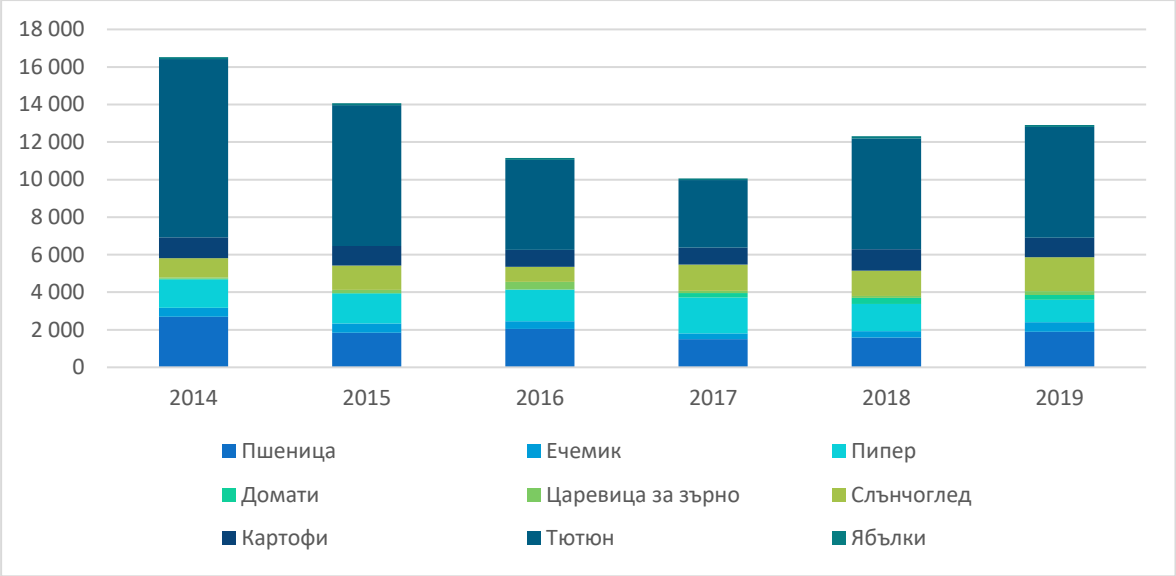

Източник: по данни на Областна дирекция „Земеделие“ – Кърджали

Животните се отглеждат предимно за собствени нужди и нямат стопанско значение за общинската икономика. Най-голям е броят на овцете – 15 427 бр. към 2019 г., следван от говедата и биволите – 9 892 и птиците – 6 505 бр. През последните години в общината активно се развива отглеждането на пчели. В резултат на което пчелните семейства през 2019 г. са 1838 кошера, при 872 през 2014 година. Чистата околна среда създава предпоставки за производство на екологично чисти пчелни продукти.

Фигура 14. Динамика на аграрния сектор в периода 2014-2018 година

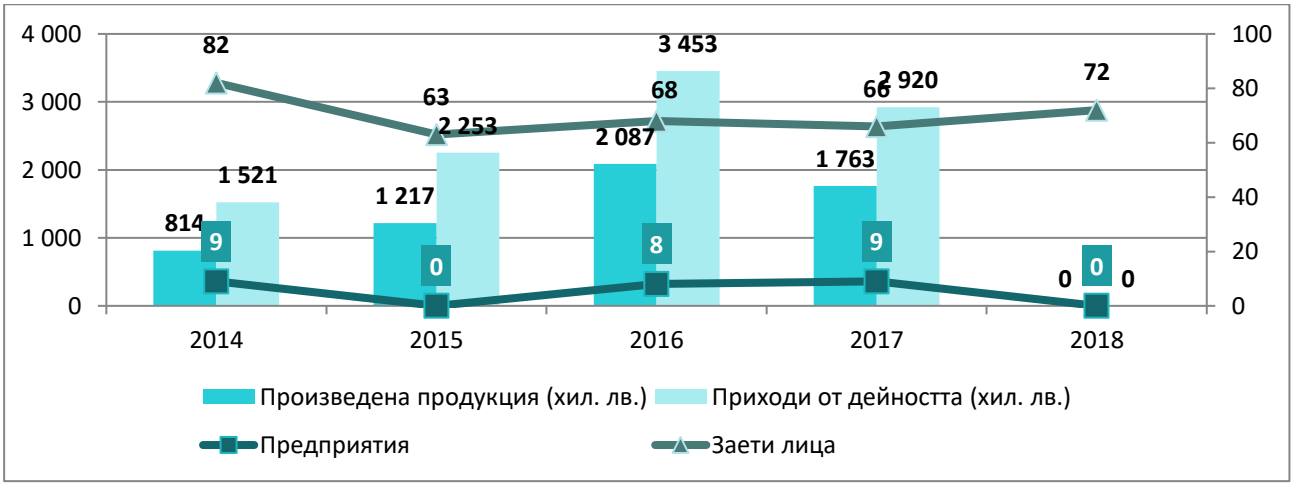

Източник: по данни на НСИ
Забележка: стойностите в графиката, чиито стойности са 0, са конфиденциални, съгласно Закона за статистиката.

2.2.7. РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР „ИНДУСТРИЯ“

В индустриалния сектор на община Крумовград оперират 52 предприятия (около 13% от всички, без да се отчитат икономическите дейности, за които данните са конфиденциални), които произвеждат над 60% от продукцията на територията и са отговорни за близо 50% от генерираните приходи на всички стопански субекти за 2018 г. За периода 2014-2018 година общият брой на предприятията плавно се увеличава, но заетостта в тях намалява.

Официалните данните отчитат, че произведената продукция и приходите от нея непрекъснато се увеличават през последните 5 години.

Фигура 15. Динамика на сектор „Индустрия“ в периода 2014-2018 година

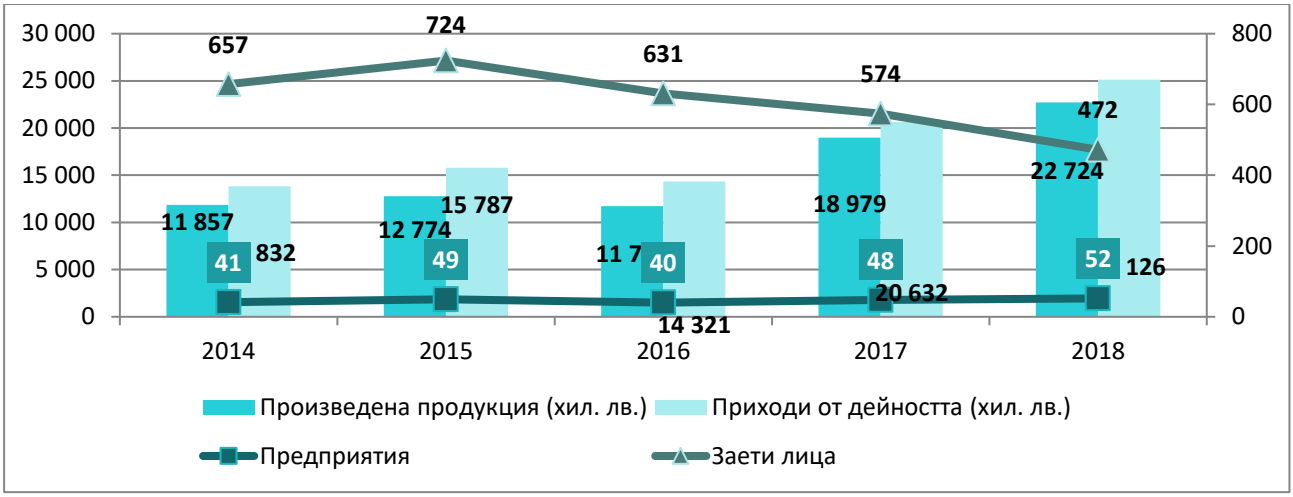

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления
Забележка: в графиката не са отразени данните за дейностите „добивна промишленост“ и „производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, за които информацията е конфиденциална.

Най-много предприятия от сектора са концентрирани в **преработващата промишленост и строителството (по 6% от всички в сектора).** Те произвеждат и над половината (57%) от продукцията в цялата община и имат **структуроопределяща роля** за развитието на Крумовград. Предприятията в преработващата промишленост са предимно в сферата на шивашката и обувна промишленост.

През последните няколко години в общината се развиват и дейности свързани с автомобилостроенето – предимно производство на каучукови изделия.

Значително роля в развитието на икономиката на общината през следващите години ще има разработването на златното находище в местността „Ада тепе“, в което по различни оценки запасите на златна руда са между 28 и 32 тона. Към момента около 300 души са пряко ангажирани с дейностите по добив на златна руда, като почти всички са жители на общината. Около една пета (20%) от всички работещи в общината са пряко ангажирани с добива на рудата и последващото ѝ обработване.

Проблем пред местната икономика е, че дейностите в промишлеността са силно влияещи се от икономическите условия и при една по-сериозна криза или преместването на производствените мощности в друг район (или страна) много голяма част от хората могат да останат без работа. Това може да доведе от рязко увеличаване на безработицата в общината, която да постави социалната система в риск от прекомерен натиск.

2.2.8. РАЗВИТИЕ НА СЕКТОРА НА УСЛУГИТЕ

Секторът на услугите в общината Крумовград в периода 2014-2018 г. бележи ръст на предприятията и заетите в тях. Общото увеличение на предприятия и работещите в тях за периода 2014-2018 г. е 30%. Секторът има все по-голяма роля в местна икономика – произвежда над една трета от общата продукция, заетите в него са над 60%, а приходите са над 50%.

Може да се каже, че предприятията в областта на услугите допълват тези в индустриалния сектор. А разликата между двата показателя „произведена продукция“ и „приходи от дейността“ показва, че част от дейностите са с висока добавена стойност или ниски разходи.

Увеличаващият се брой на фирмите, опериращи в сектора е индикатор и за по-високата предприемаческа инициатива в община Крумовград, поради факта, че по-голямата част от предприемачите започват именно дейности свързани с услуги.

Фигура 16. Динамика на сектор „Услуги“ в периода 2014-2018 година

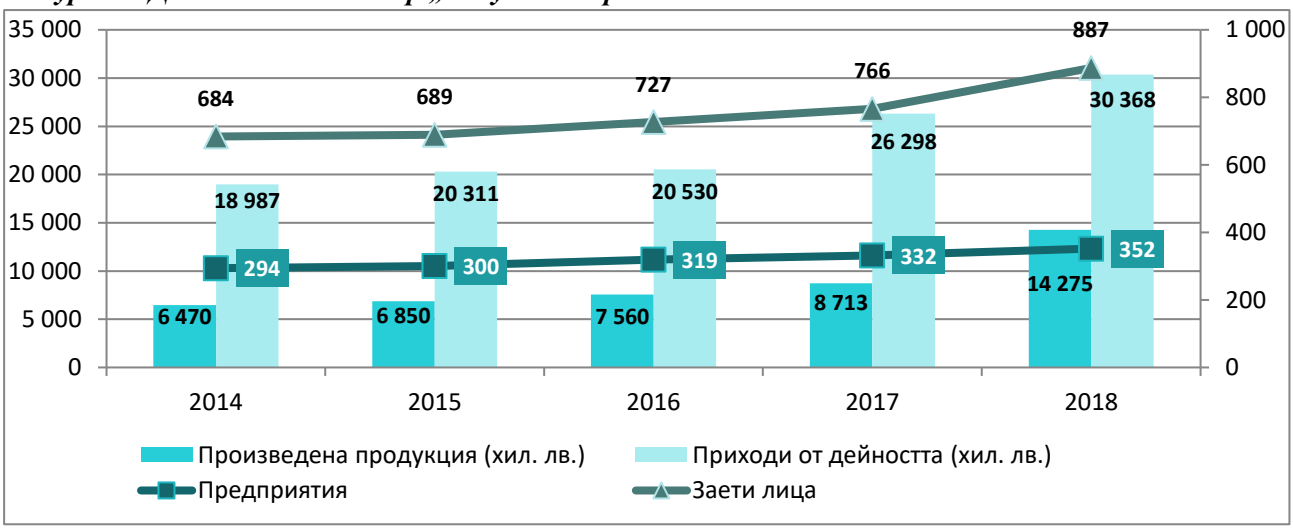

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления

От сектора с най-голяма представителност са отраслите „търговия“ (42% от всички стопански субекти – 175 бр.), „хотелиерство и ресторантьорство“ (14% – 57 бр.), „транспорт и складиране на площи“ (7% – 29 бр.) и „други дейности“ (9% – 37 бр.). Останалите дейности са по-слабо представени, а за дейностите „създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ данните са конфиденциални.

Предприятията в сферата на **търговията и ремонтните дейности** през 2018 г. имат **приходи на стойност 19 828 хил. лв.,** което е **33% от всички приходи в общината.** В тях са се трудили 336 служителя – 23% от всички работещи в Крумовград.

Следващата по значимост икономическа дейност в сферата на услугите е **„хотелиерството и ресторантьорството“**, в която са включени дейностите на местата за настаняване. А те имат пряко отражение върху **развитието на туризма в общината.** За 2018 година **приходите от дейността са близо 2,1 млн. лв.** (или 3% от общинската икономика) и в нея са заети 133 души.

По-детайлен преглед на дейностите на **местата за настаняване (над 10 легла)**, които са длъжни да предоставят отчети за своята дейност пред НСИ, очертава по-ясно ситуацията в сектора.

След 2014 година е трудно да бъде определена тенденция в броя на нощувките, тъй като те регистрират както спадове, така и възходи. Върхът на заетостта е 2018 г., през която са реализирани 7 167 нощувки (или 30% използваемост на легловата база в общината). Броя на пренощувалите лица също бележи падове и възходи, но като цяло се наблюдава трайна тенденция един човек да реализира повече нощувки. През 2014 г. показателят е 1,86, докато през 2019 г. достига 1,93, т.е. 1 човек спи почти 2 нощувки. Това показва, че нощуващите са предимно „уикенд“ туристи или просто преминаващи през общината към друга дестинация.

Положителното в сектора е, че броят на местата за настаняване не се променя през годините, което не създава допълнителна опасност за ниската използваемост на настанителната база.

Следва да се подчертае, че при реализирани почти 2,1 млн. лв. **приходи** от всички предприятия в сферата на „хотелиерството и ресторантьорството“, **едва 90 хил. лв. са от дейността на местата за настаняване** (или 4,4%). Може да се обобщи, че **туризмът не е структуроопределящ отрасъл за общината,** въпреки че има много предпоставки да се включи още по-успешно във „визитката“ на общината.

Таблица 7. Дейност на местата за настаняване в община Крумовград (2014-2019 г.)

Показатели	Мерна единица	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Места за настаняване	Брой	3	3	3	3	3	3
Легла	Брой	72	75	75	72	72	72
Легладенонощия	Брой	26 280	26 280	25 283	24 267	23 891	22 600
Стаи	Брой	39	48	39	39	39	39
Реализирани нощувки	Брой	3 847	4 444	3 855	5 777	7 167	4 643
в т.ч. от чужденци	Брой	676	761	584	578	546	460
Пренощували лица	Брой	2 059	2 824	2 766	3 072	3 840	2 411
в т.ч. чужденци	Брой	465	419	371	330	321	249
Приходи от нощувки (лв.)	Лева	46 230	67 630	55 700	78 049	107 978	90 148
в т.ч. от чужденци	Лева	8 549	11 411	10 151	9 377	11 001	10 780
Използваемост на леглоденонощията	Процент	14,6	16,9	15,2	23,8	30,0	20,5

Източник: НСИ

Дейностите по **транспорт и складиране на площи** през 2018 г. **имат приходи на стойност 2 610 хил. лв.,** което е 4% от всички приходи в общината. По отношение на генерираните приходи от дейността тази дейности изпреварват по значимост хотелиерството и ресторантьорството. В транспортно-складовите дейности в общината са ангажирани 71 служителя.

Фигура 17. Принос на предприятията в сектора на услугите по приходи от дейността, 2018 г.

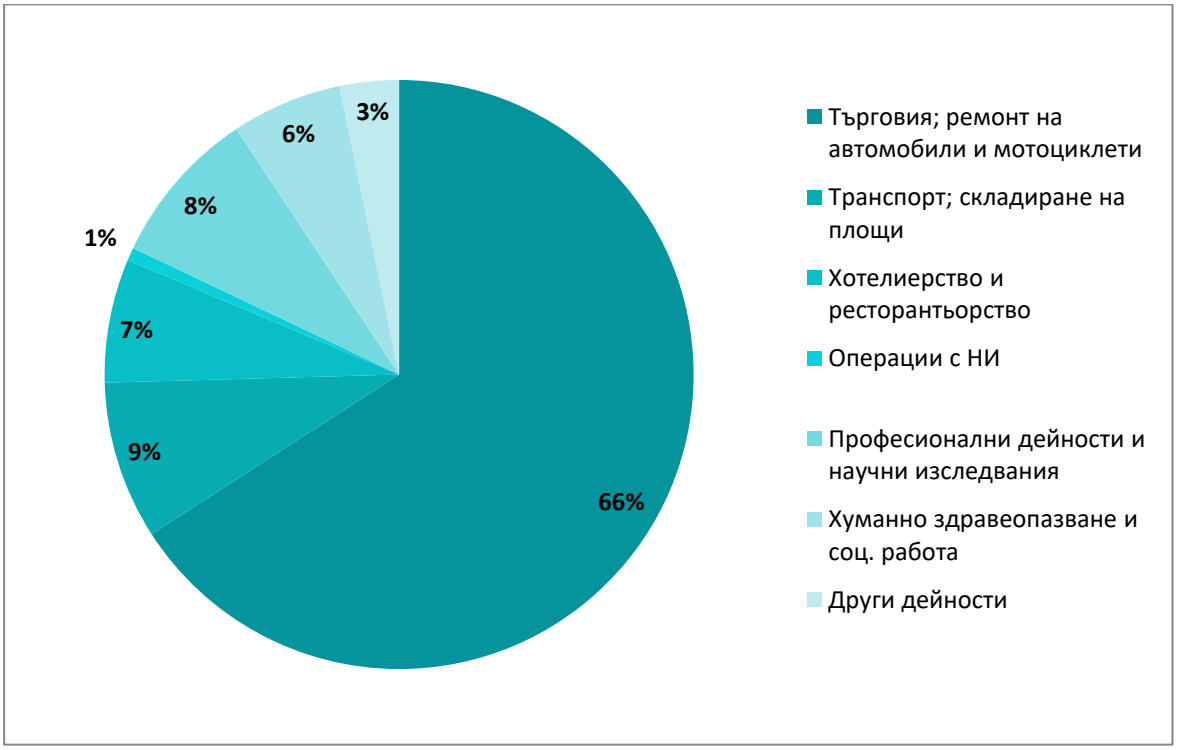

Източник: по данни на НСИ

Таблица 8. Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности (А21) в община Крумовград за 2018 г.

По икономически дейности (А21)	**Предприятия**		**Приходи от дейността**		**Произведена продукция**		**Заети лица**	
	Брой	%	Хил. лв	%	Хил. лв	%	Брой	%
Общо	**414**	**100%**	**59 215**	**100%**	**39 620**	**100%**	**1 436**	**100%**
Селско, горско и рибно стопанство	..	..	..	..	..	..	72	5%
Добивна промишленост	..	..	..	..	..	..	..	..
Преработваща промишленост	26	6%	10 826	18%	8 848	22%	330	23%
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	3	1%	..	..	..	..	..	..
Доставяне на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	-	-	-	-	-	-	-	-
Строителство	23	6%	14 300	24%	13 876	35%	142	10%
Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети	175	42%	19 828	33%	3 439	9%	336	23%
Транспорт, складиране и пощи	29	7%	2 610	4%	2 577	7%	71	5%
Хотелиерство и ресторантьорство	57	14%	2 047	3%	1 041	3%	133	9%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	..	..	..	..	..	..	..
Операции с недвижими имоти	5	1%	212	0,36%	157	0,4%	5	0,35%
Професионални дейности и научни изследвания	23	6%	2 591	4,38%	4 443	11,2%	176	12,26%
Административни и спомагателни дейности	5	1%	100	0,17%	100	0,3%	6	0,42%
Образование	3	1%	61	0,10%	61	0,2%	3	0,21%
Хуманно здравеопазване и социална работа	14	3%	1 829	3,09%	1 448	3,7%	100	6,96%
Култура, спорт и развлечения	4	1%	112	0,19%	105	0,3%	8	0,56%
Други дейности	37	9%	978	1,65%	904	2,3%	49	3,41%

Източник: по данни на НСИ

Забележка: .. – конфиденциални данни; „-“ – няма случай

2.2.9. ИЗВОДИ

Проблеми

- Постоянен брой на работещите в местната икономика;
- Икономиката е фокусирана върху отрасли, които могат да бъдат повлияни от потенциални кризи;
- Недостатъчно развити туристически дейности;
- Нисък дял на туризма в местната икономика;
- Произведената продукция от аграрния сектор е основно за лична консумация;
- Значително по-ниски икономически показатели в сравнение с областта и страната.

Потенциали

- Стабилен темп на увеличаване на приходите от дейността на компаниите;
- Повишаване ефективността и производителността в предприятията – особено в сектора на услугите;
- Развитие на пчеларството като част от аграрния сектор;
- Партниране с частния сектор, експлоатиращ рудника „Ада тепе“ за инвестиции в градска среда и инфраструктура;
- Използване възможностите на МИГ за развитие на частен бизнес в областта на селското стопанство.

2.3. РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНА СФЕРА И ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

2.3.1. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И ТЕНДЕНЦИИ

Общо население при преброяванията

Динамиката на населението в община Крумовград през годините е повлияна от историческите и демографските процеси в страната ни. Характерно за общото население на общината през годините е, че то следва почти изцяло тенденцията на национално ниво – постоянно увеличение на броя на жителите до 1985 г. и след това спад до наши дни.

За периода 1934-1985 г. населението на община Крумовград е нараснало с 16 142 души, като най-много е било по време на преброяването в 1975 г. – 44 887 д. Последващият спад до последното преброяване през 2011 г. регистрира намаляване с 26 245 души за периода 1985 – 2011 г. и към настоящия момент населението на община Крумовград е много по-малко, отколкото преди близо 100 години.

Процесите на обезлюдяване на селата са силно изразени в общината, като към 2019 г. три села нямат постоянно население – Бойник, Орешари и Сбор, а други шест – са с под 20 души. Най-голямото населено място в общината е гр. Крумовград, а най-големите села: Вранско (със 774 д.), Полковник Желязово (652 д.), Звънарка (598 д.), Странджево (574 д.), Пелин (578 д.) и Подрумче (534 д.).

Специфична характеристика за Крумовград е, че делът на живеещите в селата на общината е много по-голям от тези в града. Близо 72% живеят в селата, а останалите 28% са съсредоточени в гр. Крумовград. Въпреки че това донякъде е характерно за общините в тази част от Родопите, в други общини в България делът на живеещите в селата е около 30%.

Фигура 18. Население на община Крумовград според преброяванията (1934-2011 г.)

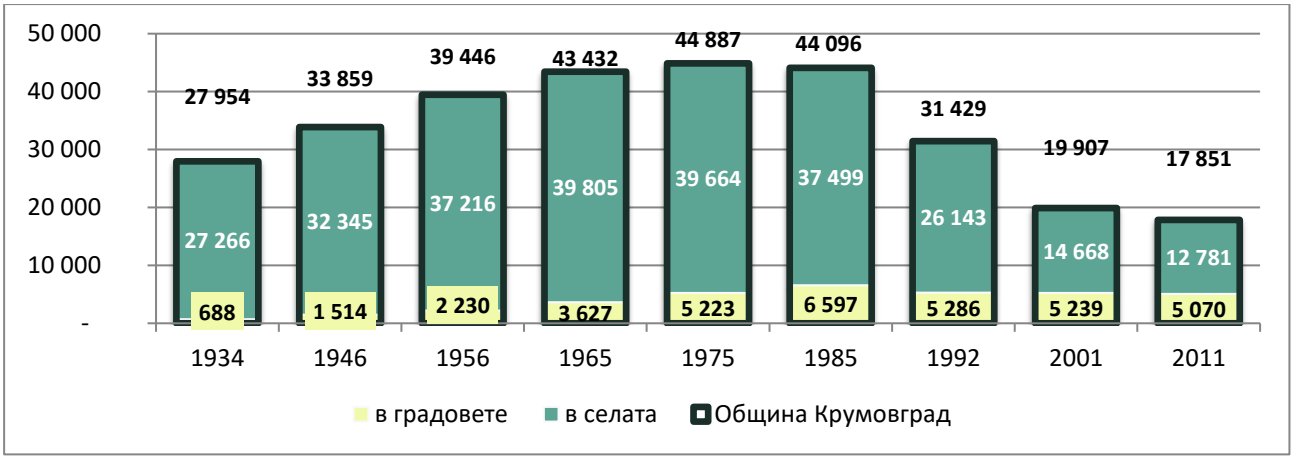

Източник: по данни на НСИ
Забележка: Броят на населението в общината, населените места и селищните образувания е в съответствие с административно-териториалното деление на страната към 01.02.2011 година.

Годишно население към 31.12. на съответната година

Положителна характеристика на населението на Крумовград е, че след 2011 г. се наблюдава неговото задържане в общината и дори леко увеличение в последните години. За периода от 2011 г. до 31.12.2019 г. общото увеличението е със 113 души, а само за периода на действие на ОПР (2014-2019) – с 377 души.

Анализът на данните показва, че **процесите на обезлюдяване в страната слабо засягат община Крумовград.** Ако настоящите тенденции се задържат, общината ще има устойчив демографски потенциал, който да се използва за по-доброто ѝ икономическо и социално развитие. Следва да се отбележи, че задържането на населението се дължи главно на високия механичен прираст, който едва ли ще продължи дълго време, поради общото намаляване на населението в страната.

Фигура 19. Население на община Крумовград по местоживеене към 31.12. за периода 2011-2019 г.

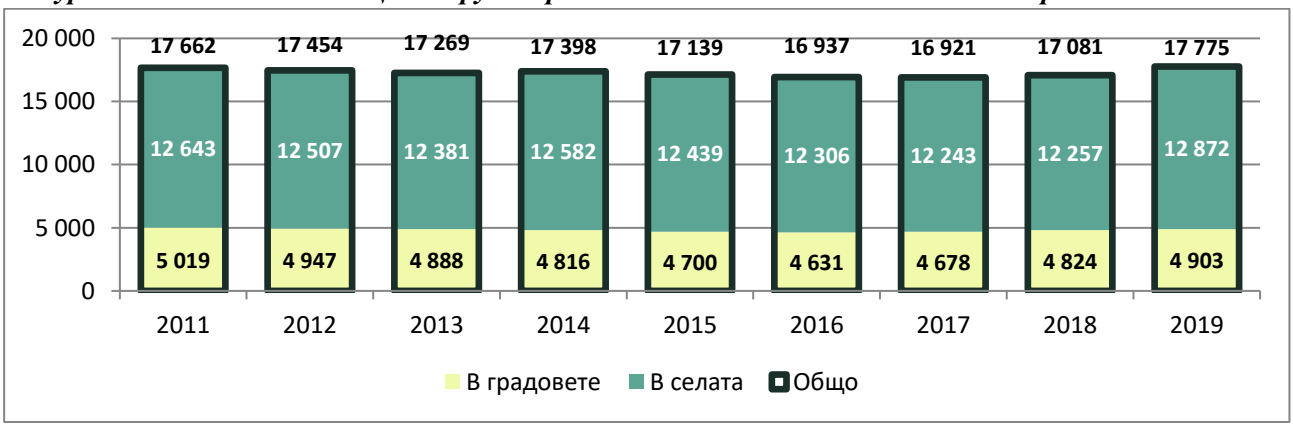

Източник: по данни на НСИ

Положителната демографска картина по отношение на броя на населението се дължи основно на 781 д., които са се заселили в редица села в общината в периода 2014-2019 година, както и на 161 д. в гр. Крумовград.

За разглеждания период в 37 села се регистрира увеличение на населението, а в 33 спад.

Фигура 20. Изменение на населението в селата на община Крумовград, 2019 спрямо 2014 година

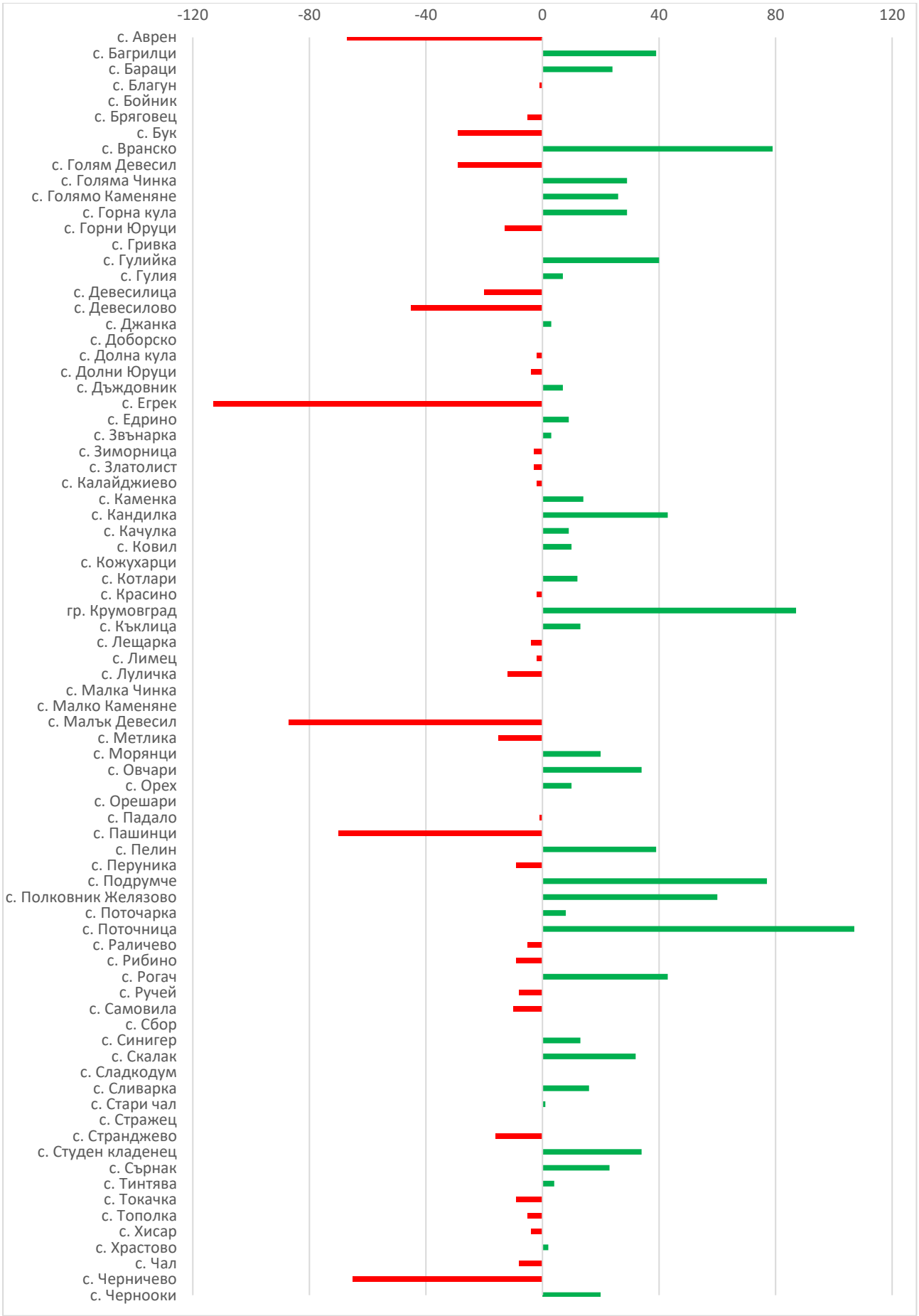

Източник: по данни на НСИ

Раждаемост, смъртност и естествен прираст

За периода 2011-2019 г. **раждаемостта** в общината се задържа на сравнително постоянно ниво – около 171 живородени на година и тя е **малко над средните нива** за България и област Кърджали.

Може да се обобщи, че **процесите по намаляване на раждаемостта на страната ни, както и за цялата област Кърджали, не са силно изразени в община Крумовград.**

Фигура 21. Раждаемост на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

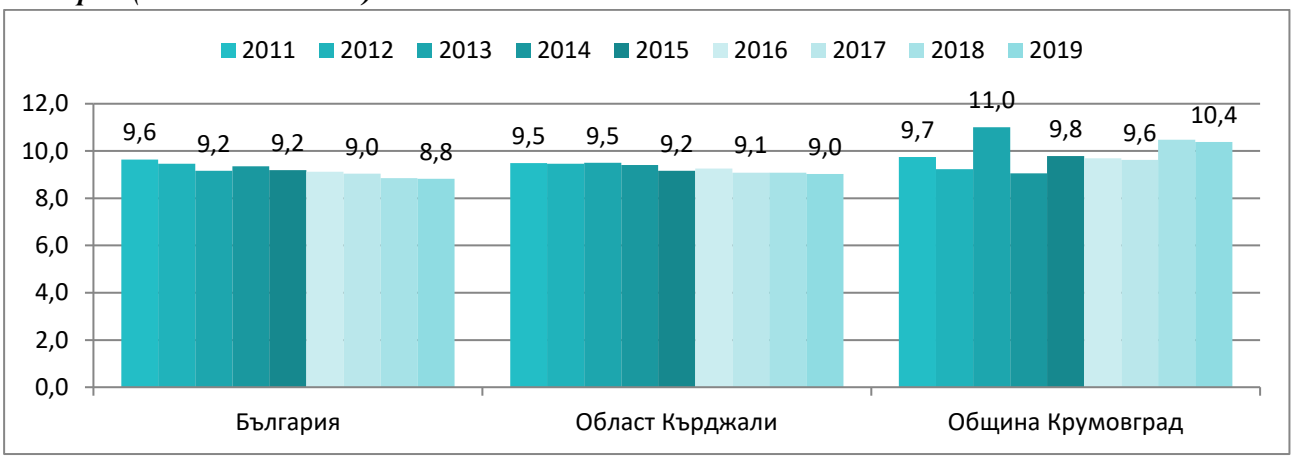

Източник: по данни на НСИ

Коефициентът на смъртност е по-благоприятен спрямо средното за страната, но е трайно по-висок от този за област Кърджали. За периода 2011-2019 г. средногодишно починалите в общината са 234 души, което значително надвишава ражданията.

Фигура 22. Смъртност на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

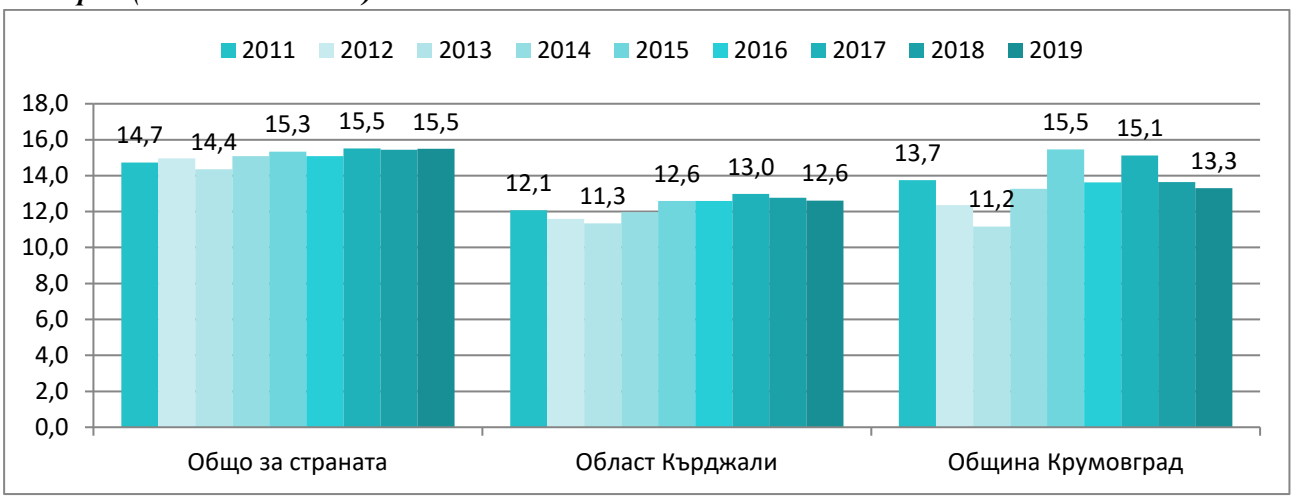

Източник: по данни на НСИ

Разликата между живородените деца и умрелите за една година на 1000 души от средногодишното население представлява **естественият прираст на населението**. При положителни стойности се приема, че е налице благоприятна демографска тенденция.

За общината Крумовград показателят е отрицателен, но стойностите са му много по-благоприятни, отколкото тези за България и сравнително близки до тези за област Кърджали. Положителното е, че в периода 2018-2019 г. се отчита по-рязко забавяне на отрицателния прираст и през 2019 г. е -2,9‰.

Фигура 23. Естествен прираст на 1000 души от населението община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

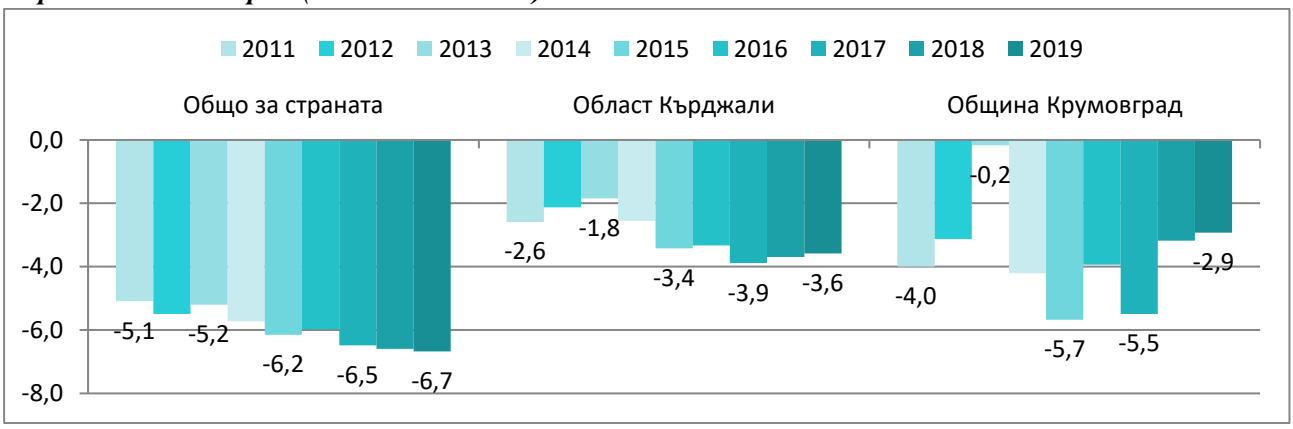

Източник: по данни на НСИ

Заселени, изселени и механичен прираст

За разглеждания период (2011-2019 г.) **заселените** в общината са средно 486 д./год. Това се дължи най-вече на последните две години (2018 г. и 2019 г.), в които прирастът е съответно 814 и 1390 души. **Стойностите кореспондират са малко над средните за област Кърджали, но са далеч по-благоприятни от средното за страната.**

Фигура 24. Заселени на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

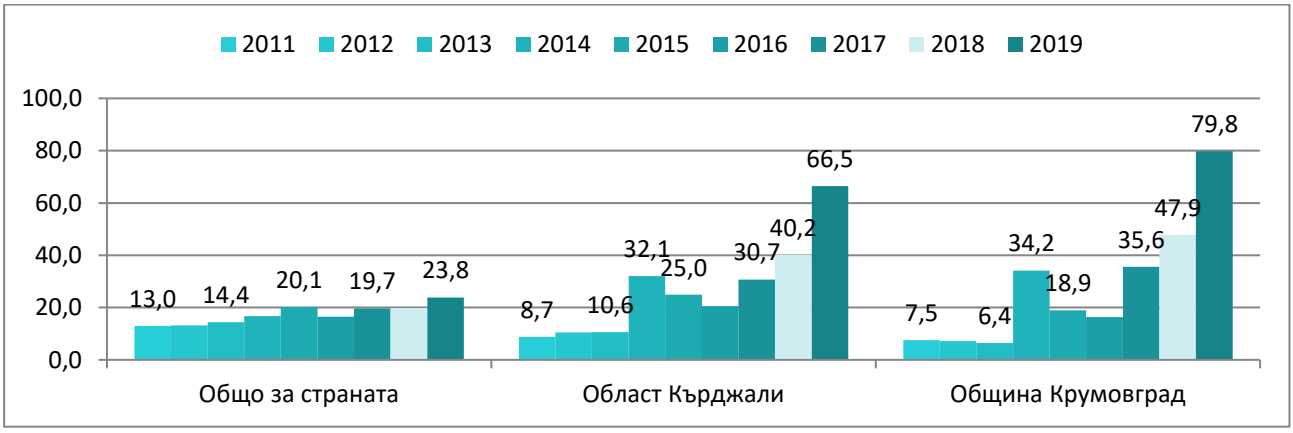

Източник: по данни на НСИ

В същото време **изселените** за същият период са средно 431 д./год., като отново високата стойност на показателя се дължи на последните 3 години, през които средно 590 души напускат общината. Стойностите на коефициента „изселени на 1000 д.“ са по-високи от средното за страната и областта.

Фигура 25. Изселени на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

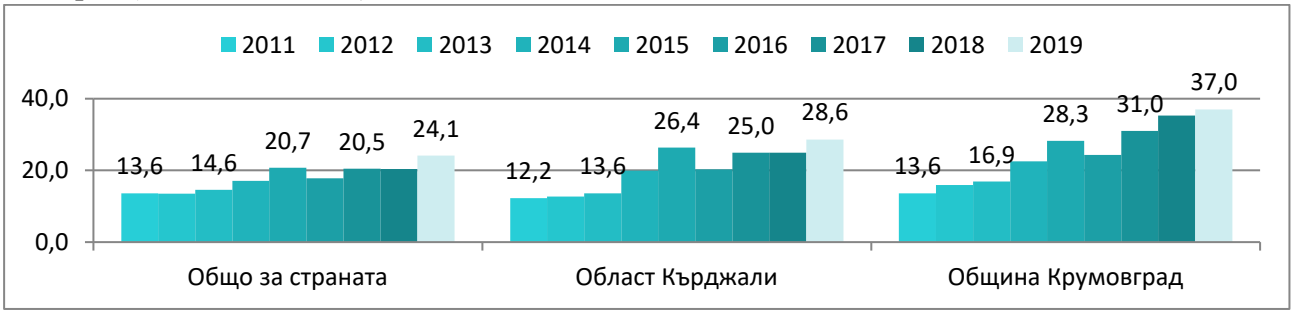

Източник: по данни на НСИ

Механичният прираст е разликата между заселените и изселените на 1000 души от средногодишното население. Положителните стойности на индикатора се считат за благоприятна демографска тенденция.

На национално ниво тенденцията е за отрицателен механичен прираст. В същото време област Кърджали е една от малкото в България, в които последните няколко години се отчита положителен механичен прираст. Тази тенденция се пренася и на общинско ниво, чиито стойности са близки, но малко по-ниски от тези за областта Кърджали (изключение прави само 2019 г.). **С високите стойности на механичния прираст община Крумовград успява да компенсира отрицателния естествен прираст, което води до задържане и дори леко увеличаване на общото население** в общината.

В бъдеще, за да се увеличава населението на общината, тази тенденция трябва да се задържи. Ако положителният механичен прираст по някаква причина обърне своя тренд, то тогава и населението на общината ще започне да намалява с бързи темпове.

Фигура 26. Механичен прираст на 1000 души от населението в община Крумовград, област Кърджали и България (2011-2019 година)

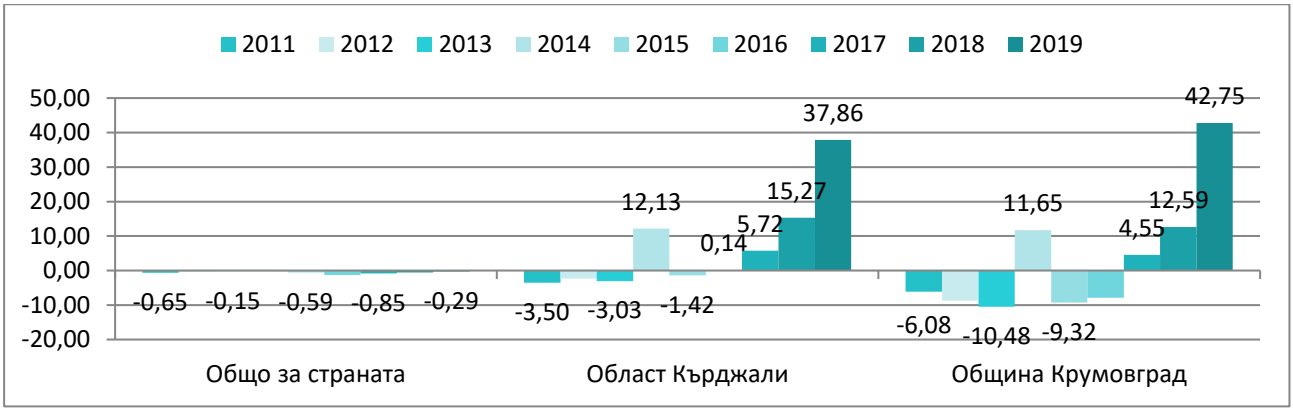

Източник: по данни на НСИ

Полова структура на населението

По отношение на половата структура на населението не се наблюдават съществени изменения в общината. Делът на жените се е увеличил незначително за изследвания период – с 0,19%. Това се дължи най-вече на по-високата средна продължителност на живота при тях, отколкото на по-високата раждаемост в общината.

Фигура 27. Брой на населението по пол в община Крумовград за периода 2011-2019 г.

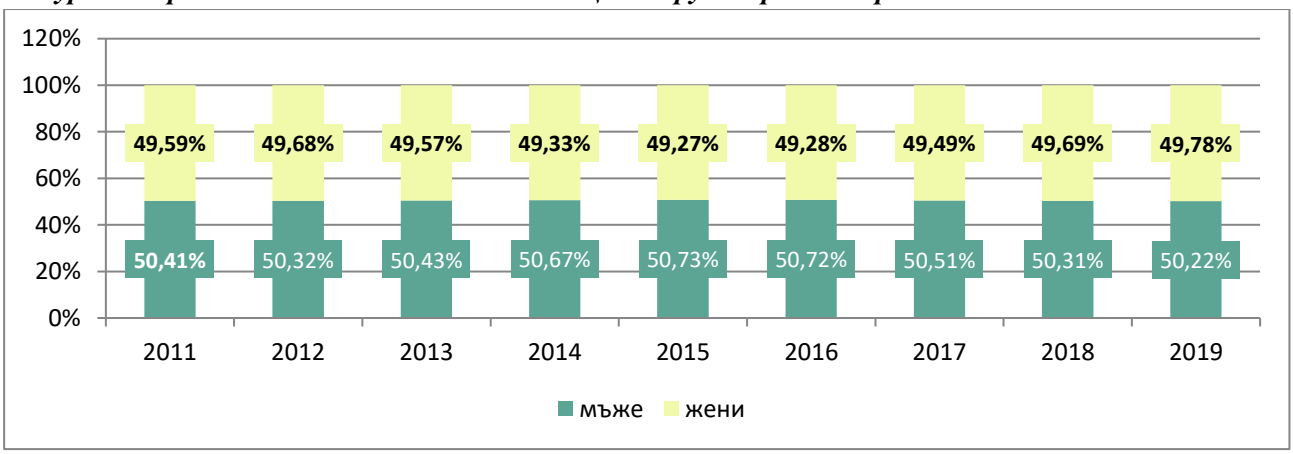

Източник: по данни на НСИ

Възрастова структура на населението

Сравняването на отделните възрастови групи в периода 2011-2019 г. показва тревожната тенденция за застаряване на населението в общината. Въпреки добрите стойности на механичен прираст, данните показват, че той най-вероятно се дължи на по-възрастното население (над 55 години).

За периода между последното преброяване на населението и най-новите актуални данни от НСИ, населението във всички групи (без една) от 0 до 34 години силно намалява, като най-голям спад има в групите 15-19 г., 20-24 г., 25-29 г., които би следвало да са бъдещото на общината – тепърва да влизат на пазара на труда, да продължават своето образование, да създават семейства. Едва за 9 години общината е „загубила“ общо 1056 души само в тези групи.

Тази ситуация е предпоставка за предприемане на **спешни мерки, насочени към младите хора и тяхното задържане и/или връщане в общината след като завършат образованието си.** От друга страна **застаряващото население ще има своите потребности от социални услуги** и подпомагане от страна на общината, което ще оказва все по-силно влияние върху местния бюджет.

Фигура 28. Разлика между преброяването от 2011 и населението към 31.12.2019 г. по възрастови групи в община Крумовград

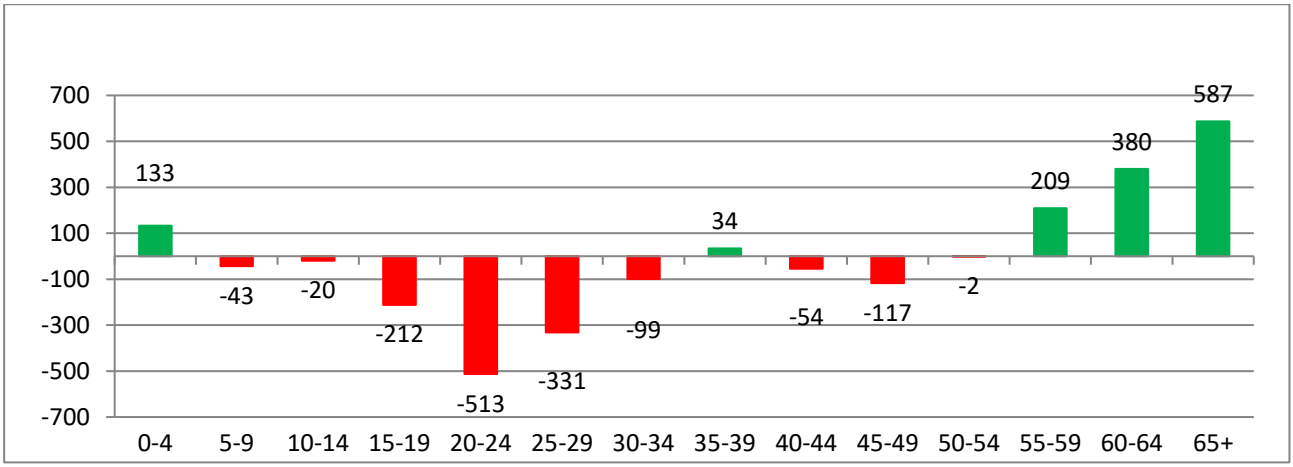

Източник: по данни на НСИ

Етническа структура на населението

Към настоящия момент е трудно да се изследва с точност каква е етническата структура на населението, защото националното преброяване предстои, а данните от предходното, направено през 2011 г., със сигурност имат нужда от ревизия, което следва да бъде и предмет на бъдеща актуализация на ПИРО (когато данните са налични).

Според данните от 2011 г. най-многобройно е населението от турската етническа група – около 70% (от тези, които са посочили своята етническа принадлежност), при дял от 66% за област Кърджали. На второ се подрежда населението от българска етническа група с дял от 27,4% (при дял 30,2% за област Кърджали). Делът на ромското население е незначителен.

Образователна структура на населението

Този показател също се проследява при извършването на национално преброяване, затова данните са от предходния общински план за развитие. Те показват, че делът на хората с висше образование в общината е 6,7%, което е под средните показатели за страната (19,57%) и област Кърджали (10,3%). Относителният дял на хората със средно образование – 27,2%,

също е по-нисък от показателите за страната (43,39%) и областта (32,5%). Делът на хората със завършено основно, начално или незавършено образование е много висок – 62,1% от населението на община Крумовград.

В сравнение със средните показатели за страната стойностите показват **по-ниска степен на образованост на населението.** Най-големи са разликите при лицата със завършено висше образование. Образователната структура на населението има важно значение за качествената характеристика на човешките ресурси и тяхното участие в създаването на материални блага и духовни ценности.

Това донякъде се потвърждава от данните от НВО (национално външно оценяване) по БЕЛ за учебната 2018/2019 г., които показват, че средният резултат на учениците от общината е 3,92, при среден успех за област Кърджали от 3,78 и среден за страната 4,06.

Детски градини

В община Крумовград през учебната 2019/2020 година функционират девет детски градини, като през 2020/2021 една от тях е закрита. Две от тях се намират в общинския център. Останалите са разположени в по-големите села в общината, а ДГ „Юр. Гагарин“ има изнесени полудневни групи в Козино, Орех и Подрумче.

Таблица 9. Детски градини в община Крумовград за учебната 2020/2021 година

Име	Местоположение
ДГ „М. Палаузов“	гр. Крумовград
ДГ „Юр. Гагарин“	гр. Крумовград (с изнесени групи в селата Козино, Орех и Подрумче)
ДГ „Мир“	с. Пелин
ДГ „Л. Карастоянова“	с. Егрек
ДГ „Ран Босилек“	с. Каменка
ДГ „Искра“	с. Странджево
ДГ „Слънце“	с. Токачка
ДГ „Радост“	с. Поточница

Източник: официален сайт на Община Крумовград

За учебната 2019-2020 година общият брой на местата в детските градини е 567, който е достатъчен, за да задоволи нуждите на местното население. Единствено в с. Подрумче броят на местата е недостатъчен за задоволяване на нуждата от обхващане на децата в целодневна форма на обучение. Сградният фонд не отговаря на изискванията за целодневно обучение и възпитание на децата. Това е предпоставка за изграждане на нова детска градина. Педагогическият персонал зает в образователните заведения е сравнително постоянен през последните години.

Фигура 29. Динамика на децата, персонала и местата в ДГ в община Крумовград (уч. години 2011/12 – 2019/20)

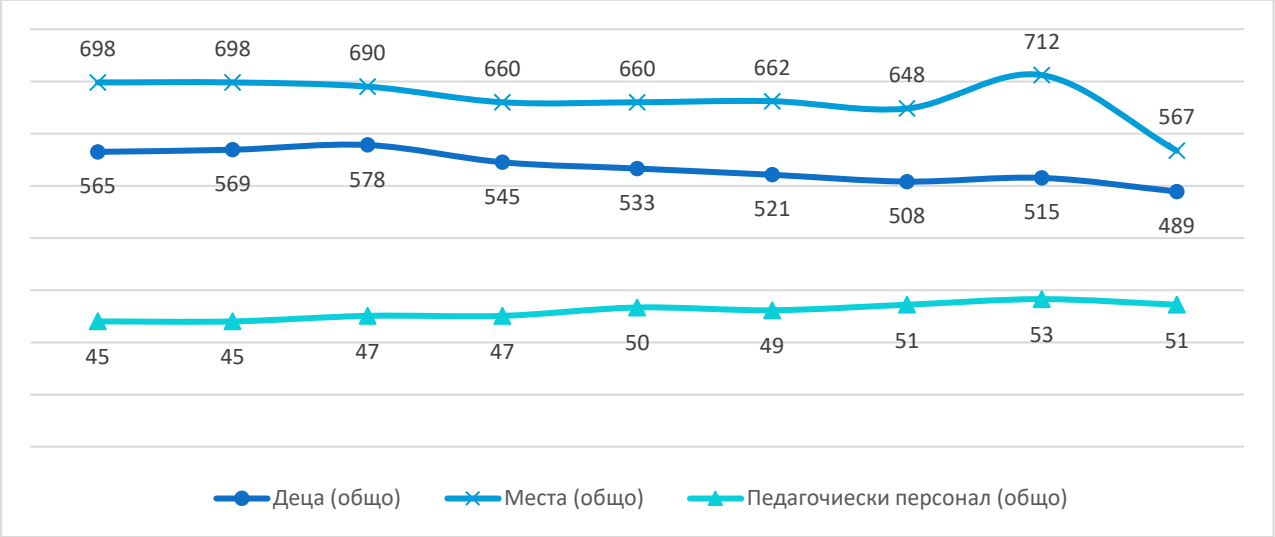

Източник: по данни на НСИ

Училища

През учебната 2019/2020 г. на територията на община Крумовград функционират дванадесет учебни заведения, в които се обучават 1505 ученика, разпределени в 80 паралелки от I-ви до XII-ти клас.

Единственото средно училище се намира в гр. Крумовград, останалите са основни и едно начално (в с. Звънарка). В общинския център се намира и ПГ по транспорт, в която се обучават бъдещи кадри в областта на транспортната техника и малкия и среден бизнес.

Съгласно приетото постановление на Министерски съвет за учебната 2020/2021 година в община Крумовград защитените училища са ОУ „Михаил Христов“ (с. Аврен), ОУ „Васил Левски“ (с. Егрек) и ОУ „Иван Вазов“ (с. Поточница).

Таблица 10. Списък на училищата в община Крумовград

Училище	Вид	Населено място	Финансиране
Средно училище „Васил Левски“	Училище, средно	гр. Крумовград	общинско
Основно училище „Михаил Христов“	Училище, основно	с. Аврен	общинско
Професионална гимназия по транспорт „Христо Смирненски“	Професионална гимназия	гр. Крумовград	държавно
Държавно основно училище „Васил Левски“	Училище, основно	с. Егрек	държавно
Основно училище „Никола Йонков Вапцаров“	Училище, основно	с. Горна Кула	общинско
Основно училище „Христо Ботев“	Училище, основно	с. Гулийка	общинско
Обединено училище „Пейо Крачолов Яворов“	Училище, обединено	с. Токачка	общинско
Основно училище „Васил Левски“	Училище, основно	с. Луличка	общинско
Основно училище „Никола Йонков Вапцаров“	Училище, основно	с. Подрумче	общинско
Основно училище „Иван Вазов“	Училище, основно	с. Поточница	общинско

Училище	Вид	Населено място	Финансиране
Основно училище „Св. Св. Кирил и Методий“	Училище, основно	с. Странджево	общинско
Начално училище „Васил Левски“	Училище, начално	с. Звънарка	общинско

Източник: МОН – регистър на училищата

Поради промените в националната образователна система със Закона за предучилищното и училищното образование, обн., ДВ. бр.79 от 13 октомври 2015 г., драстично се променя системата, което влияе и на динамичния ред на показателите за учениците от V до XIII клас. Това прави данните преди учебната 2017-18 г. несъпоставими с тези в следващите години.

Въпреки това, могат да се направят **няколко извода за училищата в община Крумовград,** както следва:

- Първо, отчита се тенденция за намаляване на броя на паралелките в основното образование (I-IV и V-VII клас).
- Второ, учителите в начален курс (I-IV клас) се увеличават, въпреки намаляващия брой ученици и паралелки. Това може да влияе върху подобряване качеството на обучението.
- Трето, наблюдава се намаляване на учащите в V-VII (след промените в образователната система), което е породено от различни икономически и демографски причини.
-

Таблица 11. Паралелки, учители и учащи се в ОУ и СУ в община Крумовград по класове

Показател\ Уч. година	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20
I - IV клас								
Паралелки	28	28	29	30	30	31	32	32
Учители	45	46	46	47	47	51	61	69
Учащи	679	681	653	677	675	645	614	579
V - VIII*								
Паралелки	31	33	34	33	32	28	28	28
Учители	67	70	69	68	69	66	54	61
Учащи	716	702	720	673	630	503	488	493
IX - XIII*								
Паралелки	13	13	17	13	14	21	19	20
Учители	23	22	22	22	18	20	32	29
Учащи	216	183	172	153	156	202	213	222

Източник: по данни на НСИ
** Данните след 2017-18 година не са съпоставими с предходните периоди.*

По данни на НСИ над 2% всяка година са отпадналите ученици в основния етап на училищното образование. В посочените данни са включени и ученици, подлежащи на задължително обучение, които са с променено местоживеене, а именно в чужбина. Данните са установени чрез платформата Интегрирана система за реализиране на механизма за обхват на МОН.

Фигура 30. Брой на напусналите ученици от I до VIII по учебни години в община Крумовград

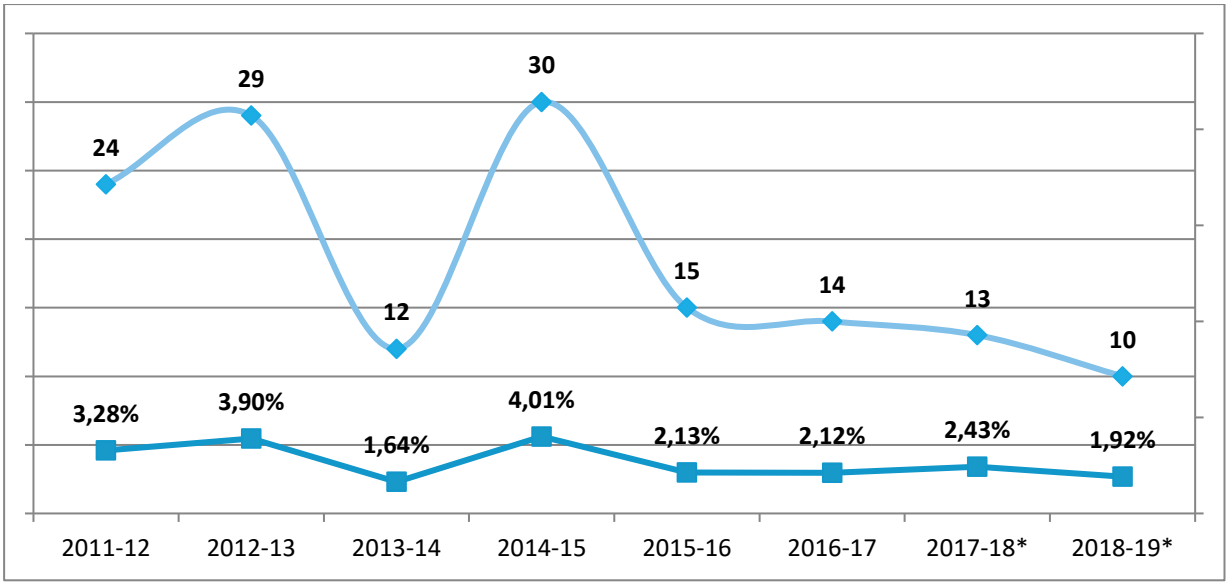

Източник: по данни на НСИ
** Данните за учебните 2017-18 г. и 2018-19 са до седми клас.*

2.3.2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Детски ясли

На територията на община Крумовград функционират 2 яслени групи, които са към ДГ „М. Палаузов“. В тях през 2019 година има 33 деца при капацитет от 36 места.

Болнична и извънболнична помощ

На територията на общината функционира едно болнично заведение – МБАЛ „Живот +“, което се намира в гр. Крумовград. В него са налични 54 легла за болничен престой. Наличието на МБАЛ осигурява бърз достъп на населението до болнична помощ и осигурява допълнително здравно обслужване на нуждаещите се.

Извънболничната помощ в общината се осигурява от:

- един медицински център, който са намира в гр. Крумовград;
- 5 лекари с индивидуална практика за първична извънболнична медицинска помощ;
- 12 лекари по дентална медицина;
- индивидуални практики за специализирана извънболнична помощ – 8 лекари.

На територията на общината има незаети 6 лекарски практики.

На 1 лекар се падат по 677 жителя през 2017 г. (при 379 жителя на 1 лекар за област Кърджали). На 1 лекар по дентална медицина се падат по 1692 души (при 1057 д. за област Кърджали).Това покава, че в Община Крумовград е броят на лекарите е недостатъчен за обслужване на населението.

2.3.3. СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

На територията на общината функционират редица социални услуги и институции, които се предлагат в различни сгради и са насочени към разнообразие от целеви групи.

В град Крумовград от 2006 година работи **дом за стари хора**, с капацитет от 50 места. В него се предоставя комплекс от социални услуги на лица, навършили възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст съгласно Кодекса за социално

осигуряване, включително на онези от тях, които имат процент намалена работоспособност, установен с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК. В него се дава възможност за денонощна грижа на настанените, извършвана от специализирани медицински и немедицински лица.

В общинския център е изграден и **Център за обществена подкрепа (ЦОП)**, в който се предоставят комплекс от социални услуги, предназначени за деца и семейства с цел предотвратяване на изоставянето на децата и настаняването им в специализирани институции, превенция на насилието и отпадане от училище, деинституционализация и реинтеграция на деца, обучение в умения за самостоятелен живот и социална интеграция на деца от институции, консултиране и подкрепа на семейства в риск, оценяване, обучение и подкрепа на приемни родители и осиновители, консултиране и подкрепа на деца с поведенчески проблеми и прояви. В центъра е създадена обстановка, в която може да се извършва ежедневна социална работа с нуждаещите се деца и семейства. Центърът работи с деца и родители, на чието разположение са социален работник, педагог, психолог и логопед, които извършват индивидуална работа с тях. ЦОП разполага и с мобилен екип, който извършва посещения, срещи и консултации по домовете на семействата. Това осигурява възможност за семействата с финансови затруднения да имат достъп до услугата и да получат квалифицирана помощ. Капацитетът на ЦОП е 30 места.

На територията на общината функционират **два центъра за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания** (ЦНСТДМ), които имат капацитет всеки от 15 места (общо 30).

През 2017 година започва разкриването на **Център за временно настаняване** с капацитет от 21 места. Центърът е създаден по проект „Интегриран подход за социално включване в българо-гръцкия регион чрез подкрепа за заетост и развитие на социално предприемачество“ (ACCESS FOR ALL), финансиран по Програма за сътрудничество INTERREG V-A „Гърция-България 2014-2020“. В рамките на проекта част от сградата на бившата районна болница е реконструирана и оборудвана за нуждите на центъра, а в сградата на Общинската администрация е създаден офис за подкрепа на социалното предприемачество.

Други социални услуги в община Крумовград са **Домашен социален патронаж** и **Обществена трапезария**. Първата е комплекс от социални услуги, предоставяни по домовете, свързани с доставка на храна; поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя; съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане; битови услуги и др. Капацитетът на услугата е 165 души, като има разкрити два филиала – в с. Аврен, с. Токачка и с. Поточница.

Втората е социална услуга, насочена към задоволяване на потребностите от храна за хора, които не могат да си я осигуряват сами. Капацитетът ѝ е 165 места, като топла храна получават значително по-голям брой потребители.

За разширяване обхвата на социалните услуги, Общината е активен участник с проектни предложения по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ и реализира проекти, помагащи на различни целеви групи. Пример за тях е Проект „Предоставяне на интегрирани услуги за ранно детско развитие в община Крумовград“ , процедура „Услуги за ранно детско развитие“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Той допълва и подкрепя дейността на успешно създадения Център за предоставяне на интегрирани социални

услуги в общността по проекта за социално включване, финансиран със заем от Международната банка за възстановяване и развитие в периода 2012-2015 г. Проектът се реализира на територията на общината от 2016 година. Той има за цел да предостави подкрепа на деца в ранна детска възраст и техните семейства за подобряване на достъпа до здравна грижа, формиране на родителски умения, подобряване на семейната среда, повишаване на училищната готовност на децата. Проектът обхваща деца на възраст от 0 до 7 години и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи в община Крумовград.

2.3.4. ТРУДОВ ПАЗАР И БЕЗРАБОТИЦА

Положителните демографски процеси оказват пряко влияние върху трудовия пазар в община Крумовград. С увеличения механичен прираст се наблюдава и **увеличаване броя на хората в трудоспособна възраст.** През 2019 г. те са 10 378, което е незначително намаление спрямо 2014 г. (10 548 д.) и продължава тенденцията за увеличаване на заетите през последните 3 години. Може да се обобщи, че **общината запазва своят трудов потенциал**.

Бъдещите предизвикателства пред местното развитие се дължат на увеличаващия се брой на хората в над трудоспособна възраст (10% за периода 2014-2019 г.), въпреки че част от тях могат да бъдат ангажирани в местната икономика. По-бавното намаляване на лицата в под трудоспособна възраст в краткосрочен план не заплашва местната икономика от необходимостта за осигуряване на кадри в нея.

Фигура 31. Население в под, над и в трудоспособна възраст в община Крумовград за периода 2014-2019

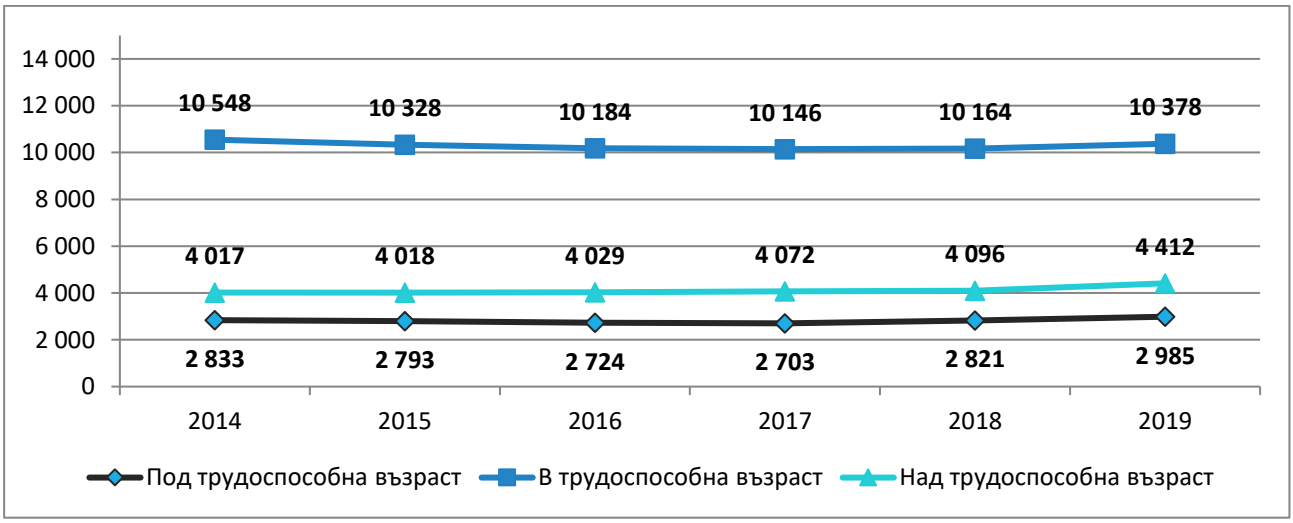

Източник: по данни на НСИ

Икономическа активност

Общият брой на заетите лица за 2018 г. е 1 436 д., като това ниво се задържа почти непроменено в периода 2014-2018 г. От тях 62% (около 887 д.) са заети в сектора на услугите, 33% (около 142 д.) – в индустрията, и едва 5% (72 д.) – в аграрния.

Фигура 32. Заети лица по сектори на икономиката за 2018 г. в община Крумовград

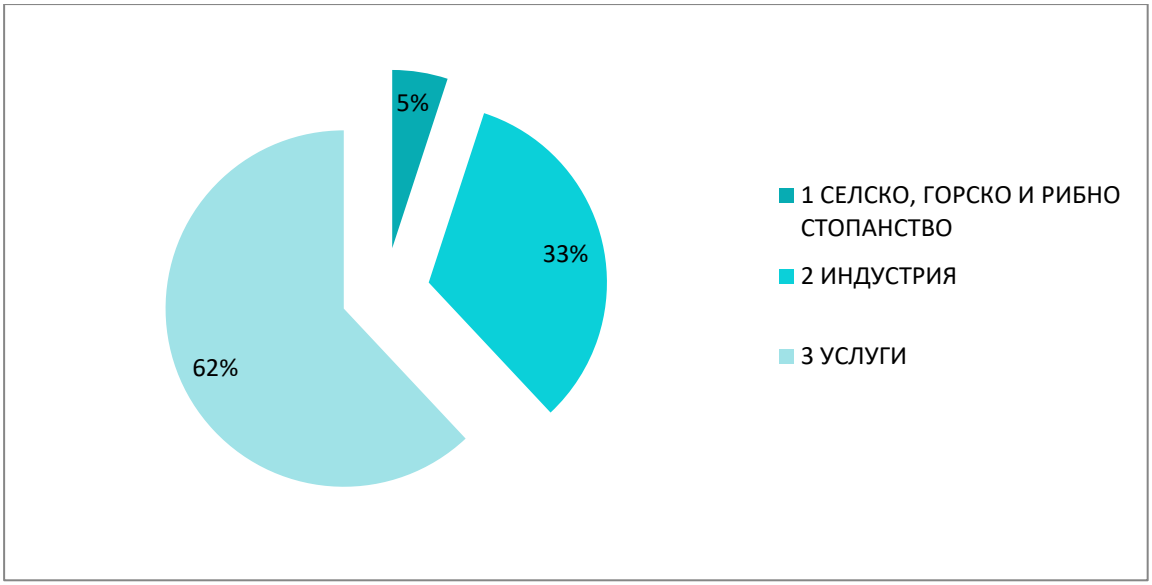

Източник: по данни на НСИ
Забележка: в стойностите на показателя не са включени икономическите дейности, за които данните са конфиденциални.

Динамиката на процесите показва, че в аграрния сектор броят на заетите е трайно нисък, което е обосновано от природно-географските характеристики на общината, непозволяващи силното развитие на земеделски дейности и ликвидирането на тютюно-производството.

Динамиката на процесите показва, че в аграрния сектор броят на заетите е трайно нисък, което е обосновано от природно-географските характеристики на общината, непозволяващи силното развитие на земеделски дейности и ликвидирането на тютюно-производството.

През последните години се отчита увеличаване на заетите в индустриалния сектор. Два големи инвеститора „Дънди Прешъс Металс Крумовград“ ЕАД и „Теклас - България“ АД разкриха нови работни места.

В сектора на услугите също се отчита ръст на заетите.

Безработица

Броят на заетите в икономиката на община Крумовград оказва влияние върху нивото на регистрираната безработица в бюрото по труда. В периода 2014-2019 г. техният брой намалява с над 60% – 1247 д. са регистрирани в 2014 г., а през 2019 г. те са вече 762 д.

В синхрон с нивата на област Кърджали и България **безработицата в община Крумовград** намалява непрекъснато, докато през 2019 г. тя **е 10,5%,** което е по-високо от областта. В същото време е много по-висока и от средната за страната.

Фигура 33. Средногодишна безработица в община Крумовград и по административни нива за периода 2014-2019 г.

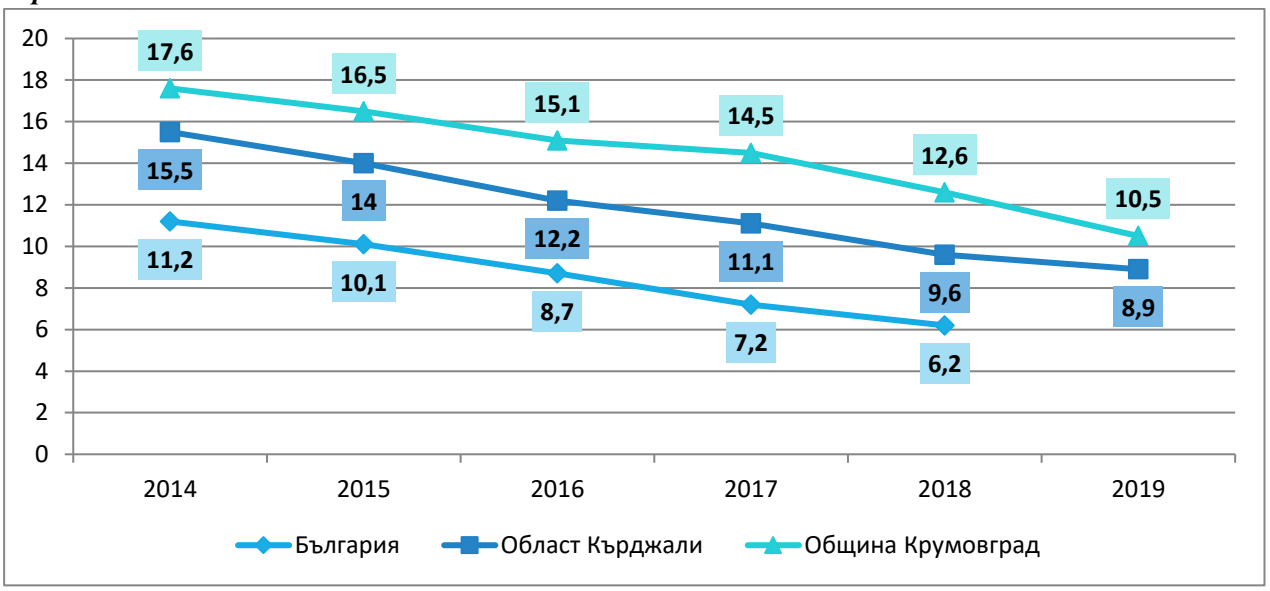

Източник: по данни на Агенция по заетостта и дирекция „Бюро по труда“ – Крумовград“

** Забележка: показателят се определя се като дял на регистрираните безработни лица в бюрата по труда към икономически активното население 15-64 г., установено при Преброяване 2011 г.*

2.3.5. ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ НА ТРУДА

Производителността на труда е един от компонентите на конкурентоспособността, който може да се определи чрез съотношението между произведената продукция и броя на заетите в съответния сектор.

Общата производителност на труда се повишила двойно за периода 2014-2018 г. Ако през 2014 г. един зает е произвеждал средно продукция за 13 хил. лв., то стойността през 2018 г. е 28 хил. лв.

Данните показват, че най-голямо влияние върху продуктивността имат заетите в **индустриалния сектор,** чиято **производителност е най-висока** и през 2019 г. достига до 48 хил. лв. Тя превъзхожда значително сектора на услугите (16 хил. лв. на 1 зает за 2018 г.).

Данните показват, че високата производителност се дължи на развитието на добивната промишленост и конкретно на златното находище в рудника „Ада тепе“. Това потвърждава индустриалния профил и бъдеще на община Крумовград.

Фигура 34. Произведена продукция (в хил. лв.) годишно на 1 зает по икономически сектори и общо за общината в периода 2014-2018 г.

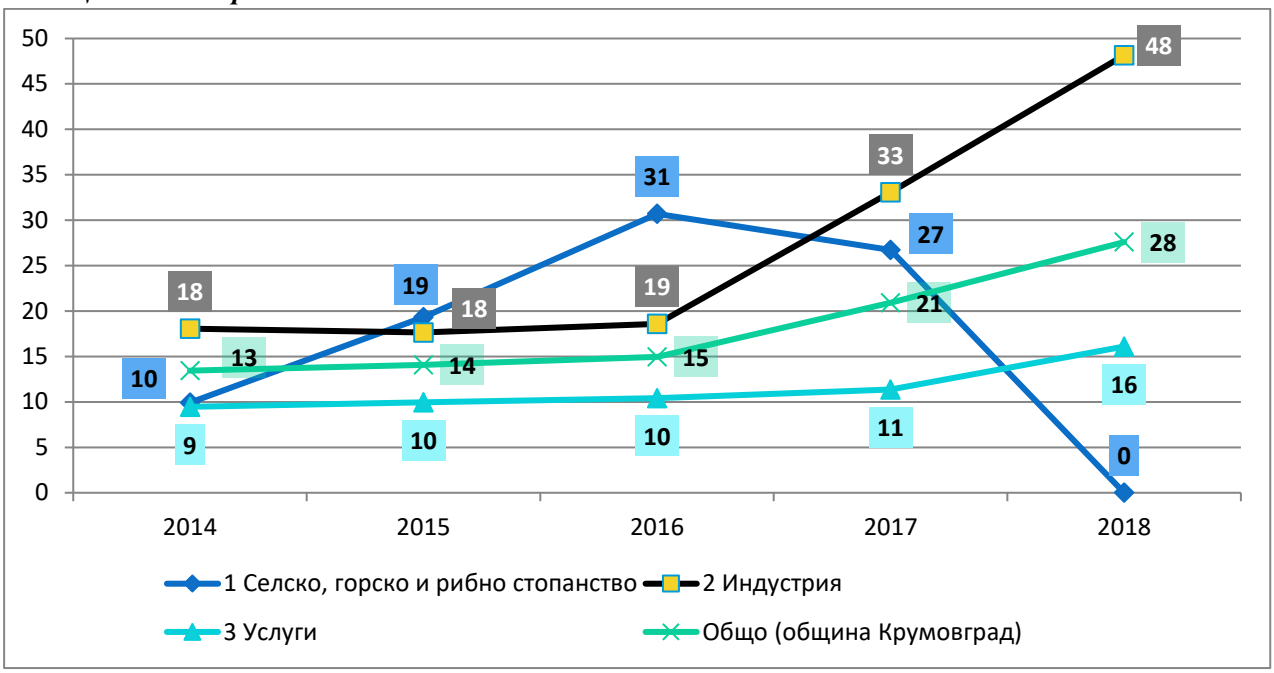

Източник: по данни на НСИ, собствени изчисления
Забележка: Не са взети предвид дейностите, за които данните са конфиденциални.

2.3.6. ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Повишаването на заетостта, добрата икономическа обстановка в страната, административното повишение на възнагражденията, както и повишената производителност на труда, дава възможност доходите на населението също да растат.

Доходите на населението са функция от разходите за заплати на нефинансовите предприятия. Само за периода 2014-2018 г. те са се повишили с почти 1,5 млн. лв. и през последната година достигат 7,321 мил. лв**.**

Това се дължи най-вече на разходите за възнаграждения в строителството и преработващата промишленост, които се увеличават най-бързо.

Фигура 35. Разходи за възнаграждения (в хил. лв.) на отчетените нефинансови предприятия в община Крумовград 2014-2018 г.

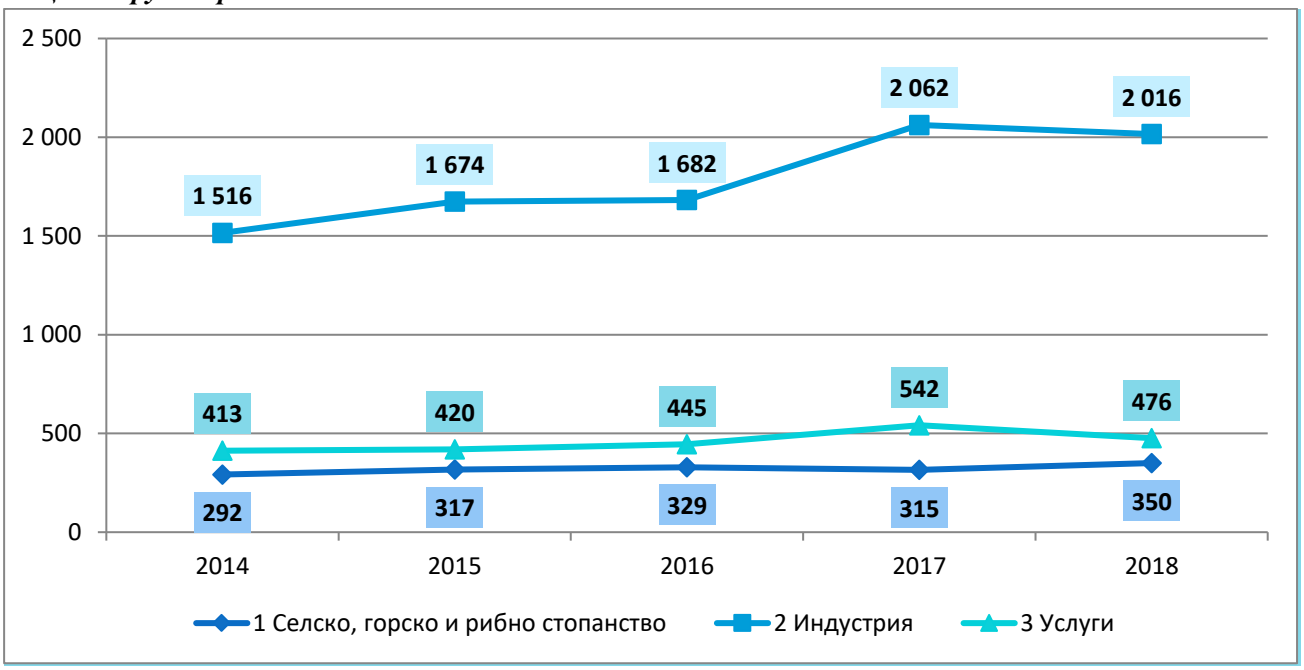

Източник: по данни на НСИ

Въпреки увеличаващите се разходи за заплати на компаниите, средното ниво на заплащане все още отстъпва на това в областта и България като цяло. Негативна характеристика е, че ръстът на заплатите в общината е по-нисък (24% за периода 2014-2018 г.), отколкото този в област Кърджали (44%) и страната (40%). Ако тази тенденция се запази, **в бъдеще разликата между заплатите в общината и средните за цялата област ще бъде все по-големи.**

Фигура 36. Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в община Крумовград и по административни нива за периода 2014-2018 г.

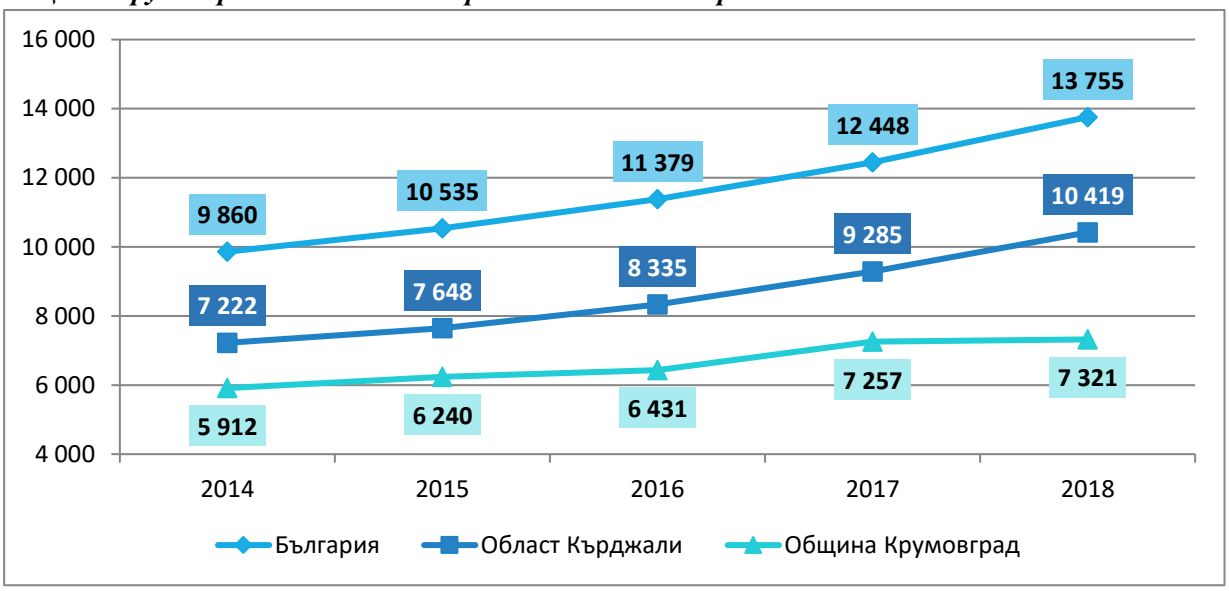

Източник: по данни на НСИ

2.3.7. ИЗВОДИ

Проблеми

- Обезлюдяващи села;
- Отрицателен естествен прираст, водещ до застаряване на населението;
- Висока безработица, спрямо останалите административни нива;
- Ниска степен на образованост на населението;
- Висок дял на напусналите образователната система;
- Не съществуват самостоятелно обособени ясли в общината;
- Социалните услуги не задоволяват всички нуждаещи се.

Потенциали

- Положителен механичен прираст, водещ до задържане броя на населението;
- Увеличаващ се брой на хората в трудоспособна възраст;
- Болницата е общината предоставя най-необходимите услуги за населението;
- Увеличаваща се производителност на труда;
- Висока ефективност и добавена стойност на продукцията от сектора на услугите;
- Общината активно разкрива нови социални услуги.

2.4. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА

2.4.1. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА И ДОСТЪПНОСТ

Единственият транспортен достъп до територията на общината е автомобилният. Най-близката железопътна връзка се намира в съседната община Момчилград, на около 32 км от гр. Крумовград.

През територията общината преминава **републикански път II-59**, който свързва община Крумовград с община Момчилград и ГКПП „Ивайловград – Кипронос“. Пътят е в добро състояние и е от основно значение за бъдещето развитие на община Крумовград. Дължината му в рамките на общината е 25,9 км.

На територията на общината, **третокласната пътна мрежа** е съставена от пътища III–591, III–592, III–593, III–5902, III–5904 и III–5906. Общата дължина на третокласните пътища е 128 км и състоянието им е предимно добро, но все още са необходими инвестиции са подобряването им.

Таблица 12. Състояние и дължина на настилката на пътищата, част от републиканската пътна мрежа, преминаваща през община Крумовград

Път №	Път	Дължина (км)	Състояние
II-59	(Кърджали-Маказа))-Момчилград – Звездел – Крумовград – Ивайловград	**25,900**	-
		25,900	добро
		-	средно
		-	лошо
III–591	Крумовград – Джанка – Поточница – Ст. кладенец	**24,900**	-
		24,900	добро
		-	средно

Път №	Път	Дължина (км)	Състояние
		-	лошо
III–592	(Момчилград-Крумовград) – Подкова – Кукуряк – Токачка – Крумовград	**22,935**	-
		-	добро
		22,935	средно
		-	лошо
III-593	(Крумовград-Ивайловград) – Падало – Орешари – Маджари	**18,000**	-
		-	добро
		-	средно
		18,000	лошо
III-5902	(Момчилград-Звездел) п.к. Звездел – п.к. Г. Чинка – (Токачка-Крумовград)	**7,768**	-
		-	добро
		4,668	средно
		3,100	лошо
III-5904	Крумовград – Дъскари – Голямо Каменяне – Аврен – граница Гърция	**26,174**	-
		5,874	добро
		11,700	средно
		8,600	лошо
III-5906	Казак – п.к. Черничево – (Голямо Каменяне – Аврен)	**28,230**	-
		12,570	добро
		15,660	средно
		-	лошо

Източник: ОПУ – Кърджали

Общинската пътна мрежа е с дължина 261 км. и е добре развита, като настилката на 66 км от тях е в добро състояние, в „средно“ състояние са оценени около 78 км, а в лошо – 117 км. Няма населени места без достъп до общинския център. Последното налага значителни инвестиции в подобряване на сигурността им, защото проблемите продължават да се задълбочават.

По данни на ОУПО дължината на уличната мрежа на територията на общината е 106,3 км., от които 21,6 км в общинския център – гр. Крумовград. Селата с най-голяма дължина на уличната мрежа са Полковник Желязово, Вранско, Горна Кула, Поточница и Гулийка. Следва поетапно да се предвижда ремонт на уличната мрежа в Крумовград и населените места – текущи ремонти чрез средства от общинския бюджет и възможностите на европейските програми.

2.4.2. ЕНЕРГИЙНА ИНФРАСТРУКТУРА (ЕЛЕКТРОСНАБДЯВАНЕ) И ВЕИ

Електроенергийна инфраструктура

Подробен анализа електроенергийната инфраструктура е направен в ОУПО на Крумовград.

Данните от него показват, че основните съоръжения и обекти, собственост на ЕСО (Електроенергиен системен оператор) ЕАД, обслужвани от МЕР (Мрежови експлоатационен район) Хасково са:

- **Електрическа подстанция** 110/20kV „Крумовград“ с обща инсталирана трансформаторна мощност - 41 MVA;
- **Въздушни електропроводи високо напрежение:** ВЛ 110 kV „Рид“; ВЛ 110 kV „Поточница“; ВЛ 110 kV „Перперек“; ВЛ 110 kV „Крумовица“; ВЛ 110 kV „Малево-Славяново“;

- ВЕЦ „Студен кладенец“.

При анализите във връзка с ОУПО не са констатирани проблеми по електропроводите. Също така в следващите 10 години не се предвижда изграждането на нови трасета, както и на подстанции.

Електрифицирани са всички населени. Единствено в мах. „Хоразлар“ към с. Кълница има проблем с доставката на електроенергия.

Възобновяеми източници на енергия

Географското местоположение на общината и климатичните ѝ характеристики не позволяват активното използване на ВЕИ само чрез ВЕЦ „Студен кладенец“, част от каскадата „Арда“, състояща се още от ВЕЦ „Кърджали“ и ВЕЦ „Ивайловград“. Инсталираната мощност само на този ВЕЦ е над 80 MW.

Газоснабдяване и топлофикация (газопреносна и газоснабдителна мрежа)

На територията на общината липсва газопреносна мрежа, както и централно топлоснабдяване. Обществените сгради и училища се отопляват чрез изградени локални отоплителни инсталации на течно и твърдо гориво. Инсталациите в училищата и детските градини са подновени, единствено в обществените сгради инсталациите са остарели, с висок експлоатационен разход и ниска ефективност.

2.4.3. ВОДОСНАБДИТЕЛНА И КАНАЛИЗАЦИОННА ИНФРАСТРУКТУРА

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

Водоснабдяването в община Крумовград се извършва от „Водоснабдяване и канализация“ ООД – Кърджали, съвместно с общината, които ежегодно инвестират средства в рехабилитацията на острялата мрежа, водеща до чести аварии и загуба на вода. 72 (90%) от общо 80 селища в община Крумовград са водоснабдени.

Липсва директно водоснабдяване в селата Джанка, Качулка, Хисар, Благун, Тинтява, Багрилци, Чал и Кълница. Те се водоснабдяват от локални източници.

Загубите на вода по водопроводна мрежа са средно около 32%, което е по-ниско от средните за страната – често преминаващи 60%.

Фигура 37. Загуби на вода по водопроводната мрежа в община Крумовград

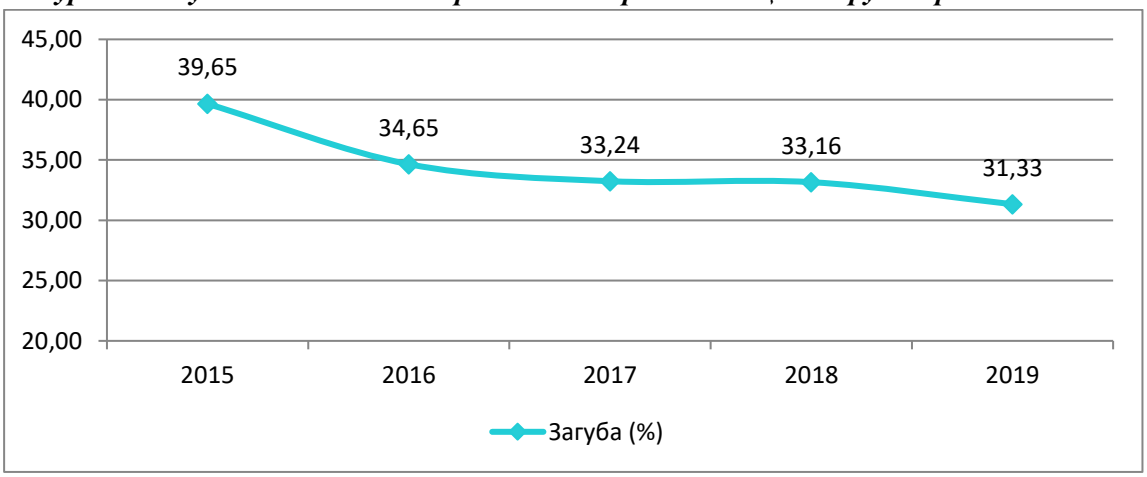

Източник: по данни на ВиК – Кърджали

Канализационна мрежа и ПСОВ

Канализационна мрежа има изградена в гр. Крумовград и селата Полковник Желязово, Студен кладенец, Егрек, Вранско и частично в Горна кула.

Пречистването на отпадните води в общината става чрез модулни пречиствателни станции, които са позиционирани в селата Егрек, Студен кладенец и кв. „Изгрев“ в гр. Крумовград. В останалите населени места се използват септични ями, което води до риск от замърсяване на околната среда.

Има готови работни проекти за реализиране на канализация на с. Поточница, с. Горна кула, с. Подрумче, с. Едрино и с. Странджево. Също така има готов проект за „Реконструкция на водопроводна мрежа, доизграждане на канализационна мрежа, довеждащ колектор до ПСОВ гр. Крумовград“.

2.4.4. ИЗВОДИ

Проблеми

- Единственият достъп е шосеен;
- Общинската пътна мрежа се нуждае от сериозни инвестиции, за да се подобри състоянието ѝ;
- Централното водоснабдяване не достига до 100% от жителите в общината;
- Канализацията е само в някои населени места;
- Липса на ПСОВ в общинския център.

Потенциали

- Добро състояние на настилката от републиканската пътна мрежа;
- Добре развита общинска пътна мрежа;
- Добив на ВЕИ от водата, чрез ВЕЦ;
- Енергийната мрежа е в състояние да задоволи нуждите на допълнителни консуматори, включително индустриални;
- Ниски загуби (по-ниски от средното за страната) на вода по водопроводната мрежа;
- Реализация на готови проекти за подобряване състоянието на ВиК услугите в общината.

2.5. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

2.5.1. АТМОСФЕРЕН ВЪЗДУХ

Община Крумовград не попада в районите, в които за оценка на качеството на въздуха се изискват измервания на нивата на атмосферните замърсители. Затова и няма определени мониторингови пунктове за следене състоянието на атмосферния въздух. През 2019 г. гр. Крумовград е включен в годишния график на МОСВ за мобилната автоматична станция (МАС) за контрол на състоянието на атмосферния въздух, чрез измерване на показателите O_3, CO, SO_2, NO, $ФПЧ_{10}$ и метеопараметри. Отчетени са 63 среднодеионощни стойности, като 3 от тях, отчетени през зимния период, превишават среднодеионощната норма от 50 $\mu g/m^3$ по показател $ФПЧ_{10}$. Анализът на резултатите, получени от МАС показва, че за останалите контролирани показатели не са регистрирани превишения на съответните норми.

Във връзка с изпълнение на план за собствен мониторинг на околната среда „Дънди Прешъс Металс Крумовград“ ЕАД , на „Ада тепе“ има инсталирана собствена метеорологична станция, която работи в непрекъснат режим и има поставени уреди за непрекъснат мониторинг на ФПЧ в атмосферния въздух и измерване на отложен прах в следните точки: кв. „Изгрев“, село Звънарка и махала „Сойка“ на с. Овчари. Резултатите от измерванията са публично достъпни в уеб портал на следния линк: https://www.krumovgrad.webnoise.eu/index.php

2.5.2. ВОДИ

Повърхностни води

Съгласно доклада за състоянието на околната среда за 2019 г. на РИОСВ – Хасково екологичното състояние на р. Крумовица и притоците ѝ се оценява като водно тяло в добро екологично състояние със следните изследвани показатели: биологични елементи, физикохимични елементи, химично състояние и екологично състояние.

На територията на община Крумовград има изградени три модулни пречиствателни станции за отпадъчни води в с. Студен кладенец, с. Егрек и в кв. „Изгрев“ гр. Крумовград. И трите, с решение на Общински съвет Крумовград, са предадени на „ВиК“ ООД за управление.

Подземни води

Националната мрежа за мониторинг на химичното състояние на подземните води на територията на РИОСВ – Хасково включва няколко хидрогеоложки пункта в община Крумовград:

- BG3G0000aQhMP024 – Кладенец, с. Странджево;
- BG3G0000aQhMP025 – Дренаж, с. Странджево;
- BG3G0000aQhMP131 – ПС „Крумовград“ – 3 кладенеца, гр. Крумовград.

Резултатите от извършена обща оценка на химичното състояние на подземните водни тела (ПВТ) на територията на община Крумовград през 2019 г. не показват завишаване на пределно допустимите норми на изследваните химични елементи.

2.5.3. ПОЧВИ И ЗЕМНИ НЕДРА

В доклада за състоянието на околната среда за 2019 г. на РИОСВ – Хасково е записано, че пунктовете, в които извършват пробонабирането на почвени проби са определени от ИАОС гр. София. За община Крумовград са определени 2 пункта: в с. Гулия и с. Джанка.

Резултатите от проведения мониторинг не показват наднормено съдържание на хром и заключва, че почвите са в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи/органично вещество, оценена чрез измерени концентрации на общ азот, органичен въглерод и общ фосфор, а съотношението C/N показвал благоприятни условия за разграждане/минерализиране на органичното вещество.

Ерозията на почвата е процес на разрушаване, пренасяне и отлагане на почвени частици, основно чрез вятър и дъждовни води, при протичане на естествени и/или антропогенни процеси. Загубата на почвен материал, оказва съществено влияние върху функциите на почвата както в мястото на проявлението на ерозията, така и върху прилежащите територии. Ерозията води до намаляване количеството на хранителните елементи и запасите на почвена влага. Проблемът с ерозията е характерен и за община Крумовград. До голяма степен той обаче е овладян чрез извършване на залесителни и противоерозионни технически мероприятия в предходните години.

2.5.4. РАДИОЕКОЛОГИЧЕН МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ. ШУМ

РИОСВ – Стара Загора измерва радиационния гама фон един път годишно като мощност на еквивалентната доза и стойностите му са около 0,15 микросиверта на час т.е. през годините досега не са констатирани значими промени в стойностите.

Шум

В съвременния свят шумът е един от най-разпространените замърсители на околната среда. Проблемът с шумовото замърсяване става все по-голям, особено за големите градове. Източниците на шум могат да бъдат обособени в две основни групи – промишлен и транспортен.

Конкретно за община Крумовград източниците на шум са породени основно от автомобилния транспорт, но те са в рамките на пределно допустимите норми. Епизодично нивата на шум се превишават и от стопанските субекти на територията на община Крумовград, за което РИОСВ – Хасково съставя актове по Закона за защита от шума в околната среда.

Постоянен мониторинг на транспортния шум на територията на общината не се извършва.

Може да се обобщи, че **в общината нивата на шум и различните видове радиация са отлични за човешкото здраве.**

2.5.5. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗОНИ

Повече от половината територия на община Крумовград попада в зони, част от екологичната мрежа НАТУРА 2000. Богатството на флора и фауна в района се потвърждава от разширяването на защитена местност „Находище на родопски лопен“, както и от обявяването на нова защитена зона през 2020 година в землището на с. Морянци.

Към настоящия момент на територията на община Крумовград по Закона за защитените територии са обявени 14 защитени територии: 7 природни забележителности, 6 защитени местности и 1 природен резерват. Голяма част от природните забележителности се стопанисват от Държавно горско стопанство – Крумовград. РИОСВ – Хасково стопанисва единствено резервата „Вълчи дол“, докато Община Крумовград – ПЗ „Душан“ и ЗМ „Находище на родопски лопен.“

На територията на община Крумовград по закона за биологичното разнообразие попадат пет защитени зони – 1 по директивата за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна и 4 по директивата за опазване на дивите птици.

Защитените територии следва да се използват разумно и в съчетание с туристически маршрути.

Таблица 13. Защитени територии и зони в община Крумовград

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
Защитени територии по смисъла на Закона за защитените територии				
Буреще (71)	Природна забележителност	0,2	с. Сбор	водопад на р. Душан дере
Водопада на р. Душан дере (68)	Природна забележителност	0,2	с. Джанка, с. Красино	Опазване на водопад

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
Вълчи дол	Резерват	776,24	с. Бойник, с. Стари чал, с. Студен кладенец	Единствена в България колония на белоглави лешояди
Душан (69)	Природна забележителност	0,1	с. Красино	водопад на р. Душан дере
Ливади морянци (601)	Защитена местност	0,3	с. Морянци	Опазване на растителен вид рехавоцветен салеп и неговото местообитание.
Мандрата (72)	Природна забележителност	0,2	с. Чал	водопад на р. Ташбунар дере
Момина скала (126)	Защитена местност	782,03	с. Бряговец	Опазване на уникални скални ландшафти; Опазване на популациите и местообитанията на защитени и застрашени от изчезване видове растения и животни, в т. ч. перудовиден салеп, източен чинар, южно чапличе, морковидна стефанофия, нежен лопен.
Находище на градински чай - местност Дайма (463)	Природна забележителност	15	с. Сърнак	Опазване на находище на градински чай
Находище на градински чай - река Кесе дере (462)	Природна забележителност	5	с. Кандилка	Опазване на находище на градински чай
Находище на дървовидна леска (590)	Защитена местност	3	с. Перуника	Опазване на находище на дървовидна леска (*Corylus colurna L.*)
Находище на родопски лопен (551)	Защитена местност	24,27	с. Горни Юруци	Опазване на растителен вид Родопски лопен (Verbascum spatulisepalum Greuter & Rech.f.) и неговото местообитание.
Орешари (136)	Защитена местност	55	с. Орешари	1. Опазване на местообитанията и популациите на защитени видове растения и животни, в т.ч. тис, венерин косъм, родопска горска майка, румелийски трахелиум, черен

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
				щъркел, египетски лешояд, белоопашат мишелов, дългоух и полунощен прилеп и др.; 2. Съхраняване на забележителен източнородопски ландшафт, включващ скални венци, арки, пещери и тракийски скални ниши.
Рибино (141)	Защитена местност	66,3	с. Рибино, с. Самовила	1. Опазване на популации на защитени и застрашени от изчезване видове животни и растения, в т.ч. голям подковонос, малък подковонос, южен подковонос, средиземноморски подковонос, подковонос на Мехели, трицветен нощник, голям нощник, пещерен прилеп, дългокрил прилеп и др.; 2. Опазването на карстов ландшафт, включващ скални масиви, извори и пещери
Шест пещери в м. Моста (344)	Природна забележителност	0,6	с. Орешари	Опазване на пещери - 6 бр.
Защитени зони по смисъла на Закона за биологичното разнообразие				
Родопи – Източни (BG0001032)	ЗЗ по директивата за местообитанията	217 446,89	гр. Крумовград, с. Аврен, с. Багрилци, с. Бараци, с. Благун, с. Бойник, с. Бряговец, с. Бук, с. Вранско, с. Голям Девесил, с. Голяма Чинка, с. Голямо Каменяне, с. Горна кула, с. Горни Юруци, с. Гривка, с. Гулийка, с. Гулия,	Опазване на природните местообитания

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
			с. Девесилово, с. Джанка, с. Доборско, с. Долна кула, с. Долни Юруци, с. Дъждовник, с. Егрек, с. Звънарка, с. Златолист, с. Калайджиево, с. Каменка, с. Кандилка, с. Качулка, с. Ковил, с. Кожухарци, с. Котлари, с. Красино, с. Къклица, с. Лещарка, с. Лимец, с. Луличка, с. Малка Чинка, с. Малко Каменяне, с. Малък Девесил, с. Метлика, с. Морянци, с. Овчари, с. Орешари, с. Падало, с. Пашинци, с. Пелин, с. Перуника, с. Подрумче, с. Полковник Желязово, с. Поточница, с. Рибино, с. Рогач, с. Ручей, с. Самовила, с. Сбор, с. Синигер, с. Скалак, с. Сладкодум, с. Стари чал, с. Стражец, с. Странджево, с. Студен кладенец, с. Сърнак, с. Тинтява, с. Токачка, с. Тополка, с. Хисар, с. Храстово,	

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
			с. Чал, с. Черничево, с. Чернооки	
Студен кладенец (BG0002013)	ЗЗ по директивата за птиците	15 995,24	с. Бойник, с. Долна кула, с. Поточница, с. Стари чал, с. Студен кладенец	1. Опазване и поддържане на местообитанията на видовете птици за постигане на тяхното благоприятно природозащитно състояние; 2. Възстановяване на местообитания на видове птици, за които е необходимо подобряване на природозащитното им състояние.
Крумовица (BG0002012)	ЗЗ по директивата за птиците	11 183,12	гр. Крумовград, с. Бараци, с. Вранско, с. Горна кула, с. Джанка, с. Долна кула, с. Златолист, с. Каменка, с. Качулка, с. Ковил, с. Красино, с. Луличка, с. Пелин, с. Перуника, с. Рогач, с. Сбор, с. Сладкодум, с. Стари чал, с. Хисар, с. Чал	1. Опазване и поддържане на местообитанията на видовете птици за постигане на тяхното благоприятно природозащитно състояние; 2. Възстановяване на местообитания на видове птици, за които е необходимо подобряване на природозащитното им състояние.
Бяла река (BG0002019)	ЗЗ по директивата за птиците	44626,65	с. Аврен, с. Багрилци, с. Благун, с. Горни Юруци, с. Долни Юруци, с. Калайджиево, с. Синигер, с. Стражец, с. Тинтява, с. Черничево, с. Чернооки	1. Опазване и поддържане на местообитанията на видовете птици за постигане на тяхното благоприятно природозащитно състояние; 2. Възстановяване на местообитания на видове птици, за които е необходимо подобряване на природозащитното им състояние.
Мост Арда (BG0002071)	ЗЗ по директивата за птиците	15022,45	с. Бряговец, с. Кожухарци, с. Котлари,	1. Опазване и поддържане на местообитанията на

Наименование (код в регистъра)	Категория	Площ (ха)	Населено място (землище)	Цел на обявяване (опазване)
			с. Красино, с. Морянци, с. Орешари, с. Падало, с. Поточница, с. Сладкодум, с. Странджево	видовете птици за постигане на тяхното благоприятно природозащитно състояние; 2. Възстановяване на местообитания на видове птици, за които е необходимо подобряване на природозащитното им състояние.

Източник: Регистър на защитените територии и защитените зони в България

На територията на община Крумовград са обявени и следните **вековни и забележителни дървета: Джел** в с. Чуките (с. Стражец), обявен със Заповед №14/08.01.1981 г. и **Конски кестен** в село Калайджиево, обявен със Заповед №543/23.05.1984 г.

2.5.6. УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

Отпадъците са пряк замърсител на въздуха, водите и почвата и носят непосредствен риск за здравето на човека, затова решаването на проблемите, свързани с управлението на отпадъците, се явяват едни от най-сериозните. От друга страна, голяма част от отпадъците притежават ценни суровинни качества и могат да бъдат рециклирани и отново оползотворени в производството и в селското стопанство.

Паленето на отпадъци по сметищата води до недопустими замърсявания на атмосферата с летливи органични съединения, вредни ароматни вещества, окиси на въглерода, азота и сярата.

В последните няколко години събраните количества отпадъци се увеличават в общината и през 2019 г. по данни на Община Крумовград достигат до 2860 т. (при 2640 т. през 2015 г.).

Таблица 14. Данни за битовите отпадъци за периода 2015-2018 година

Показател	2015	2016	2017	2018
Дял на населението, обхванато от системи за организирано сметосъбиране	99,7	99,7	99,7	99,7
Общо образувани битови отпадъци (хил. тона)	2 610	2 478	2 667	2 860
Директно депонирани битови отпадъци (хил. тона)	2 478	2 403	2 667	2 739
Предадени за предварително третиране битови отпадъци (хил. тона)	0	0	0	15
Предадени за рециклиране битови отпадъци (хил. тона)	133	75	0	106

Източник: НСИ

Съгласно данните в Обобщен финален доклада за изготвянето на проучване за морфологичния състав на битовите отпадъци на територията на Р. България, системата на сметосъбиране и сметоизвозване в общината е с покритие от 90%, тъй като някои махали от населените места са труднодостъпни за сметосъбиращата техника. Събраните отпадъци се извозват до регионалното депо за неопасни отпадъци Кърджали.

Най-голяма дял от генерираните отпадъци се дължат на отпадъците със ситна фракция (<4 см), градинските и хранителните отпадъци, които съставляват над две трети от всички отпадъци.

Таблица 15. Генерирани количества отпадъци в общината през 2019 г.

Вид отпадък	Количество смесен отпадък на година, т./год.	Разделно събран отпадък на година, т./год.	Общ отпадък на година, т./год.	Общ отпадък на година, %
Хранителни	378,40	0	378,4	13,42
Хартия	40,22	0	40,22	1,43
Картон	30,69	0	30,69	1,09
Пластмаса	127,96	0	127,96	4,54
Текстил	52,24	0	52,24	1,85
Гума	24,60	0	24,60	0,87
Кожа	12,01	0	12,01	0,43
Градински	418,59	153,00	571,59	20,27
Дървесни	44,30	0	44,30	1,57
Стъкло	89,48	0	89,48	3,17
Метали	77,26	0	77,26	2,74
Инертни>4см	2 030,01	0	2 030,01	7,20
Опасни	24,68	0	24,68	0,88
Други	50,30	0	50,30	1,78
Ситна фракция<4см	1 093,20	0	1 093,20	38,77
Общо	**2 666,93**	**153,00**	**2819,93**	**100,00**

Източник: Обобщен финален доклад по проект „Определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци в България“

Проблем пред управлението на отпадъците в общината е забавяне в изграждането на втора клетка на „Регионален център за управление на отпадъците – Кърджали“ и предепонирането на битовите отпадъци, натрупани на временната площадка за периода 2008-2016 г.

По отношение на политиките за отпадъците от Община Крумовград е приета Наредба за управление на отпадъците на територията на община Крумовград.

2.5.7. ИЗВОДИ

Проблеми

- Почви с ниско съдържание на хумус;
- Активни ерозионни процеси, които се овладяват;
- Формиране на нерегламентирани сметища за битови и строителните отпадъци;
- Пет населени места не са обхванати от системата за сметосъбиране;
- Остарели стратегически документи, свързани с опазването на околната среда и управлението на отпадъците.

Потенциали

- Наличие на защитени територии и зони, които дава възможност за развитие на алтернативен и опознавателен туризъм;

- Добро екологично състояние на почвите и водите.

2.6. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ И УПРАВЛЕНИЕ

2.6.1. АДМИНИСТРАТИВНА СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКА АДМИНИСТРАЦИЯ

Структурата, функциите и числеността на общинската администрация са дефинирани от „Устройствения правилник“, който е приет от Общинския съвет и е разработен съгласно принципите и изискванията, произтичащи пряко от разпоредбите на: Конституция на Република България; Европейска харта за местно самоуправление и Закон за местното самоуправление и местната администрация; специализираната нормативна уредба, имаща пряко отношение към организацията и дейността на общинската администрация, както и правилници, наредби, вътрешни правила за дейността, действащи в рамките на административната структура и на територията на община Крумовград.

Действащите нормативни актове и правилници в административната структура на общината представляват добра основа за ефективното и ефикасно осъществяване на ежедневната дейност на общинската администрация. Това са:

- **Вътрешни правила за дейностите, свързани с администрирането, експлоатацията и поддръжката на хардуер и софтуер в община Крумовград** с цел определяне на процеса на управление на жизнения цикъл на информационните и комуникационните системи и техните компоненти в рамките на община Крумовград (приети 2020 г.).
- **Вътрешни правила за служителите, указващи правата и задълженията им като потребители на услугите, предоставяни чрез информационните и комуникационните системи на община** с цел намаляване на риска от инциденти, умишлено или неумишлено предизвикани от служители на общината и във връзка с Политиката на община Крумовград за минималните изисквания за мрежова и информационна сигурност (приети 2020 г.).
- **Вътрешни правила за класификация на информацията в община Крумовград** с цел да укажат как се маркира, използва, обработва, обменя, съхранява и унищожава информацията, с която разполага Община Крумовград (приети 2020 г.).
- **Вътрешни правила за работа в Система за електронен обмен на съобщения (СЕОС) в администрацията на община Крумовград** с цел уреждане на приемането, регистрирането и изпращането на документи чрез СЕОС (приети 2020 г.).
- **Вътрешни правила относно публикуването на информационни масиви и ресурси в портала за отворени данни** в отворен формат в Община Крумовград (приети 2020 г.).
- **Устройствен правилник на общинска администрация град Крумовград**, в сила от 01.11.2016 година, посл. изм. със заповед № КО-168 от 02.03.2020 г.

Структурата на общинска администрация, разпределението на дейностите и отговорностите на екипа на кмета и служителите на всички нива на общинска администрация са съобразени с потребностите на общността, наличните човешки ресурси и капацитет за предоставяне на качествени услуги на гражданите, осигуряване на благоприятна бизнес среда и добри условия на живот в населените места.

Фигура 38. Организационна структура на общинската администрация в Крумовград

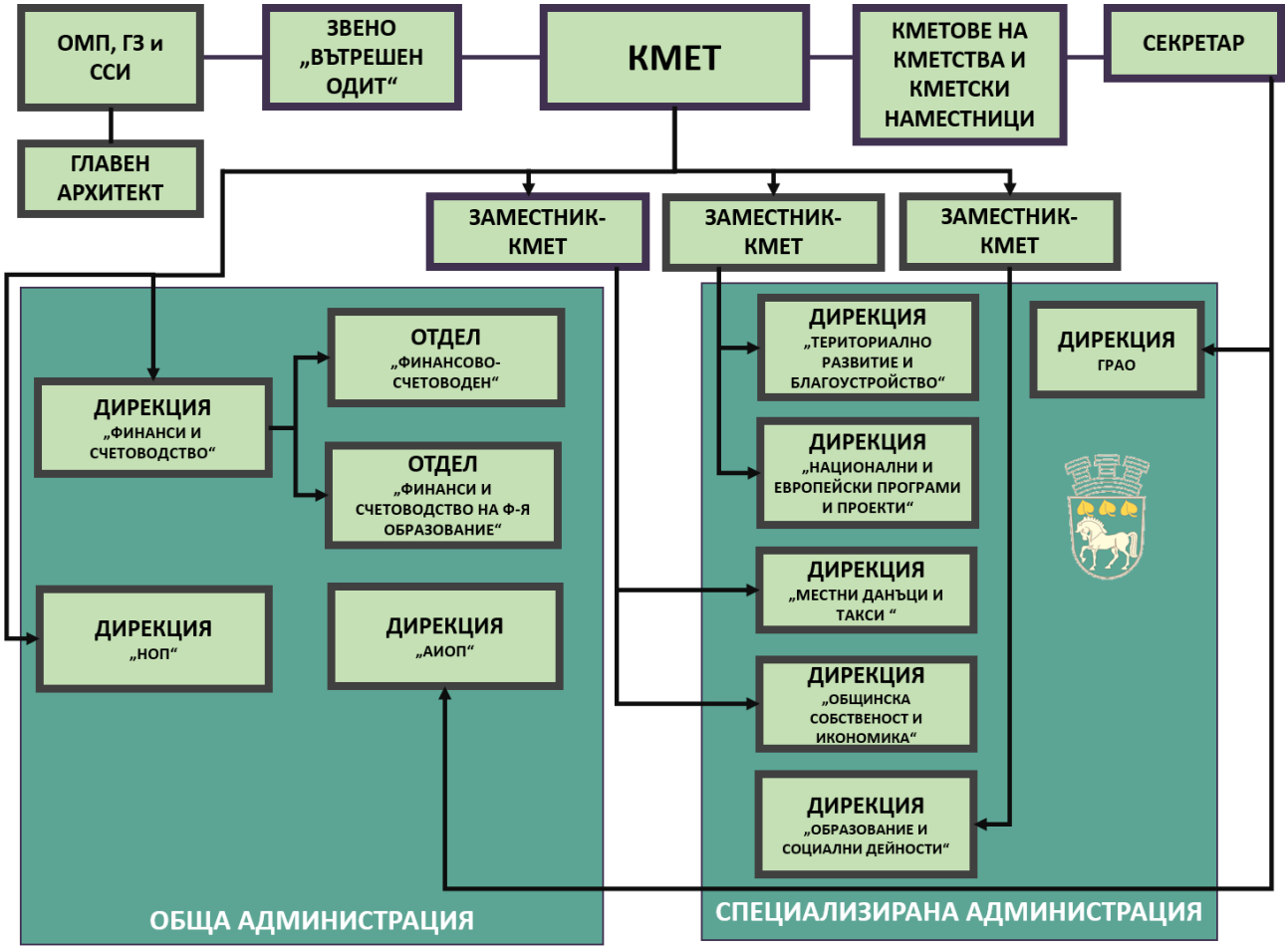

Източник: Официален сайт на Община Крумовград

Структурата на община Крумовград е подробно описана в актуален Устройствен правилник на общината.

2.6.2. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

Числеността на общинската администрация е одобрена на Общински съвет по предложение на Кмета на Общината. **Общата численост на служителите в администрацията към 2019 г. е 157 бр., която остава сравнително стабилна в периода 2014-2019 година.**

Положителна характеристика е, че има желание за изкарване на стаж в общината, което позволява по-лесно привличане на квалифицирани и обучени кадри за работа в общинските структури. Общината активно се възползва от възможностите за временно наемане на лица, които дава ОПРЧР. Това осигурява заетост както на местното население, така и спомага за по-доброто изпълнение на функциите, които има Общината.

Таблица 16. Динамика на служителите в Община Крумовград за периода 2014-2019 година

ПОКАЗАТЕЛИ	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ОБЩО СЛУЖИТЕЛИ	**146**	**146**	**154**	**158**	**157**	**157**
Служебно правоотношение	11	11	15	15	14	18
Трудово правоотношение	135	135	139	143	143	139
По служебно правоотношение на ръководни длъжности	9	9	12	12	11	11

ПОКАЗАТЕЛИ	2014	2015	2016	2017	2018	2019
По служебно правоотношение – експертен	2	2	3	3	3	7
По трудово правоотношение на ръководни длъжности	69	69	69	69	69	69+3
Експертен и технически състав по трудово правоотношение	66	66	70	74	74	67
ВРЕМЕННА ЗАЕТОСТ И СТАЖОВЕ						
ОБЩО	**72**	**72**	**52**	**52**	**53**	**52**
Стажанти	2	2	2	2	3	2
Временно наети лица	70	70	50	50	50	50

Източник: Община Крумовград

Административният капацитет на общинските служители се поддържа ежегодно от обучения по различни теми, повишаващи управленския и административен капацитет на персонала в Общината, вкл. за разработване и управление на проекти. Тези обучения се планират на базата на предварително извършен анализ на потребностите от страна на служителите.

На тях всяка година присъстват различен брой от служителите в Общината. Пряко за изготвянето и управлението на проекти са отговорни служителите от дирекция „Национални и европейски програми и проекти“. При необходимост се включват и експерти от други отдели. **Пряко ангажираните с разработването и управлението на проекти служители са седем.** При необходимост допълнително се привличат и външни експерти. техническото обезпечение е на добро ниво, но не всички служители имат достъп до интернет – от 157 служителя през 2019 г. само 126 имат пряк (самостоятелен) достъп до мрежата.

В заключение може да се обобщи, че Община Крумовград разполага с **достатъчно административен капацитет и технически ресурс за обезпечаване на дейностите си.**

2.6.3. ПОЛИТИКИ, ПРОГРАМИ, ПРОЕКТИ И ИНИЦАТИВИ

Действащи стратегии и програми

Общинският съвет на община Крумовград е утвърдил следните програми и стратегии (изброени са според реда на публикуването им в официалния сайт на общината www.krumovgrad.bg), които имат отношение към изготвянето на ПИРО:

- Програма за управление на Кмета на община Крумовград през мандат 2019-2023 г.
- Стратегия за управлението на общинската собственост за периода 2019-2023 г.
- Краткосрочна програма за насърчава използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива 2019-2021 година.

Капацитет за реализация на проекти

Прегледът на данните показва, че Община Крумовград демонстрира много добър капацитет за реализация на проекти. Положително е, че в периода 2014-2020 г. се увеличава интереса от страна на частния сектор. Това отчасти се дължи на активния МИГ „Момчилград-Крумовград“, който дава възможност на местните общности да кандидатстват при по-лека конкуренция и за по-малко средства. Активността на местния бизнес се подчертава и от възможностите, които се предоставиха от страна на оперативните програми за преодоляване

последствията от COVID-19 кризата в края на 2020 г. Само по мерки, свързани с нея, са одобрени 35 проектни предложения, което е повече от половината проекти, реализиращи се в периода 2014-2020 година.

На 27.05.2015 г. между „Дънди Прешъс Металс Крумовград“ ЕАД и Община Крумовград бе подписан **Меморандум за разбирателство и сътрудничество**, съгласно който страните се ангажираха да обединят усилия и да работят в дух на партньорство за осигуряване на трайни ползи за жителите на община Крумовград чрез сътрудничество в икономическото и социално развитие, развитие на малък и среден бизнес, здравеопазването и образованието.

Сред задълженията на „Дънди Прешъс Металс Крумовград“ ЕАД при осъществяването на „Проект за „Добив и преработка на златосъдържащи руди от участък „Ада Тепе“ на находище „Хан Крум“ бе и да осигури средства в подкрепа на развитието на микро, малки и средни предприятия в общността. За да осигури по най-добър начин целите си за осигуряване на устойчиво икономическо развитие на община Крумовград по време на експлоатация и след закриване на рудник „Ада тепе“, Фондът е важно да достигне до максимален брой физически и юридически лица, и новосъздадени бизнеси, регистрирани на територията на Община Крумовград.

Финансовият ресурс, който Сдружението ще разпредели в рамките на живота на рудник „Ада тепе“ е с общ размер на $ 10,000,000 осигурени както следва:

- $5,000,000 (пет милиона щатски долара), съставляващи безвъзмездна финансова помощ, осигурени от „Дънди Прешъс Металс Крумовград“ ЕАД
- $5,000,000 (пет милиона щатски долара), съставляващи кредитен ресурс, който се осигурява от финансов партньор при преференциални условия – Райфайзен банк.

Сред целевата група на фонда са жители на община Крумовград, бизнеси, които се развиват или стартират на територията на община Крумовград, които чрез средства от Фонда ще бъдат подпомогнати да станат устойчиви и независими от дейността на ДПМ Крумовград.

Основни партньори на Сдружението са:

- **СмартА Груп**, асистент по програмата, извършва консултации за изготвяне на документите за кандидатстване, проверка на съответствието на проектите по процедурата и дейности по мониторинга и подпомагане изпълнението на сключените договори.
- Представителите на финансиращата институция, **Райфайзен Банк,** разглеждат проектите и извършват финансова проверка, която може да включва оценка на кредитоспособността на кандидата и предварителните финансови показатели на проекта, в резултат на което издават предварителна оферта.

Сравнявайки данните от ИСУН и ИСУН 2020 се отчита значително увеличение на проектите, които Общината реализира. Това отчасти се дължи и на новите правила, при които мерките от ПРСР се отчитат в ИСУН 2020, но и на цялостната активност и повишения капацитет за разработване на проектни предложения. Благодарение на това значителна част от публичните сгради са с подобрена енергийна ефективност чрез ОП „Региони в растеж“ 2014-2020.

По-голямата активност на всички бенефициенти, включително и на Общината влияят положително и на привлечените безвъзмездни финансови средства на 1 човек от населението. Докато за периода 2007-2013 г. средната стойност е 104,12 лв., то през 2014-2020 г. вече е 736,75 лв., което значителен ръст.

Основната роля има Общинска администрация, благодарение на която средно на 1 човек от населението са привлечени 641,83 лв. при 92,51 лв. 7 години по-рано. Като за настоящия период сумата е известни условности, тъй като не се вземат предвид средствата реализирани по трансграничните програми, в които община е активен участник, както и част от проектите по ПРСР 2014-2020, преди да започнат да се отчитат в ИСУН.

Таблица 17. Брой, стойност и БФП на проектите реализирани в община Крумовград за периода 2007-2020 г.

Показател	2007-2013	2014-2020
Общ брой договори	9 (6)	71 (26)
Обща стойност БФП	1 785 472,72	12 806 818,39
Обща стойност на проектите	1 798 052,41	13 095 692,09
Общ брой бенефициенти	3	39
Население към 31.12.2013 и 31.12.2019	17 269	17 775
Привлечени средства на 1 човек (лв.)	104,12	736,75
Привлечени средства на 1 човек (лв.) - само от Общината	92,51	641,83

Източник: ИСУН 2020, ИСУН, НСИ, собствени изчисления
Забележка: информацията е актуална до 31.12.2020 г.

2.6.4. СЪСТОЯНИЕ НА ГРАЖДАНСКИЯ СЕКТОР В ОБЩИНАТА

Гражданският сектор в общината не е особено развит и е представен предимно от сдружения по интереси и спортни клубове. Най-изявеният представител на спортните клубове е ФК „Левски 2005“, гр. Крумовград.

Друг активен представител на НПО в общината е Местна инициативна група (МИГ) „Момчилград-Крумовград“, която е създадена, прилагайки подхода ВОМР (водено от общностите местно развитие). Тя изпълнява своята стратегия за ВОМР, финансира чрез ПРСР 2014-2020, за периода до 2020 г. Проектите подадени към МИГ подпомагат местното население и бизнес в реализацията на различни техни предприемачески инициативи – от закупуване на прикачен инвентар за селскостопанска техника, отваряне на нов бизнес до подобряване условията за работа в местните компании и обновяването на оборудването им. МИГ работи в активно партньорство с Община Крумовград.

При изготвянето на ПИРО представителите на местния граждански сектор, включително отделни граждани са идентифицирани и поканени да вземат участие в процеса по формулиране на целите и приоритетите в плана, както е да предложат конкретни проектни идеи.

2.6.5. ИЗВОДИ

Проблеми

- Слабо активен граждански сектор;
- Недостатъчно финансови средства за прилагане на подхода ВОМР, който акцентира върху местната инициатива и потребности;

- Част от стратегическите документи имат нужда от актуализация.

Потенциали

- Използване потенциала на МИГ „Момчилград-Крумовград“;
- Създаден Фонд за подкрепа и насърчаване на микро, малък и среден бизнес в община Крумовград;
- Увеличаваща се активност от страна на бизнеса и гражданите към получаване на БФП предоставяна от ЕСИФ;
- Използване на експертния капацитет на общинските служители;
- Реализация на различни видове проекти, вкл. по сложност, позволяващи ускорена реализация на проекти в новия програмен период.

2.7. ВЛИЯНИЕ НА ГОЛЕМИ ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЕКТИ С РЕГИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ, ПРЕДВИДЕНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА

Основен източник на достоверна информация за влиянието на големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение, предвидени за реализация на територията на община Крумовград и/или Южен централен регион от ниво 2, които пряко или косвено могат да дадат отражение в социално-икономическото, екологическото и пространствено развитие на общината, е Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион от ниво 2. В нея **на територията на община Крумовград не са предвидени за реализация големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение.**

3. ОПИСАНИЕ НА ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ НА АНАЛИЗА С РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНИЯ ХОРИЗОНТАЛЕН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РАЙОНИТЕ НА НАЦИОНАЛНО НИВО

Социално-икономическият анализ на районите на Р България (Анализа на районите) представя настъпилите промени за периода 2014-2020 г. в икономическото, социалното, демографското, инфраструктурното развитие и състоянието на околната среда и очертава основните тенденции в тях. Също така се и дават прогнози за развитието им до 2027 г. Той е структуриран в 3 основни части.

Първата част обхваща териториалния анализ на развитието по тематични направления и ключови характеристики по три основни теми – темата за урбанистичното развитие, териториалните аспекти на секторните политики, административния капацитет за провеждането им и за изпълнение на проекти.

Втората част акцентира върху сравнителния анализ на социалното, икономическото, демографското и екологичното състояние и развитие и инфраструктурното осигуряване на районите, областите и общините. Във всяко тематично направление са проследени промените, настъпили в резултат на прилаганите европейски и национални политики и програми и са систематизирани изводи за въздействието на външни и вътрешни фактори, за установените трайни тенденции и възможностите за преодоляване на проблемите.

Третата част обобщава синтезираните изводи от първите две и ги надгражда с интегриран национален профил.

Съдържанието на втората и третата част, както и на резюмето на анализа препокриват темите, изследвани в ПИРО. Това е първата взаимовръзка между ПИРО и Анализа на районите – съдържанието.

Освен това темите в Анализа на районите, особено в частите за демография, социално развитие и икономика, са проследени чрез ключови показалите, които са използвани в ПИРО Крумовград за откроряване на местните характеристики. **Това спомага за сравнението на част от изводите направени в Анализа на районите и този за целите на ПИРО.** Допълнително по отношение на **демографските показалите,** при изготвяне на ПИРО Крумовград, **са съпоставяни с тези на областно и национално ниво,** за да могат да се проследят взаимовръзките между тях.

В следващата таблица са изведени основните изводи от Анализа на районите и заключенията в ПИРО. Този подход дава възможност да бързо очертаване на взаимовръзката между двата анализа – къде има припокриване (т.е. изводите за Крумовград са валидни и за национално/регионално ниво), къде се отчита разминаване (т.е. заключенията за община Крумовград са по-негативни или обратното – по-благоприятни).

Таблица 18. Взаимовръзки между заключенията от Анализа на районите и ПИРО

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
ТЕМА: ДЕМОГРАФИЯ		
Демографската ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението,	Населението плавно се увеличава; Раждаемостта на 1000 д. е по-висока от средното за страната;	Общината е с по-добри характеристики, отколкото за страната.

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
намаляваща раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност, отрицателен естествен и механичен прираст.	По-ниско ниво на смъртност от средното за страната; Отрицателен естествен прираст и положителен механичен прираст.	
Намаляване на дела на населението в трудоспособна възраст	Делът на населението в трудоспособна възраст се задържа сравнително стабилен.	Общината е с по-добри характеристики, отколкото за страната.
Териториалното разположение на населението е предимно в градовете – 73,5% (2017 г.)	28% от населението в общината живее в града (2019 г.)	Общината е с различна характеристика спрямо общата за България.
Изчерпан демографски потенциал на селата, които до неотдавна са били източник на миграция към градовете.	Наблюдава се ускорено обезлюдяване в селата.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
ТЕМА: ПАЗАР НА ТРУДА		
Коефициентът на икономическа активност нараства	Отчетена е тенденцията за задържане броя на заетите в местната икономика и намаляване на населението в трудоспособна възраст.	Общината е с по-лоша характеристика от националното ниво.
Заетостта на населението в най-активна възраст (15–64 години) бележи съществен ръст на национално ниво в периода 2014-2017 г.	Увеличаването на броя на заетите като цяло води и до намаляване на заетостта в интервала 15-64 години, въпреки че липсват данни за потвърждението му.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Коефициентът на безработица намалява	Коефициентът на безработица намалява.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво, но с по-лоши показатели.
Коефициентът на продължителна безработица намалява значително	Трайно безработните лица намаляват в общината.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
ТЕМА: ТЕРИТОРИАЛНО УРБАНИСТИЧЕН АНАЛИЗ		
Общините в България са класифицирани като: силно урбанизирани (централни), средно урбанизирани (междинни) (при които над 50% от населението е в населени места от 5 до 50 хил. жит. или общините са с център град от 5 до 50 хил. жит. Такива в България са **95 общини** с центрове средни и малки градове) и слабо урбанизирани (периферни).	В ИТСР на Южен централен регион община Крумовград е определена като „средно урбанизирана – междинна (периферна с изявен град-център)“.	Общината попада в тези 95 общини, които са определени в Анализа на районите.
В Анализа на районите са определени са агломерационни образувания по дадени критерии.	В ИТСР на Южен централен регион община Крумовград не попада в агломерационен ареал.	Според анализите за целите на ПИРО община Крумовград има потенциал да образува „микро ареал“ в рамките на МИГ „Момчилград-Крумовград“.

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
ТЕМА: ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ		
БВП и БВП на глава от населението нараства	На ниво „община“ не се поддържа информация за БВП, но за област Кърджали показателят нараства. В същото време в община Крумовград се наблюдава увеличаване на произведената продукция на 1 работник.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Нараства производителността на труда	Нараства производителността на труда на 1 работник.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Най-голям брой МСП са в групата на микропредприятията (от 0 до 9 заети), достигат 92.47% (2017 г.) от общия брой предприятия в нефинансовия сектор, следвани от втората група (от 10 до 49 заети).	Микро предприятията са 95% от всички в нефинансовия сектор, а малките – 4% (2018 г.)	Общината е със сходна характеристика като на национално ниво.
Атрактивността на българския туризъм се формира от културно-историческо наследство, природни ценности, разнообразни пейзажи, качествени услуги и добра свързаност/достъпност.	Община Крумовград притежава редица движими и недвижими културни ценности, които могат и се използват за развитие на туризма.	Общината притежава характеристики, определени в Анализа на районите за развитие на туризма
ТЕМА: СОЦИАЛНА СФЕРА		
Обхватът на деца в предучилищно образование е намалял до степен, че всяко пето дете не посещава детска градина.	Местата в детските градини в община са достатъчни, за да обхванат всички деца.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Броят на учениците в страната намалява ежегодно с близо 1,5%. Закриват се училища, предимно в малките населени места.	Броят на учениците намалява през годините.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Въпреки че се наблюдава макар и символично намаляване на дела на преждевременно напускащите училище, все още този дял е твърде висок - 2,96%.	Според анализите към ПИРО, средно над 2% от учениците напускат преждевременно училище.	Общината отчасти е с по-добра характеристика от националното ниво.
Увеличаващи се разходи в сферата на социалното осигуряване, подпомагане и грижа.	Делът на подпомаганите лица в общината се задържа, но като цяло разходите за тях се увеличават.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
Неравномерното териториално разпределение на мрежата от социални услуги по общини, неподходящата материална база.	Социалните услуги са фокусирани в общинския център.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
ТЕМА: ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА		
Насърчаването на интермодалността, като възможност за прехвърляне на товари към по-екологосъобразните видове транспорт, е една от основните мерки за устойчиво и балансирано развитие на транспортната система.	В община Крумовград няма предпоставки за развитие на интермодален терминал (хъб).	Общината е с по-лоша характеристика от националното ниво.
В национален план електроенергийната мрежа е добре развита и всички населени места са електроснабдени.	Електроенергийната мрежа в общината има достатъчно капацитет за поемане на допълнителни консуматори.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Газопроводната мрежа в България има нужда от доразвитие. Необходимо е и увеличаване на дела на газифицираните домакинства до набелязаната цел до 30% през 2020 г.	Не е отчетено развитие на газопреносната и газоразпределителната мрежа в общината.	Изводите, направени в Анализа на районите, са валидни и за община Крумовград.
Нарастване на участието на ВЕИ в енергийния баланс на страната. Новият акцент в използването на ВЕИ е да се насочи към децентрализирано производство на енергия от ВИ, предимно за собствени нужди и присъединяване към мрежите с по-ниско напрежение, което ще намали и разходите за пренос.	В общината Крумовград има потенциал да се използват ВЕИ чрез ВЕЦ.	Изводите, направени в Анализа на районите, са валидни и за община Крумовград.
Често срещан е проблемът с „режим на водоснабдяване“, който силно влошава качеството на живот на населението.	Част от населените места в някои години са на режим на водоподаване, който засяга между 2% и 4% от жителите на общината.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Изключително високо ниво на загуби на вода (средно около 60%)	Загубите на вода са около 33% за последните години.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Значително по-големите количества образувани отпадъци на човек в България в сравнение с ЕС, ниската степен на рециклиране на битовите отпадъци,	В община Крумовград тепърва започват да се рециклират отпадъците и голяма част от тях все още се депонират директно.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
ТЕМА: ОКОЛНА СРЕДА		
Национален проблем по отношение състоянието на атмосферния въздух е замърсяването с фини прахови частици (ФПЧ), което е сред най-високите в ЕС. То има ясно изразен сезонен характер.	На територията на община Крумовград няма значими местни източници на емисии от замърсители на атмосферния въздух. Но проблемът с отоплението на „твърдо“ гориво е характерен и за нея.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Подобрява се качеството на повърхностните води в страната	Състоянието на повърхностните води в общината е добро.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Нивата на шум в по-голямата част от изследваните пунктове надвишава граничните стойности за съответните населени територии.	На територията на община Крумовград няма значителни шумови източници.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
ТЕМА: АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ		
Наличието на административен капацитет в местните власти за усвояване на средства по оперативни програми и натрупването на инвестиции с икономически и социален характер, подкрепени от оперативните програми, са важно условие за растежа на териториалните единици.	Общината привлича успешно средства от ЕСИФ, националните програми и други донорски програми, което показва и повишаването на капацитета ѝ.	Изводите, направени в Анализа на районите, са валидни и за община Крумовград.
Силна зависимост от европейските фондове и помощи и несъобразените с местния потенциал и характеристики приоритети и проекти, без задълбочен анализ на потребностите, ефективността, управлението и поддържането на изградените обекти.	Проектите, които се реализират от Общината почиват на задълбочени анализи на местните потребности и целят повишаване качеството на живот на жителите на Крумовград.	Изводите, направени в Анализа на районите, **не** са валидни за община Крумовград.
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РЕГИОН В АНАЛИЗА НА РАЙОНИТЕ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ОБЩИНА КРУМОВГРАД		
▪ Осигуряване на свързаност към единната електронна съобщителна мрежа (ЕЕСМ) на държавната администрация на община Крумовград. ▪ Нова туристическа инфраструктура в зони за отдих на язовирите „Кърджали“ и „Студен кладенец“; ▪ ГКПП „Аврен–Миртиски“ (Крумовград–Гюмюрджина);	ПИРО се съобразява с предвидените в ИТСР проектни предложения.	Неприложимо

4. ВРЪЗКА НА ОБЩИНАТА СЪС СЪСЕДНИТЕ ТЕРИТОРИИ, КОИТО ИМАТ ПОТЕНЦИАЛ ДА ВЛИЯЯТ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО Ѝ

Съседните територии, с които общината непосредствено граничи, са Кърджали, Кирково, Момчилград, Стамболово, Маджарово и Ивайловград.

В интегрираната териториална стратегия за ЮЦР единствената функционална връзка, която е изтъкната е между областния център – гр. Кърджали и гр. Крумовград, които попадат в зона на сдружаване за ИТИ, обхващаща цялата област Кърджали.

Община Крумовград има непосредствена и формална връзка и с община Момчилград, посредством функциониращата МИГ „Момчилград-Крумовград“. Тя е формирана на базата на общи предизвикателства и сходства в социално-икономическото състояние на двете общини.

Община Крумовград задно със съседните общините могат да се стремят към създаването на общи туристически маршрути, които да спомогнат за по-дългото задържане на туристите в района.

Стратегическите приоритети и предложения, заложени в ИТСР на Южен централен регион, също създават предпоставки за развитие на връзките със съседните на Крумовград общини.

Приоритет 1 на ИТСР, Специфична цел 1.3. Добро образование, професионално развитие и нови знания – образование и обучение адекватни на потребностите за развитие е насочен към негативните демографски характеристики, които са най-силно изявени в област Кърджали, която е с най-младо население в ЮЦР и страната. В стратегията се предлага да се концентрират интегрирани усилия за подобряване на неблагоприятната образователна структура на работната сила там. Община Крумовград граничи непосредствено с още 3 общини от кърджалийска област – Кърджали, Момчилград и Кирково. Четирите общини заедно имат шанса да развиват интегрирани партньорски проекти в сферата на образованието и обучението, които да са адекватни на техните потребности за развитие.

Приоритет 3 на ИТСР, Специфична цел 3.1. Подобряване на транспортната и цифрова свързаност и достъпност е насочен към осигуряване на свързаност към единната електронна съобщителна мрежа (ЕЕСМ) на държавната администрация на общините – Джебел, Крумовград и Момчилград. Това предполага съвместни усилия между общините.

5. СИНТЕЗЕН SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
▪ Наличие на полезни изкопаеми; ▪ Съхранена природа – наличие на биоразнообразие; ▪ Богат горски фонд; ▪ Добро екологично състояние на въздуха, почвите и водите; ▪ Богато културно наследство (особено от периода на траките); ▪ Богат културен календар; ▪ Добра транспортно-комуникационна мрежа; ▪ Напълно изградена електро-разпределителна мрежа, с достатъчна мощност; ▪ Традиции в отглеждането на технически култури; ▪ Увеличаваща се стойност на произведената продукция и продажбите от нея; ▪ Повишаваща се ефективност и производителност в предприятията; ▪ Наличие на демографски ресурси и положителен механичен прираст; ▪ Задържаш се брой на хората в трудоспособна възраст; ▪ Наличие на МИГ, подпомагащ сдружаването между общините; ▪ Наличие на фонд за подкрепа и насърчаване на микро, малък и среден бизнес в община Крумовград; ▪ Малки загуби на вода; ▪ Изготвен ОУПО, който определя бъдещето устройствено развитие на териториите. ▪ Добър административен капацитет в Общината и сравнително постоянен екип от общински експерти.	▪ Лошо състояние на настилката на част от общинската пътна мрежа; ▪ Липса на канализация в голяма част от селата на общината; ▪ Силно амортизирана водопроводна мрежа; ▪ Голяма отдалеченост от регионалното депо за ТБО; ▪ Локални нерегламентирани сметища; ▪ По-ниска образованост на населението; ▪ Масово използване на „твърдо“ гориво без прилагане на алтернативи; ▪ Икономиката е фокусирано едва върху три отрасъла – търговия, строителство и преработваща промишленост; ▪ Затруднен достъп до медицинска помощ и социални услуги за част от селата.
ВЪЗМОЖНОСТИ	**ЗАПЛАХИ**
▪ Развитие на животновъдството и пчеларство в общината, включително екопроизводство; ▪ Прилагане на мерки за повишаване на механичния прираст- привличане	▪ Продължаване на тенденцията застаряване на населението; ▪ Миграция на млади и висококвалифицирани хора; ▪ Безконтролно използване на дървесните ресурси на територията и

на граждани от чужбина да се завърнат в общината; ▪ Реализация на проекти по транс-граничните програми; ▪ Възможности за производство на екологично чисти земеделски продукти; ▪ Развитие на туризъм, базиран на преживяването – селски, храна, фото наблюдения и т.н. ▪ Изготвяне на общи туристически пакети и маршрути със съседните общини; ▪ Разширяване обхвата на социалните услуги; ▪ Засилване на партньорствата със съседните общини, вкл. развитието на МИГ; ▪ Изграждане на активно партньорство между бизнеса, НПО и Общината.	разрушаване на околната среда и културното наследство ▪ Засилващ се натиск върху социалната система и нуждата от осигуряване на подкрепа на различни граждани; ▪ Засилване на ерозионните процеси (особено около реките); ▪ Липса на финансови ресурси за реализация на интервенциите, необходими за развитието на общинската територия; ▪ Силното развитие на община Кърджали може да доведе до обезлюдяване на част от територията на общината; ▪ Последствията от COVID-19 пандемията могат да имат дълготрайни последствия за общинската икономика – закриване на бизнеси, съкращаване на работни места; ▪ Липса на иновации в предприятията.

6. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

6.1. ОСНОВОПОЛАГАЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ФОРМУЛИРАНЕТО НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ

Структурата на стратегическата част ПИРО Крумовград съответства на изискванията на „Методически указания за разработване и прилагане на: Националната концепция за регионално и пространствено развитие, Интегрираните териториални стратегии за развитие на регион от ниво 2, Плановете за интегрирано развитие на община“ на МРРБ и не противоречи на постановките на Закона за регионално развитие за съдържанието на плановете за интегрирано развитие на община, както и на основните законови актове в сферите за устройство на територията, опазване на околната среда и културното наследство. Стратегията е съобразена с действащата нормативна уредба на национално, регионално и местно ниво и с постановките на кохезионна политика на ЕС за периода 2021-2027 г. По същество тя представлява интегрална част от пакета стратегически и планови документи, характеризиращи социално-икономическото и пространствено развитие на страната, региона и общината в перспектива до 2027 г.

Целите и приоритетите на настоящия план за развитие са съобразени с изискването за съгласуваност с основните стратегически документи на глобално, европейско, национално и регионално ниво. Те са плод на съзнателно прилагане на основния принцип в планирането „Мисли глобално – действай локално“. Практически това означава намиране на рационални решения на общинско ниво в подкрепа на 17-те глобални цели на устойчивото развитие, формулирани в документа „Дневен ред 2030“. В рамките на Европейския съюз, Документът за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“ очертава рамката за планиране на развитието от националните, регионалните и местните власти на страните членки. Този документ пренася в следващия планов период основните постановки на действащите сега Стратегия „*Европа 2020“*, Териториалния дневен ред на ЕС 2020 и Общата стратегическа рамка на ЕС до 2020 г., като ги адаптира към бързо променящите се реалности. Визията, целите, приоритетите и мерките на стратегическата част на ПИРО Крумовград са хармонизирани с предвижданията на НСРР (2012-2022) и АНКПР (2013–2025), както с Националната програма за развитие „България 2030“ и секторните стратегии в страната. ПИРО се рамкира от Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за периода 2021-2027 (ИТСР). Достойнство на настоящият документ е, че той отчита и доразвива успешните начинания на ОПР Крумовград (2014-2020) и насочва усилията и ресурсите в посока към надграждане на успешните инициативи и преодоляване на негативните тенденции в социално-икономическото, културно и пространствено развитие на общината.

Стратегията на настоящия ПИРО е направена съобразно утвърдените теоретични модели и съвременни практики в сферата на стратегическото планиране на местното развитие. Приложено е съчетание от няколко основни принципа.

- ***Публичност***. Стратегията е формулирана съвместно с множество представители на община Крумовград, чрез проведената серия от публични дискусии и паралелните им анкети.
- ***Съгласуваност.*** ПИРО на Крумовград успешно заема своето място сред системата за планиране в ЕС и България, като съответства, интерпретира и конкретизира предложенията на документите от по-високо ниво.

- ***Съсредоточеност***. Приоритетните области от стратегията позволяват ясен фокус на усилията и ресурсите в оптимален брой допълващи се направления за общинското развитие.
- ***Обвързаност.*** Използван е съвременният интегриран подход за планиране, като отделните дейности са обвързани помежду си и съвместно подобряват определени аспекти от общинското развитие.
- ***Аргументираност.*** Структурирането и съдържанието на стратегията се основава на закономерностите в местното развитие, обобщени от общественото мнение и синтезираните резултати от проведения анализ.
- ***Оперативност.*** Стратегията завършва със съвкупност от мерки, чиито конкретни дефиниции дават възможност за предприемането на ясни действия и реализация на мотивирани проекти през следващите седем години.

6.2. ПОДХОД ЗА ФОРМУЛИРАНЕ НА ВИЗИЯТА

Формулирането на окончателната визия в ПИРО Крумовград премина през следните етапи:

- Извършване на експертен анализ, оценка и изводи от формулировките на визиите на стратегическите и планови документи на европейско, национално, регионално и местно ниво;
- Запознаване с досегашна визия на община Крумовград и проучване доколко тя е все още актуална (част от проведеното анкетно проучване за разработване на ПИРО);
- Представяне на работна формулировка на визия на ПИРО Крумовград и дискусия между членовете на работната група в Общината;
- Отразяване на направените препоръки и предложения и представяне на окончателната визия на ПИРО.

При формулировката на визията се изхожда от следните принципни постановки:

Първо: Визията представлява кратка формулировка, включваща в своето съдържание ключови думи, които очертават желано състояние в дългосрочен план и отразяват обществените нагласи. Визията на общинския план е „мечтата на хората“ за социално-икономическото и физическото състояние на общината в края на периода 2021-2027 година.

Второ: При формулировката на визията се отчита стремежът за приемственост с действащата визия на ОПР 2014-2020 г., както и други важни за общината стратегически документи. Дефинираните в тях визии са, както следва:

- **ОПР 2014-2020 г.** *„През периода 2014-2020 г. Община Крумовград ще продължи да се утвърждава като една от устойчиво развиващите се териториални общности в Източно-родопския регион и област Кърджали.*

  Постигането на устойчивия и приобщаващ растеж на местната икономика ще се „гарантира“ от ефективната капитализация на местните ресурси и потенциали чрез целево, компетентно и прозрачно използване на наличните Европейски и национални инструменти за развитие.

  На тази основа ще се създадат адекватни на нуждите и очакванията на местната общност условия за висок стандарт на живот, бизнес и реализация!“.

- **Стратегия за ВОМР** *„Територията на МИГ „Момчилград-Крумовград“ – привлекателно място за живеене със съхранена природна среда, конкурентоспособно земеделие и местна икономика, осигуряващи по-добри доходи и заетост на населението“.*
- **ОУПО Крумовград.** В него **не се предлага** визия за развитие.

От визиите могат да бъдат изведени следните ключови израза, които да бъдат използвани при формулирането на визията за развитие на община Крумовград за периода 2021-2027 г.:

- „висок стандарт на живот“;
- „устойчив растеж“;
- „прозрачно използване на ресурсите“;
- „възможност за бизнес и реализация“;
- „съхранена природа“;
- „конкурентоспособна икономика“ (земеделие, туризъм).

Трето: Визията за периода 2021-2027, отчита очертаните насоки в местното развитие, подчертани в извършените подробни анализи в развитието на отделните функционални системи на социално-икономическия и инфраструктурен комплекс, на природната среда и представени в синтезиран вид в SWOT анализа.

Четвърто: Визията за периода 2021-2027 отчита и мнението и виждането на жителите на община Крумовград (изразени в проведеното анкетно проучване) за това как те си представят общината към 2027 година.

Пето: Визията е рамка за формулиране на стратегическите цели на общината за програмния период 2021-2027 г. и по този начин аргументира избора на зони за въздействие, където бъдещите интервенции ще донесат най-голяма възвръщаемост на вложените средства и устойчиви ползи за обществото.

Фигура 39. Структура на стратегическата част на ПИРО Крумовград

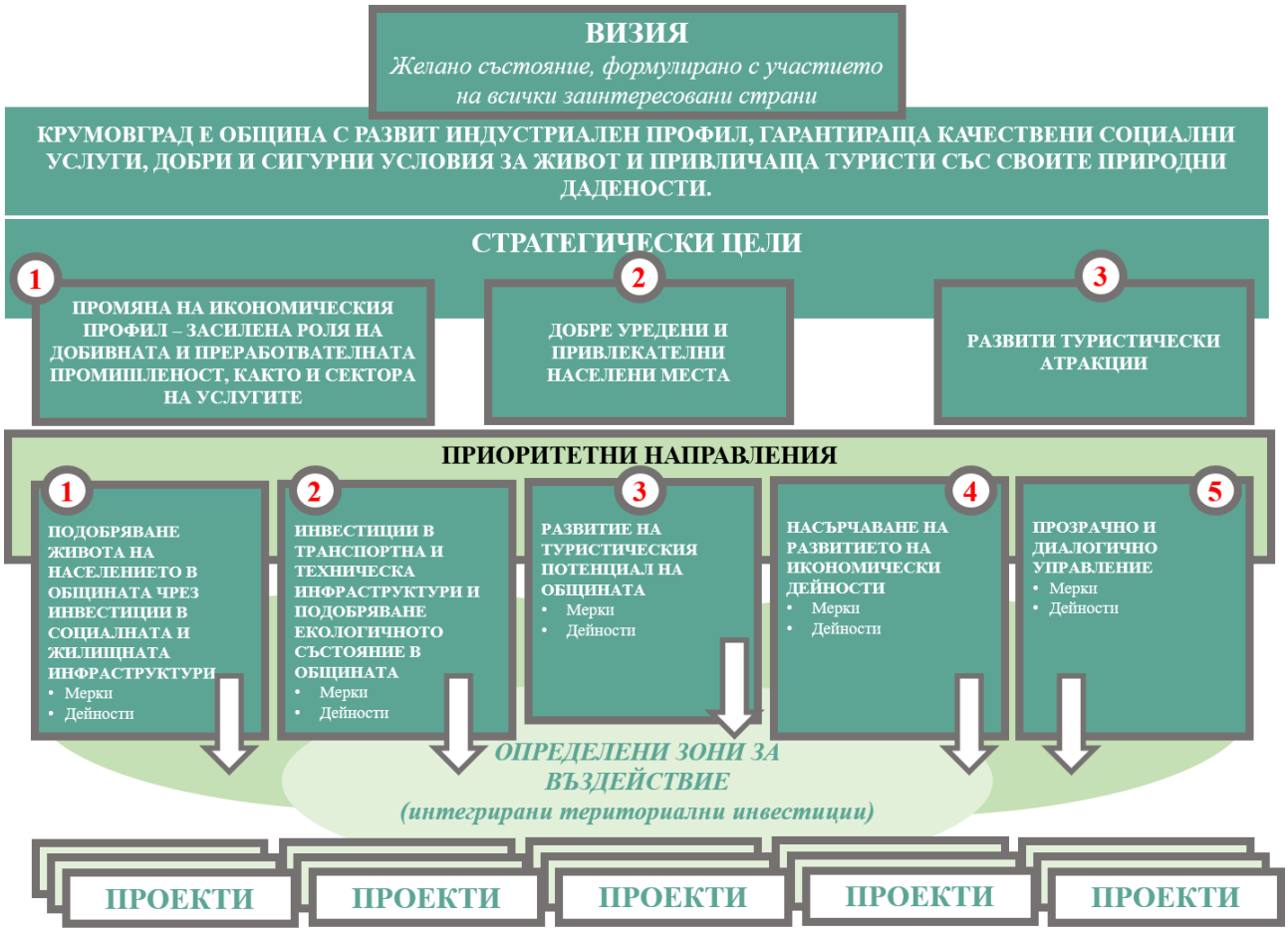

6.3. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

На основата на предишната точка е приета следната визия за развитие на общината:

КРУМОВГРАД Е ОБЩИНА С РАЗВИТ ИНДУСТРИАЛЕН ПРОФИЛ, ГАРАНТИРАЩА КАЧЕСТВЕНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, ДОБРИ И СИГУРНИ УСЛОВИЯ ЗА ЖИВОТ И ПРИВЛИЧАЩА ТУРИСТИ СЪС СВОИТЕ ПРИРОДНИ ДАДЕНОСТИ.

6.4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

Стратегическите цели имат ясен фокус към осъществяване на визията и отразяване конкретната специфика на община Крумовград. Те са съобразени с предназначението на ПИРО да бъде инструмент за управление и да отразява действителните нужди на местната общност в рамките на плановите документи от регионално, национално и европейско ниво. Избегнато е тяхното прекалено обхватно формулиране и опасност от неефективно разпределение на ресурсите по време на предстоящото им реализиране. Планираната система от индикатори за наблюдение на плана осигурява механизъм за измерване на степента на тяхното осъществяване.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: ПРОМЯНА НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ ПРОФИЛ – ЗАСИЛЕНА РОЛЯ НА ДОБИВНАТА И ПРЕРАБОТВАТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ, КАКТО И СЕКТОРА НА УСЛУГИТЕ.

Първата стратегическа цел е насочена към подкрепата за разширяване на основните икономически дейности в общината, каквито са преработващата промишленост, строителството и търговията. Освен това целта отразява и активната експлоатация на рудника

„Ада тепе“, която се очаква в следващите 7 години да има основна роля в развитието на общината.

Специален акцент се поставя на развитието на животновъдството, пчеларството и различни сертифицирани биологични продукти, които имат потенциал да се произвеждат в общината.

Стратегическата цел допринася за постигането на глобалните цели за устойчиво развитие на ООН с номера: 8 (сигурна работа и икономически растеж)**, 9** (иновации и инфраструктура) и **11** (устойчиви градове и общности).

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: ДОБРЕ УРЕДЕНИ И ПРИВЛЕКАТЕЛНИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА

Постигането на целта отразява желанието за създаване на по-добри условия за живот в населените места и забавянето и обръщането на негативните демографски процеси. Целта поставя фокус към осигуряването на благоприятни условия за задоволяване на потребностите на населението от образование, здравеопазване, социални услуги и други.

Наред с основните социални услуги, акцент в тази цел е подобряване състоянието на инфраструктура, която да спомогне за по-безопасното придвижване на хората и привличането на нови инвеститори в различни икономически дейности.

Стратегическата цел допринася за постигането на глобалните цели за устойчиво развитие на ООН с номера: 2 (край на глада), **3** (добро здраве), **4** (качествено образование), **6** (чиста вода и санитарно-хигиенни условия), **9** (иновации и инфраструктура), **10** (намаляване на неравенствата) и **11** (устойчиви градове и общности).

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: РАЗВИТИ ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ

Едно от най-големите богатства на общината е нейната запазена природна среда, забележителности и съчетанието на ястия и обичаи между отделните етноси. Това са предпоставки за съчетание на различни видове туризъм на открито с досег до кулинарните деликатеси на мястото. По този начин се балансира икономическия интерес и опазването на околната среда, а местните жители ще могат да печелят.

Стратегическата цел допринася за постигането на глобалните цели за устойчиво развитие на ООН с номера: 6 (чиста вода и санитарно-хигиенни условия), **11** (устойчиви градове и общности), **12** (отговорно потребление), **13** (борба с климатичните промени) **и 15** (живот на земята).

6.5. ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ

Петте приоритетни направления представляват областите за действие, където следва да се концентрират финансовите ресурси и общинските инициативи през следващия програмен период. Съобразно структурата на стратегията, приоритетите не са директно обвързани и подчинени на дадена стратегическа цел, а допринасят за постигането на повече от една цел. Приоритетните направления са организирани като съчетание от прецизно формулирани мерки, разкриващи какво точно трябва и може да се осъществи в общината. Мерките са отворени и следва да се конкретизират с допълнителни проекти през целия програмен период (2021-2027 г.). В този смисъл въздействието на мерките не се изчерпва с дефинираните

проекти в Програмата за реализация на ПИРО. Тук се насочват и всички останали инициативи в общината до 2027 г.

ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 1: ПОДОБРЯВАНЕ ЖИВОТА НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНАТА ЧРЕЗ ИНВЕСТИЦИИ В СОЦИАЛНАТА И ЖИЛИЩНАТА ИНФРАСТРУКТУРИ

Мярка 1.1. Внедряване на мерки за ЕЕ в жилищни сгради

- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 5, кв. Запад, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 2, жк. Дружба, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 3, жк. Дружба, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 5, жк. Дружба, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 1, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 1А, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 3, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 3А, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 2, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 4, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 21, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Кирил и Методий“ № 1, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Кирил и Методий“ № 2, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес пл. „България“ № 1, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес пл. „България“ № 20, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 1А, гр. Крумовград

- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 6, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 8, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 1, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 12, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 14, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Христо Ботев“ № 4, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Съединение“ № 8, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Съединение“ № 24, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Емил Колев“ № 2, гр. Крумовград
- Повишаване на енергийната ефективност на многофамилни жилищни сгради, общинска собственост в селата Поточница, Токачка, Черничево, Гулийка, Синигер, Аврен, Странджево

Мярка 1.2. Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони. включително

- Ремонт и благоустрояване на дворно пространство на ДГ „Юрий Гагарин“, гр. Крумовград
- Благоустрояване на част от прилежащото външно пространство на сградата на СУ „Васил Левски“, гр. Крумовград
- Ремонт на съществуващ басейн в СУ „Васил Левски“, гр. Крумовград
- Ремонт, оборудване и внедряване на енергоефективни мерки на ПГ по автотранспорт „Хр. Смирненски“, гр. Крумовград
- Изграждане на детска градина в село Подрумче, община Крумовград
- Реконструкция и внедряване на мерки за енергийна ефективност на ОУ „Христо Ботев“, с. Гулийка, община Крумовград, включително благоустрояване на прилежащите пространства
- Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Никола Вапцаров“ с. Горна Кула и благоустрояване на прилежащи пространства
- Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Никола Вапцаров“ с. Подрумче и благоустрояване на прилежащи пространства

- Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Васил Левски“ с. Луличка и благоустрояване на прилежащи пространства
- Благоустрояване на прилежащите пространства на сградата на ОУ „Иван Вазов“ с. Поточница
- Благоустрояване на прилежащите пространства на сграда на ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ с. Странджево
- Благоустрояване на прилежащите пространства на сграда на ОУ „П. К. Яворов“ с. Токачка
- Благоустрояване на прилежащи пространства на ЦПЛР – СУО гр. Крумовград, оборудване и обзавеждане на стаи в сградата.
- Благоустрояване на прилежащи пространства на ЦПЛР – ОДК гр. Крумовград, оборудване и обзавеждане на кабинети и зали.
- Ремонт и благоустрояване на дворно пространство на ДГ „Мир“ с. Пелин
- Ремонт и внедряване на мерки за енергийна ефективност на сграда ДГ Слънце“ с. Токачка
- Ремонт и обновяване на сградата на ДГ „Радост“ с. Поточница, включително и благоустрояване на прилежащите пространства

Мярка 1.3. Подобряване на социалните услуги, предостави в община Крумовград

- Ремонт и оборудване на съществуващата материална база на Домашен социален патронаж – Крумовград
- Реформиране на дома за стари хора
- Осигуряване на социални жилища за настаняване на уязвими групи (преустройство на спално помещение в казармено-жилищния район)
- Функциониране на център за предоставяне на интегрирани социални услуги в общността
- Преустройство на незавършеното ученическо общежитие в общински жилища

Мярка 1.4. Подобряване на средата за отдих в община Крумовград

- Зона за отдих с детска площадка в УПИ – II /парк и озеленяване/, кв. 28 по ПУП /ЗРП/ на село Полковник Желязово, община Крумовград
- Рехабилитация, доизграждане и залесяване на паркова среда около паметника на „Капитан Петко Войвода“
- Довършване на обект: „Реконструкция, доизграждане и обновление на градски парк, зона А в гр. Крумовград“
- Довършване на обект: „Обществена сграда с места за настаняване „Хижа Свежест“, в УПИ - I, кв. 73 с идент. № 39970.501.955 по КК на град Крумовград“
- Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, включително паркове, градини, улично озеленяване и площади

Мярка. 1.5. Стимулиране на спортните активности в общината

- Изграждане на спортен атракционен комплекс до МБАЛ „Живот +“ ЕООД
- Изграждане на общински басейн в гр. Крумовград
- Стимулиране създаването на младежки клубове за спорт
- Ремонт на спортни съоръжения
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура

Мярка 1.6. Борба с безстопанствените животни

- Изграждане на общински/регионален приют за безстопанствени кучета

Мярка 1.7. Подобряване качеството на здравното обслужване

- Привличане на здравни специалисти в населените места на община Крумовград
- Ремонт и внедряване на енергоефективни мерки в МБАЛ „Живот +“ ЕООД гр. Крумовград
- Извършване на профилактични прегледи сред рискови обществени групи
- Провеждане на здравно-информационно обслужване на населението чрез семинари и открити дискусии
- Обновяване на сградния фонд на здравните служби по населените места на община Крумовград

ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 2: ИНВЕСТИЦИИ В ТРАНСПОРТНА И ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРИ И ПОДОБРЯВАНЕ ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ В ОБЩИНАТА

Мярка 2.1. Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари, обществени паркинги, и съоръженията, включително:

- Изграждане на улица от о.т.539-535-536 до о.т.537, кв. „Запад“, гр. Крумовград
- Изграждане на улица от о.т. 505 до о.т. 515 между кв.108 и кв.109, гр. Крумовград
- Довършване на обект: „Рехабилитация на улици гр. Крумовград – III етап“, подобект: „Рехабилитация на улица „Димитър Благоев“ гр. Крумовград - от ОТ 400 до ОТ221“
- Довършване на обект: „Рехабилитация на улици гр. Крумовград - II етап“, подобект: „Рехабилитация на улица „Съединение“ гр. Крумовград“
- Реконструкция и рехабилитация на улици в гр. Крумовград: „Възраждане“, „Никола Й. Вапцаров“, „Братан Шукеров“, „Трепетлика“
- Изграждане на обществени паркинги в гр. Крумовград
- Ремонт на мост на р. Крумовица към кв. „Изгрев“ , гр. Крумовград
- Благоустрояване на алеи и улици в казармено-жилищния район в гр. Крумовград

Мярка 2.2. Създаване на условия за алтернативно придвижване

- Изграждане на пешеходна алея по протежение на река Крумовица

- Изграждане на велосипедни алеи

Мярка 2.3. Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища и съоръженията и принадлежностите към тях, включително

- Изграждане на обходен път Крумовград
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ1211 /III-509, Токачка – Крумовград/ – Кандилка – Голяма Чинка – Рибино
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ1220 /III-5904, Аврен – Девесилово – Егрек
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ 2212 /III-509, Токачка – Крумовград / – Скалак – Къклица – Лимец – Малък Девесил – KRZ 1220
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ1215 /II-59, Звездел - Крумовград / - Горна кула – Долна кула
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2216 /III-5904, Дъскари – Голямо Каменяне/– Гулия
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2225 /III-509, Кандилка – Крумовград/ - Луличка – граница общ. (Крумовград – Момчилград) – KRZ 1391/
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2230 /III-5904, Крумовград – Аврен / - Голямо Каменяне – Малко Каменяне – Храстово – Ручей
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2231 /II-59, Крумовград – Пелин / – Рогач – /III-5904/
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2232 /II-59, Крумовград – Пелин / – Сливарка
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2246 /III-509, Кукуряк – Пашинци / – Гривка – Раличево, общ.(Крумовград – Кирково) – Пловка – граница общ. (Кирково – Крумовград) – Самовила – Рибино /KRZ 1211/
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3222 /II-59, Крумовград – Пелин/ – Гулийка
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3223 /II-59, Крумовград – п.к. Доборско/ – Багрилци – мах. Багрилци
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3236 / III-591, Джанка – Поточница/ – Красино
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3248 /III-509, Токачка – Кандилка/ – мах. Папуняк – Храстово / KRZ2230/
- Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3374 /II-59/, Момчилград – Звездел/ – Кременец – тел. кула Стръмни рид – граница общ. (Момчилград – Крумовград) – мах. Пчелояд – Рибино/KRZ1211/
- Довършване на обект: „Реконструкция на път KRZ 3251/III-509 Кандилка-Крумовград/-Овчари-/III-509 Кандилка-Крумовград/ от км2+420.00 до км4+238.25 – втори етап“

Мярка 2.4. Подобряване състоянието на уличното осветление

- Подмяна на осветителни тела на уличната осветителна мрежа в насените места

- Изграждане на улично енергоспестяващо осветление с дистанционно управление в цялата община
- Подмяна уличната мрежа ниско напрежение за осветление с изолирани проводници

Мярка 2.5. Рехабилитация, разширяване и изграждане на водоснабдителната и канализационната мрежи в общината

- Рехабилитация, разширяване и изграждане на местни водоизточници (кладенци, каптиране) за нуждите на неводоснабдените места
- Довършване на обект: „Водоснабдяване с. Скалак – махали Копривник, Кременник и Победа“
- „Водоснабдяване на с. Чал“
- „Водоснабдяване на с. Багрилци“

Мярка 2.6. Подобряване екологичното състояние в общината

- Изграждане и доизграждане на канализационна мрежа с модулни ПСОВ (или друго подходящо пречистване) в малки населени места под 2000 екв. жители
- Проектиране и подготовка на техническа документация за пречиствателни съоръжения
- Изграждане на градска пречиствателна станция за отпадни води гр. Крумовград
- Доизграждане канализационна мрежа и изграждане довеждащ колектор до ГПСОВ Крумовград
- Изграждане на претоварна станция за битови отпадъци гр. Крумовград
- Разширяване обхвата на системата за сметосъбиране в общината
- Изграждане на площадка за биоотпадъци и компостирането им
- Изграждане на площадка за рециклиране на строителни отпадъци
- Изграждане на система за временно съхраняване на битовите отпадъци в общината
- Отстраняване на нерегламентирани сметища и рекултивация на засегнатите терени в община Крумовград

Мярка 2.7. Борба с климатични промени

- Залесяване на земеделски, неземеделски земи и ерозирали терени
- Изграждане на система за ранно сигнализиране и борба с горските пожари
- Корекция на бреговата ивица на река Крумовица в границите на населените места
- Провеждане на залесителни мероприятия по поречията на реките
- Основен ремонт на обходен канал Крумовград и покриване на дере в кв. 102 и 109 по плана на гр. Крумовград
- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди

- Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, вкл. паркове, градини, улично озеленяване и площади, с цел намаляване на нивото на праховите частици в атмосферата
- Реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици и тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях, с цел намаляване на нивото на праховите частици в атмосферата

ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 3: РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ОБЩИНАТА

Мярка 3.1. Подобряване на достъпа и състоянието на културните ценности и обектите на културната инфраструктура

- Изграждане на скатен покрив върху плосък и ремонт и обновление на съществуваща сграда за култура - с. Токачка, общ. Крумовград
- Създаване на съвременен интерактивен музей и археологически музей на рударството – музей на открито и музейна сбирка на закрито
- „Ремонт на инфраструктура за достъп до културно-историческо наследство – паметник на Капитан Петко Войвода в гр. Крумовград“
- „Ремонт на инфраструктура за достъп до културно-историческо наследство – паметник на Работника – седнала мъжка фигура в гр. Крумовград“
- Възстановяване на първия конак в Крумовград
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Народни будители 1925“, с. Аврен
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Просвета 1959“, с. Гулийка (барака)
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Д-р Петър Берон 1946“, с. Странджево
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Искра 1960“, с. Токачка
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Кирил и Методий 1952“, с. Егрек
- Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Бяло море 1929“, с. Черничево
- Ремонт и оборудване на сграда за култура и изкуство – Общинския музей – гр. Крумовград
- Подкрепа за изграждане на специализирана инфраструктура за оползотворяване на туристическите ресурси и развитието на различни видове туризъм, включително техническата инфраструктура до и в туристическите обекти, както и подобряване на условията за рекреация на населението и посетителите на общината:
    - Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици и тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях;
    - Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения, вкл. в агломерации с под 2000 е.ж. в селските райони

- Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, вкл. паркове, градини, улично озеленяване и площади‘
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура;
- Реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот

Мярка 3.2. Представяне на традициите и обичаите на района, както и другите туристически атракции

- Създаването на информационни материали за наличните туристически ресурси в община Крумовград
- Поддържане и обогатяване на културния календар
- Организиране на фолклорен фестивал

Мярка 3.3. Изграждане на туристическа инфраструктура и съоръжения за достъп в защитените територии – туристически пътеки, еко пътеки и др.

- Маршрут: с. Рогач – с. Сливарка – с. Перуника – с. Чал
- Маршрут: с. Калайджиево – с. Черничево – Местност „Хамбар Дере“ – с. Стражец
- Маршрут: с. Аврен – с. Голям Девесил – с. Егрек
- Маршрут: с. Орешари – с. Странджево
- Маршрут: с. Ковил – с. Студен Кладенец
- Маршрут: с. Джанка – с. Красино – с. Падало
- Маршрут: гр. Крумовград – с. Долна Кула
- Маршрут: с. Рибино – с. Самовила

ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 4: НАСЪРЧАВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Мярка 4.1. Привличане на инвестиции в общината

- Провеждане на маркетингова кампания за привличане на инвестиции
- Действия за намаляване на административните процедури за предприятията в общината
- Съдействие и стимулиране на предприемачеството (обучения за стартиращи предприемачи)
- Изграждане на бизнес инкубатор (индустриална зона) в зоната на бившия казармен район
- Разширяване и модернизиране на индустриална зона в гр. Крумовград, вкл. изграждане на довеждаща инфраструктура

Мярка 4.2. Равен шанс за работа на всички

- Професионално обучение за възрастни и повишаване адаптивността на работната сила

- Организиране на курсове и обучителни програми за квалификация и преквалификация
- Организиране на стажове за безработни младежи
- Създаване на адаптирани работни места за нуждите на хора с увреждания

Мярка 4.3. Подкрепа за развитие на земеделието и животновъдството в общината

- Извършване на анализ на възможностите и потенциала на общината за разнообразяване на земеделско производство
- Съдействие при регистрация и сертификация на земеделски и животновъдни био и еко продукти
- Съдействие за създаване на животновъдни ферми
- Създаване на ПЧП за развитие на аграрни дейности
- Отдаване на земя под аренда за селскостопански дейности за по-дългосрочен период от време
- Изграждане на пазар за животни
- Изграждане на пазар за селскостопанска продукция
- Възстановяване на напоителни съоръжения
- Стимулиране развитието на биологично земеделие и създаване на базар на производителя

Мярка 4.4 Насърчаване изграждането на местната инфраструктура, обновяването на селата, предлагането на местни основни услуги и опазването на местното културно и природно наследство

- Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици и тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях
- Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение за подобряване на микроклимата и рекреационна дейност, включително паркове, градини, улично озеленяване и площади
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура
- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони
- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди
- Реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване или обновяване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот
- Изграждане и/или обновяване на туристическа информация и обозначаване на туристически обекти, включително изграждане и/или поставяне на информационни съоръжения

ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 5: ПРОЗРАЧНО И ДИАЛОГИЧНО УПРАВЛЕНИЕ

Мярка 5.1. Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди

- Подмяна на отоплителни и горивни инсталации в обществени сгради с енергоспестяващи системи
- Изграждане и ремонт на слънчеви колектори за гореща битова вода на публични сгради
- Изграждане на фотоволтаични инсталации на публични сгради за производство на електроенергия за собствени нужди
- Изготвяне на обследвания на сгради, проекти, техническа документация и енергийни паспорти
- Ремонт, обновяване и внедряване на енергоефективни мерки в административна сградата на Бюро по труда

Мярка 5.2. По-добро управление на общинската собственост

- Цифровизиране на кадастрални и/или устройствени планове
- Изготвяне и актуализация на ПУП и устройствени схеми на община Крумовград
- Уедряване и комасация на земеделската земя общинска собственост
- Създаване на информационна система за пазара на земя

Мярка 5.3. Повишаване качеството на предоставяните административни услуги

- Внедряване на електронни административни услуги
- Обновяване на оборудването на Общинска администрация Крумовград
- Изграждане, ремонт и оборудване на сградите на кметствата по населените места в община Крумовград
- Организиране на обучения за повишаване на капацитета и компетенциите на служители на Община Крумовград, вкл. за подготовка и изпълнение на проекти с европейско финансиране
- Реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот
- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони

Мярка 5.4. Прозрачно управление и съвместни инициативи

- Създаване на обществени консултативни съвети
- Изграждане на партньорства и побратимяване с други общини
- Участие в семинари и конференции за обмяна на опит и създаване на партньорства
- Подкрепа за функционирането на МИГ „Момчилград – Крумовград“

7. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Основната цел на Комуникационната стратегия е да стимулира съпричастността и участието на населението на община Крумовград, структурите на гражданското общество и бизнеса, развиващи дейност на нейната територия, както и на партньорите и заинтересованите страни за участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност. Едновременно с това дейностите по изпълнение на Стратегията са насочени към утвърждаване на ролята на община Крумовград като активна страна в провеждането на политики и формирането на позитивни нагласи за нейното прозрачно управление.

Съгласно Методическите указания на разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., в подготвителния етап на изготвянето на ПИРО Крумовград, се разработи Комуникационна стратегия. В нея са описани всички идентифицирани заинтересовани страни, формулирани са подходящи инструменти за комуникация с тях, както и подходящ инструментариум за осигуряване на публичност и прозрачност относно ПИРО, включително събиране на идеи за мерки, проекти и инициативи за реализация в общината.

В процеса на разработване на ПИРО и предвид извънредната ситуация породена от глобалната пандемия на COVID-19, съгласуването на настоящия документ премина по по-нетрадиционен начин – във виртуална среда.

Още на най-ранен етап, съгласно приетата Комуникационна стратегия, заинтересованите лица имаха възможност да се включат в изготвянето му чрез попълването на въпросник, оценяващ сегашното състояние на общината и даващ възможност за отправяне на предложения за бъдещото ѝ развитие.

При изготвянето на проекта на ПИРО, документът беше публикуван на официалната страница на Общинска администрация за мнения и предложения от широката общественост. Едва след това се пристъпи към финализиране на плана и представянето му за приемане от страна на Общински съвет.

8. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Съгласно Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г. на МРРБ, в ПИРО следва да се определят приоритетни зони за въздействие. В тях основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана. Те следва да се определят на база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, резултатите от проучването на общественото мнение, стратегическите документи на Общината, както и на потенциалите за развитие. Това изискване е свързано с водещият принцип за „единство на социално-икономическото и пространственото планиране“.

По дефиниция „зона за прилагане на интегриран подход“ (зона за въздействие) е ***„пространствено обособена територия с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална и/или етническа структура на населението и характер и структура на основните фондове“***. Зоните следва да са части от територията на общината с конкретно функционално предназначение или собствен потенциал за развитие.

8.1. ПОДХОД ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕТО НА ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Съгласно АНКПР гр. Крумовград е класифициран в 4-тото йерархично ниво, което, според Методическите указания, не налага задължително дефиниране на „градски зони за въздействие“.

За определянето на зоните за въздействие е използван териториално-пространственият модел за развитие на устройство на територията в ОУПО Крумовград. По този начин се постига единство между пространственото и социално-икономическото развитие на територията на общината. Въпреки че неговите предвиждания са дългосрочни, те показват действията, който следва да се предприемат и в средносрочен план, чрез ПИРО Крумовград.

За определянето на приоритетни зони за въздействие са взети предвид няколко фактора: населението, което ще се възползва от направените инвестиции; резултатите от анализа на територията на общината и обобщения SWOT анализ; броят заявени проекти и идеи за развитието на конкретната територия; проектната готовност на предвидените интервенции за конкретна територия.

Отчитайки тези фактори са определени няколко приоритетни зони за въздействие, върху които в най-силна степен ще се реализира прилагането на интегриран подход.

8.2. ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ СЪС СПЕЦИФИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

В настоящия документ са предложени 5 (пет) типа зони за развитие (въздействие) в общината. Те отразяват възприетия подход, описан в предходната точка, както и основните човешки функции и дейности, използвани в съвременното планиране. Допълнително те се доближават в най-пълна степен до предложените в ОУПО общо предназначение на имотите и устройствени зони. Те са, както следва:

Зони за обитаване (жилищни функции) – този тип зони обхващат всички населени места, извън общинския център – гр. Крумовград. В тях основно са разположени жилищни сгради и обитателите извършват основните си индивидуални (лични) дейности.

Зони за производство – този тип зони обхващат всички имоти и зони, съгласно ОУПО, които са предназначени за устройство и застрояване предимно със сгради и съоръжения за производствени и складови дейности. В тези зони жителите на общината предимно се трудят и допринасят за развитието на местната икономика.

Зони за обслужване – тези зони обхващат всички имоти и зони, съгласно ОУПО, които са предвидени да задоволят основните потребности на населението от образование, култура, религия, здравеопазване и социални грижи, административни услуги, търговия, битови услуги и други общественополезни дейности.

Зони за отдих и туризъм – това са зоните, които обхващат места с потенциал за развитие на туристическо-рекреационни дейности и са притегателен център за посетителите в общината.

Зони за опазване на околната среда и превенция на риска – зоните са пространствен израз на необходимостта от дейности, свързани с опазването на околната среда (конкретни лесоустройствени показатели, наличие на защитени територии и зони по НАТУРА 2000 и др.), както и с предприемането на мерки, свързани с ерозионни процеси (свлачища, срутища) или потенциален риск от наводнения.

8.3. ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

На базата на възприетия подход за определяне на приоритетни зони за въздействие в ПИРО Крумовград е определена една зона, която има най-голям потенциал да повлияе положително върху социално-икономическото развитие на общината.

Това е зоната на общинския център – гр. Крумовград. Като населено място, в което са съсредоточени основните обществено-обслужващи функции в общината, както и концентрацията на население в него, в него има нужда от приоритетно насочване на ресурси. Поради тази причина голяма част от заложените проектни идеи в програмата за реализация на ПИРО намират своята локализация именно в гр. Крумовград.

Фигура 40. Приоритетни зони за въздействие

9. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ

Програмата за реализация е неизменна част от ПИРО, като нейното наличие е основно условие за реализацията на целите, заложени в документа, по определените приоритетните направления за развитие. Спазвайки „Методическите указания…“ на МРРБ програмата за реализация е изготвена при прилагането на интегрирания подход в стратегическото планиране.

В научната литература има множество определения за „интегриран подход“, но може би най-често са следните схващания за него:

- с подхода се цели предотвратяване появата на социални и териториални различия, чрез по-добра съгласуваност между отделните участници в планирането и управлението на територията;
- следва да се вземат предвид множеството компоненти на територията (природни, социално-икономически, политически и др.) и наличните и потенциални пространствени взаимодействия (връзка „град-село“, мобилност и достъпност, биоразнообразие, местно-национално/регионално) в управлението на ресурсите.

Интегрираният подход се основата на **три основни характеристики:** мултидисциплинарност; има пространствено измерение; решенията се вземат в партньорство.

В този смисъл, при изготвянето на програмата за реализация на ПИРО този подход е приложен.

Първо, в хода на цялата разработка, както и при дефинирането на проектните предложение е спасен принципа на партньорството. Различни групи от заинтересовани лица имаха възможност да отправят и защитят своите проектни идеи и инициативи.

Второ, ПИРО е изготвен от мултидисциплинарен екип, който притежава компетенции в съответните направления по компонентите на анализа и стратегическата част.

Трето, голяма част от предвидените мерки имат конкретно пространствено измерение. Изключение правят само мерките, които имат „хоризонтален“ характер“ (ползите от тях са за цялата територия на общината).

Освен това програмата по своята същност е интегрирана, защото чрез нея се разпределят наличните финансови, времеви, организационни и кадрови (човешки) ресурси на общината.

Програмата цели да изведе най-подходящите за реализация проекти, които са подчинени на заложените мерки по приоритетните направления за развитие. Допълнително са подбрани редица приоритетни за общината проекти, за които има проектна готовност или чрез тяхната реализация ще се постигне значително подобряване на социално-икономическите характеристики на територията.

Всеки от предложените проекти е остойностен, освен тези дейности, за които не са необходими средства за реализацията им. Допълнително е посочена отговорната структура и/или потенциалните партньори за реализацията, срока за изпълнение (в месеци), както и територията, на която ще се реализира, ако е приложимо. По този начин се осигурява стабилна основа за изпълнението на плана.

Посочените в програмата за реализация проекти и инициативи принадлежат към определена мярка от приоритетните направления за развитие. Въпреки комплексния характер на редица проекти и техния принос към повече от едно приоритетно направление, в програмата е посочена преобладаващата им принадлежност само към едно от тях.

Програмата за реализация е неразделна част от ПИРО и е представена в ***Приложение 1***.

Посочените финансови източници са индикативни и актуални към момента на завършване на Плана за интегрирано развитие на община Крумовград. Поради факта, че програмите за периода 2021-2027 г. все още са в процес на разработване, който се очаква да продължи и през 2021 г. прави трудно прогнозирането на по-точни финансови източници. Това ще наложи последваща актуализация на Програмата за реализация, след одобрението на националните програми. Същото е регламентирано в чл. 22, ал. 1, т.4 от ППЗРР.

10. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

10.1. СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМАТИКА НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА КЛИМАТА

Климатът се дефинира като многогодишния режим на времето, характерен за дадена местност, в зависимост от географското ѝ положение. Изменението се отнася до *„промяна в климата, дължаща се пряко или косвено на човешката дейност, която променя състава на глобалната атмосфера и която е в допълнение към естествената променливост на климата, наблюдавана в сравними периоди от време“*[1].

Според голяма част от съвременните теории и изследвания, посветени на климатичните промени, следствие на т.нар. „парников“ ефект, се наблюдава постепенно покачване на средногодишните температури на Земята. Основен принос за това имат генерираните парникови газове (ПГ), чиито количества зависят от човешката дейност. Най-голям принос за общите емисии на ПГ в България имат сектор „Енергетика“, следван от сектор „Транспорт“. Други два сектора – „Бит и услуги“ и „Отпадъци“ – също имат значителна роля за формирането на ПГ. В последните години те се характеризират с тенденция на нарастване на емисиите в тях, дължащо се повишения стандарт на живот, довеждащ до по-голяма енергийна консумация и отделяне на повече отпадъци от различни продукти и активности.

10.2. ФАКТИ ЗА ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА В БЪЛГАРИЯ[2]

- От края на 70-те години на миналия век в България се наблюдава тенденция към затопляне, като през втората половина на XX век зимите са по-меки.
- 20 от последните 24 години след 1989 г. са с положителни аномалии на средната годишна температура на въздуха, спрямо климатичната норма (1961-1990 г.).
- Средната годишна температура през 2011 г. е с 0,4°C над климатичната норма. Това е поредната, 14-та година, с температури по-високи от обичайните за страната.
- Най-дълги периоди на засушаване са наблюдавани през 40-те години и последните две десетилетия на XX век, а най-значителните суши – през 1945 и 2000 г.
- Наблюдават се повече и по-дълги периоди на засушаване, следвани от сериозни бури и тежки наводнения с разрушения и жертви.
- Увеличава се честотата на екстремните метеорологични и климатични явления като: значително увеличение на средния брой дни с денонощни суми на валежите над 100 мм – с около 30% за периода 1991-2007 г. спрямо базисния период (1961-1990 г.); увеличение на регистрираните в метеорологичната мрежа случаи с проливни валежи; зачестяване на случаите на пролетно-летен тип облачност с валежи от дъжд, гръмотевични бури и градушки през зимни месеци като януари и февруари; увеличена честота на средния брой дни с гръмотевични бури и градушки през април и септември в периода 1991-2006 г., спрямо същите за базисния период.
- Годишната амплитуда между максималната и минималната температура на въздуха намалява – минималната температура се повишава по-бързо от максималната.

---

[1] *Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие за Р България.*

[2] *Изводите са от „Трети национален план за действие по изменението на климата за периода 2013-2020 г., по данни на НИМХ към БАН*

- Снежните месеци в планините намаляват, а дебелината на снежната покривка показва трайна тенденция към изтъняване.
- Горната граница на широколистните гори се измества към по-голяма височина.
- Данните от фенологичните наблюдения показват изпреварване в развитието със 7-15 дни в различните климатични райони, което недвусмислено свидетелства за затопляне на климата през последните 30 години, в сравнение с предишни периоди.

10.3. ОБЩИ ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Стремежът на Европейския съюз е да осигури устойчиво развитие на всички жители в Общността. Това е развитие, при което се *„задоволяват нуждите на настоящето, без да се застрашават възможностите на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди“*. Затова и устойчивото развитие обхваща три аспекта – социален, икономически и екологичен. Тази концепция се дефинира не само като отделна и независима, а като хоризонтална политика, от която останалите общи и секторни политики и управленски процеси следва да бъдат йерархично зависими, т.е. устойчивото развитие трябва да бъде водещият принцип при взимането на решения на всички нива – наднационално, национално, регионално и местно.

Неразделна и много важна част от темата на устойчивото развитие е проблематиката свързана с изменението на климата. Това се признава и от Европейския съюз, който утвърждава ***Европейски зелен пакет*** – пътна карта за постигане на устойчивост на икономиката на ЕС. Това е нова стратегия за растеж, която има за цел превръщането на ЕС в справедливо и благоденстващо общество с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, в която през 2050 г. няма да има нетни емисии на парникови газове и икономическият растеж не зависи от използването на ресурси. Зеленият пакт е неразделна част от стратегията на Европа за изпълнение на програмата ѝ до 2030 г. в отговор на дефинираните от Организацията на обединените нации цели за устойчиво развитие. Пакетът включва редица стратегии в различни области като промишленост, биоразнообразие и други.

На национално ниво, през 2012 година е приет и ***Трети национален план за действие по изменение на климата*** с хоризонт до 2020 година. Той определя политиката на България в областта на климатичните промени и се основава на приетите от страната ни международни ангажименти с ратифицирането на Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата /РКООНИК/, Протокола от Киото, последващото Парижко споразумение, както и европейското законодателство в тази област.

Най-голямо влияние в периода 2021-2027 г. ще има, приетата през 2019 г. от Министерски съвет, ***Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие с хоризонт 2030 година.*** Тя отразява новият контекст на политиките, свързани с климатичните промени. В нея е зададена рамка за действия за адаптиране към изменението на климата (АИК) и приоритетни направления до 2030 г., като идентифицира и потвърждава необходимостта от действия за АИК както за цялата икономиката, така и на секторно ниво. Включените в нея сектори са: „Селско стопанство“, „Биологично разнообразие и екосистеми“, „Енергетика“, „Гори“, „Човешко здраве“, „Транспорт“, „Туризъм“, „Градска среда“ и „Води“. Управлението на риска от бедствия се разглежда като междусекторна (интегрирана) тема.

10.4. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА НА ДЕЙСТВИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Република България е страна, ангажирана по Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата (РКООНИК, 1999 г.), Протокола от Киото (2002 г.), новото рамково международно споразумение (2012 г.), както и по Парижкото споразумение (2015 г.) Това задължава България да се стреми към следното:

- Намаляване на вредните емисии от парникови газове в атмосферата;
- Оценка на въздействието на климатичните промени спрямо социално-икономическото развитие;
- Насърчаване на научните изследвания свързани с въвеждането на нисковъглеродна икономика;
- Формиране на обществено осъзнаване относно екологичните проблеми и предизвикателства.
- На всеки пет години да представя подробен план с мерки, които ще спомогнат за справянето с изменението на климата.

Българските задължения се регламентират от националното законодателство чрез ***Закона за ограничаване изменението на климата (ЗОИК)***. ***Чл. 2 от ЗОИК*** определя неговата основна цел: „...да гарантира намаляване на емисиите на парникови газове като основен елемент в политиката по ограничаване изменението на климата и да осигури дългосрочното планиране на мерките за адаптация към климатичните промени“.

Законът посочва и най-важните хоризонтални мерки, които водят до намаляване емисиите на парникови газове:

- Повишаване на енергийната ефективност;
- Повишаване на дела от енергията от възобновяеми източници;
- Улавяне и оползотворяване на метан;
- Залесяване, повторно залесяване и промени в земеползването;
- Насърчаване преминаването към видове транспорт с ниски емисии;
- Насърчаване използването на обществен транспорт;
- Развитие на научноизследователска дейност с оглед развитието на ефективна „зелена“ икономика;
- Повишаване на административния капацитет за изпълнение на екологична политика;
- Повишаване на осведомеността на гражданите по въпросите за изменението на климата.

Закона за опазване на околната среда също има отношение към климатичните промени, тъй като в него се регулира стратегическия процес във всички области на защита, мониторинг и управление на околната среда. В него се посочват принципите за включване на политиките в областта на околната среда (включително политиките в областта на климата и биологичното разнообразие) в други сектори.

10.5. ОБЩИ ХОРИЗОНТАЛНИ МЕРКИ, СВЪРЗАНИ С ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА

Представената рамка поставя изискванията за целенасочено и последователно планиране и реализиране на мерки и дейности свързани с изменението на климата. Общите хоризонтални мерки са два основни вида:

- **Мерки за ограничаване** изменението на климата (предприемането на превантивни мерки, свързани с ограничаване на вредното въздействие на човешката дейност, допринасящо за парниковия ефект);
- **Мерки за адаптация** към изменението на климата (предприемането на мерки, свързани с предвиждането и определянето на негативните социални и икономически последици, свързани с измененията на климата; преодоляване на възникналите щети; идентифициране на възможностите, появили се следствие климатичните изменения).

Първият тип мерки са свързани с анализ и оценка на антропогенните фактори, които довеждат до увеличение на вредните емисии на парникови газове. Следват необходимите превантивни действия, които да неутрализират източниците на вредни емисии. Необходимо е да се осигурят ефективни начини, които да гарантират осъществяването на функциите, зависими от заменените енергийни източници.

Вторият тип мерки е насочен към вече възникналите изменения на климата. Мерките за адаптация включват и точно предвиждане на предстоящите негативни явления и процеси, застрашаващи производството и потреблението на обществата. Необходимо е да се заложат мерки, които не само реагират спрямо настоящата ситуация, но и предхождат появата на бъдещи щети. Мерките за адаптация следва да се разглеждат и като начин за разглеждане на климатичните изменения като възможност. Наложените проблеми и ограничения позволяват преразглеждането и преоткриването на по-слабо популярните и използвани потенциали, стимулиращи устойчиво развитие.

Гореизложеното и действащата към настоящия момент стратегически и законова рамка, позволяват да бъдат откроени някои основни хоризонтални мерки, които да ръководят политиките и да обосновават дейностите и проектите на община Крумовград в периода 2021-2027 година. Те се основават на приетия от Министерството на околната среда и водите ***Трети национален план за действие по изменение на климата.***

Таблица 19. Мерки за ограничаване и адаптация към изменението на климата

Мерки за ограничаване изменението на климата	Мерки за адаптация към изменението на климата
Прилагане на общите принципи и изисквания, свързани с изменението на климата, в секторните документи на екологичната политика на община Крумовград	
Формиране на партньорски модели и мрежи за подобряване на екологичната обстановка и качеството на живот в община Крумовград	
Повишаване на публичната информираност и ангажираност относно екологичните въпроси, в т. ч. и изменението на климата	
Повишаване на административния капацитет на община Крумовград за изпълнение на екологична политика и реализиране на дейности и проекти в сферата	
Повишаване на енергийната ефективност на жилищни, административни и производствени сгради	Ефективно използване на водните ресурси. Подобряване на водоснабдителната и канализационната мрежа

Съхраняване на горския фонд и залесяване на незалесени територии	Изграждане на съоръжения срещу наводнения. Поддържане и регулярно почистване на отводнителните канали и съоръжения
Подобряване на системата за управление на отпадъците	Изграждане на съоръжения за защита и ранно известяване при горски пожари
Закриване и рекултивация на нерегламентираните замърсявания	Опазване на съществуващите и обособяване на нови екологични култури, които улесняват миграциите на животинските видове
	Въвеждане на водоспестяващи и енергоспестяващи технологии

10.6. ПРИНОС НА ПИРО ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЕЙСТВИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Разработването на ПИРО Крумовград се основава на разумни и реалистични предложения за решаване на проблемите и реализиране на потенциалите едновременно в социалната, икономическата и ***екологичната*** сфера. Екологичната проблематика е неразделна част от аналитичната и стратегическата част на плана. В плана е описано състоянието на компонентите на околната среда. Вниманието е фокусирано върху компонентите на околната среда и управлението на отпадъците в общината. Посочени са най-важните проблеми и рискове за състоянието на околната среда в общината. Екологичните силни и слаби страни имат присъствие и в **SWOT анализа към ПИРО.**

Проблемите на околната среда са пряко застъпени в стратегическата част на ПИРО за развитие на общината и по-специално в мерките към всяка приоритетна област. В следващата таблица са показани мерките от ПИРО, които допринасят за постигането на целите, заложени в Национална стратегия за адаптация към изменението на климата, групирани по сектори на българската икономика.

Изброените мерки направляват конкретните инициативи и инвестиции на община Крумовград. Мерките са обезпечени от конкретно дефинирани проекти или дейности, систематизирани в Програмата за реализация на ПИРО.

Таблица 20. Мерки в ПИРО, които допринасят за постигане на целите на Националната стратегия за АИК

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
Селско стопанство	Промени в продължителността на вегетационния сезон	Устойчиво управление на селскостопанските практики за адаптиране към изменението на климата	Мярка 4.3. „Подкрепа за развитие на земеделието и животновъдството в общината“
	Агро-фенология (по-ранно цъфтене на дърветата, по-дълъг сезон за лозята и промени в другите естествени цикли на културите, което оказва влияние върху крайните добиви.)	Насърчаване на капацитета за адаптиране и информираност в селскостопанския сектор	
	Добиви от реколтата. Прогнозират се промени в обема на добивите от основните култури (зимна пшеница, царевица и слънчоглед) поради предвижданото покачване на температурата и намалените валежи. Увеличаването на концентрацията на въглероден диоксид (CO2) в бъдеще може обаче да създаде условия за подобряване на добивите от някои култури.	Насърчаване на научните изследвания и иновациите за адаптиране към изменението на климата	
	Повишен риск от разпространение на вредители, болести и плевели.	Укрепване на политиката и правната рамка за адаптиране на селскостопанския сектор	
	Неблагоприятни ефекти върху животновъдството		
	Увеличен риск от засушаване, ерозия, опустиняване и засоляване на почвите		
	Риск от недостиг на вода		
	Неблагоприятно въздействие върху рибарството и аквакултурите		
Биологично разнообразие и екосистеми	Загуба на генетично разнообразие	Подобряване управлението на екосистемите	
	Нарушаване на жизнения цикъл на видовете и фенологичните фази	Подобряване на управлението на знанията и комуникацията със заинтересованите страни относно адаптацията на екосистемите	

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
	Влошаване на местообитанията	Създаване на пространство за БРиЕС (биологично разнообразие и екосистеми)	
	Въздействие върху предоставянето на екосистемни услуги	Укрепване на устойчивостта към климатичните промени чрез намаляване на натиска, който не е свързан с изменението на климата	
		Устойчиво използване на регулиращите и културни екосистемни услуги за адаптация	
Енергетика	Несигурност при производството на електрическа енергия	Изграждане на институционален капацитет, познаване и използване на данни за адаптиране	
	Намаляване ефективността на производството на слънчева и вятърна енергия	Включване на съображенията за промяна на климата в политиките, плановете и финансовите механизми в енергийния сектор	Мярка 2.6. „Подобряване екологичното състояние в общината“
	Промяна в търсенето на енергия	Включване на устойчивостта към климатичните промени в проектирането и инженеринга	Мярка 1.1. „Внедряване на мерки за ЕЕ в жилищни сгради“; Мярка 5.1. „Внедряване на мерки за ЕЕ в публичните сгради в общината“
	Повреда на инфраструктурата и прекъсвания	Увеличаване устойчивостта на енергийните доставки	
	Намалена потребност от отопление		

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
Гори	Специфични за видовете физиологични реакции	Подобряване на базата от знания и повишаване на осведомеността за адаптиране към изменението на климата	
	Неясноти относно взаимодействието между видовете	Подобряване и защита на горските ресурси	Мярка 2.7. „Борба с климатични промени“
	Големи площи с иглолистни насаждения на твърде малки надморски височини	Подобряване на потенциала за устойчиво използване на горските ресурси	Мярка 2.7. „Борба с климатични промени“
	Повишена вероятност от големи пожари и други нарушения		
	Подобрени условия за инвазивни видове		
	Доминиране на употребата на дървесина като дърва за огрев		
Човешко здраве	Влияние на температурата и влажността върху здравето	Подобряване на управлението за адаптиране	
	Спешни последици за здравето, свързани с метеорологичните условия	Създаване на база от знания и осведоменост относно адаптацията	
	Промяна в ефектите върху здравето, свързани с валежите	Адаптиране на външната среда за намаляване въздействието на климатичните промени върху здравето	Мярка 1.4. „Подобряване на средата за отдих в община Крумовград“
Туризъм	По-малък брой туристи	Приобщаване на адаптирането към изменението на климата в процеса на разработване на политики и правната рамка за туристическия сектор	
	По-кратък зимен сезон	Повишаване на осведомеността и базата от знания за адаптиране към изменението на климата в туристическия сектор	

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
	По-кратък среден престой	Изграждане на адаптивен капацитет в туристическия сектор	
	Здравни проблеми с туристите	Разработване на специфични адаптивни действия за туристическия сектор	
	По-лоши условия за отдих на открито		
	Повреждане на туристическата инфраструктура		Мярка 3.3. „Изграждане на туристическа инфраструктура и съоръжения за достъп в защитените територии – туристически пътеки, еко пътеки и др.“; Мярка 3.2. „Представяне на традициите и обичаите на района, както и другите туристически атракции“
	Влошен достъп до туристическите дестинации		Мярка 3.3. „Изграждане на туристическа инфраструктура и съоръжения за достъп в защитените територии – туристически пътеки, еко пътеки и др.“;
	Недостиг на вода		Изграждане на местни водоизточници (кладенци) за нуждите на неводоснабдените места към мярка 2.5. „Рехабилитация, разширяване и изграждане на водоснабдителната и канализационната мрежи в общината“

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
	По-дълги летни и извън летни сезони		
	Развитие на нови туристически продукти		
	Привличане на нови перспективни туристически пазари		
	По-малка нужда от енергия за отопление през зимните и ранните сезони		
Транспорт	Наводнения	Изграждане на институционален капацитет и база от знания в транспортния сектор	
	Свлачища	Включване на въпросите за адаптиране към изменението на климата в ключовите процеси на планиране и вземане на решения	
	Виелици и снеговалежи		
	Екстремни горещини		
Градска среда	По-високите температури, водещи до формирането на топлинни острови	Укрепване на политиката и правната рамка за включване на адаптацията към изменението на климата	Мярка 1.4. „Подобряване на средата за отдих в община Крумовград“
	Изключително ниски температури и студени вълни	Изграждане на капацитет за адаптиране	
	Наводненията ще се увеличават по честота	Разработване на финансови, социални и политики за управление на риска с оглед адаптиране към изменението на климата	
	Градушките	Подобряване управлението на знанията, научните изследвания, образованието и комуникацията със заинтересованите страни относно адаптирането	
	Продължителните валежи		

Сектор	Рискове	Цели	Мерки/Дейности в ПИРО, допринасящи за постигане на целите
	Свлачищата		
	Недостиг на водни ресурси		
Води	Опасности от наводнения и суша	Подобряване на управлението за адаптиране	Мярка 2.7. „Борба с климатични промени“
		Укрепване на базата от знания и осведоменост относно адаптацията	
		Подобряване на адаптивното управление на инфраструктурата на водната система	

11. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

11.1. СЪЩНОСТ НА СИСТЕМАТА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО цели осигуряването на ефективно изпълнение на плана, с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Предмет на наблюдението и оценката е изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка.

Основните задачи пред системата са да предложи адекватно дефинирани дейности, тяхното информационно обезпечаване, както и взаимодействието между всички участващи в наблюдението и оценката структури. Част от системата за наблюдение е и публичното представяне на резултатите от мониторинга и произтичащите от това бъдещи управленски решения.

11.2. УЧАСТВАЩИ СТРУКТУРИ И ФОРМИ НА КОМУНИКАЦИЯ

Основните участващи структури и форми на комуникация при наблюдението и оценката на ПИРО са регламентирани в ЗРР и правилника за неговото прилагане.

Общинският съвет е ръководният орган за наблюдение на ПИРО.

Кметът на общината организира наблюдението на ПИРО. Основният инструмент за наблюдение и оценка на реализацията на плана е годишният доклад, подготвян в началото на всяка година от програмния период, с изключение на първата. Кметът въвежда и контролира процедурата за подготовката на доклада, след което предлага завършения документ за одобрение от общинския съвет.

Специализираните дирекции и отдели в общинската администрация активно се включват във всички етапи на разработването и реализацията на ПИРО. Тяхната роля е да осъществяват необходимата комуникация и координация с всички останали участващи страни. Съществена роля е и предоставянето на експертна дейност при подготовката на годишните доклади.

Задължително е въвличането на ***институциите***, предоставящи нужната информация за проследяване на плана, съобразно с неговите индикатори. Основните източници на информация са Националният статистически институт, РИОСВ, Регионална здравна инспекция, Регионално управление на образованието, Агенцията по заетостта, различни представителни проучвания на местната администрация, неправителствени организации и експертни колективи.

Заинтересованите страни обхващат представители на областната администрация, неправителствения сектор, частния сектор, образователните и културни институции, професионалните общности, както и други групи лица, определени в комуникационната стратегия.

11.3. ДЕЙНОСТИ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА

Основна дейност по наблюдението на ПИРО е изготвянето на **годишни доклади** за неговото изпълнение, които се представят на широка общественост. Изводите от тях са основа за изготвянето на **междинна** и **последваща оценки** на ПИРО, както и аргумент за актуализирането му, при необходимост.

Компетентните органи следва да предоставят информация относно предприетите мерки за осигуряване на публичност на плана, идентифицираните проблеми и предложения за тяхното преодоляване, използваните начини за събиране на информация, функционирането на формираните партньорства. Докладът се обсъжда и приема от общински съвет.

Съществена функция на ОбС и кмета е планирането на вътрешна организационна структура, където са детайлно разпределени задълженията на специализираните общински дирекции и отдели, поддържащи процеса по наблюдение на ПИРО.

Изработването на междинна оценка на настоящия ПИРО е предвидено за 2024 година. Междинната оценка следва да проследи:

- прогреса на плана;
- оценка на степента на постигане на съответните цели;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки за изпълнението на съответния документ.

Тя следва да се изработи от експертен екип при взаимодействие между всички заинтересовани страни, предоставящи становище за досегашните резултати от плана. Неразделна част от изготвянето на оценката са определянето на начините за събиране и обработка на информация, приложението на системата от индикатори. В заключителната си част междинната оценка следва да формулира насоки за корекции на плана, ако такива са необходими.

Извършването на дейностите изисква екип, предоставящ нужната експертна дейност, и активно взаимодействащ със специализираните администрации в общината и областта. Ключова роля изпълняват заинтересованите страни, предлагащи необходимата информация и своите гледни точки, заедно със специализираните институции, съхраняващи нужната статистическа информация. Кметът внася документа за обсъждане пред общински съвет, който го одобрява и по този начин формално завършва междинната оценка.

11.4. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА СИСТЕМАТА ОТ ИНДИКАТОРИ

Системата от индикаторите е неизменна част от цялостната система за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО. Тя е основен обективен инструмент за проследяване изпълнението му. Изборът на подходящи индикатори се базира на специфичните характеристики на стратегическата част на ПИРО и съвременните методи за наблюдение и оценка на стратегическото планиране, както и на Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО за периода 2021-2027 г.

Процеса на разработването на системата от индикатори за настоящия ПИРО премина през три етапа:

- Преглед на научна литература и системи от индикатори използвани в сферата на регионалното и местно развитие;

- Систематизиране на приложими индикатори и дефиниране на нови;
- Анализ, организиране и избор на подходящи индикатори за целите на настоящия ПИРО.

Методиката, използвана при разработването на индикаторите за наблюдение и оценка на ПИРО, е така наречената SMART (умен). Наименованието ѝ произлиза от първите букви на критериите, на които трябва да отговарят индикаторите, на английски език, а именно:

- **Specific (специфични)** – съответстващи на целите и приоритетите;
- **Measurable (измерими)** – избраните индикатори са насочени към желаното бъдещо състояние (в сравнение с базовата стойност), съобразно визията и заложените цели на плана. Също така те са количествено определени, така че да се позволява тяхното сравнение;
- **Available/Achievable (постижими)** – индикаторите позволяват да бъдат измервани в определени интервали от време, чрез данни от официални източници на информация;
- **Relevant/Realistic (реалистични)** – индикаторите ще са пряко свързани с целите на плана и в същото време са реалистични;
- **Timely (съобразени с времето)** – заложената стойност на индикатора трябва да бъде постигната в ограничен период от време, което е взето предвид при неговото дефиниране.

Целевите стойности на индикаторите са съобразени с прогнозното демографско, икономическо, социално и екологично развитие на общината.

Адекватното измерване на прогреса на ПИРО зависи от точността на началните стойности на отделните индикатори, които са определени от официални източници на информация.

Целесъобразно е за нуждите, както на настоящия план, така и за бъдещето обективно измерване на различни области в развитието на общината, да се разработи и поддържа информационна база за всички предвидени индикатори. Базата данни следва да се поддържа от общинската администрация и нейните специализирани звена и отдели. За успешното събиране на нужната информация е необходимо активно, периодично и регламентирано взаимодействие между общинските звена и представителите на експлоатационните ведомства, териториалните подразделения на националните дирекции, неправителствения и частния сектор. Това ще позволи на общинските власти да поддържат справочник, които следва да бъде неразделна част от дейностите по организирането и представянето на годишните доклади за изпълнение на ПИРО, заложени в системата за наблюдение и оценка на плана.

Системата от индикатори е структурирана в два основни направления, напълно удовлетворяващи „Методическите указания…" на МРРБ – **индикатори за продукт** и **индикатори за резултат.** Съвместно, двата типа индикатори позволяват да се определи степента на постигане на целите и приоритетите заложени в ПИРО на община Крумовград. Допълнително, в „Методическите указания…" са регламентирани **специфични индикатори,** които са свързани с определение в плана приоритетни зони за прилагане на интегриран подход (зони за въздействие). Чрез тях се оценява приносът на интервенциите както към развитието на конкретната територия в рамките на зоната, така и към развитието на цялата община.

Доколкото тези индикатори отчасти съвпадат с определените индикатори за продукт (по приоритетни направления), специфичните индикатори в таблицата по-долу са показани **в скоби, в които е представено количеството, което следва да достигнат до края на действието на ПИРО.**

Стратегическите цели представят желаното и възможно бъдещо състояние, докато приоритетните направления представляват областите на действие и въздействие. Двата елемента изискват към тях да се приобщят различни индикатори.

11.5. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

За набиране на изходните стойности на избраните индикатори са използвани различни източници на надеждна информация: НСИ – данни от текущата статистика; Дирекция „Бюро по труда“; Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България 2014-2020 (ИСУН 2020); годишни доклади по изпълнението на ОПР 2014-2020 г. и експлоатационните дружества.

11.6. ВИДОВЕ ИНДИКАТОРИ

Съобразно с „Методическите указания...”, индикаторите за резултат са насочени към реализацията на целите, докато индикаторите за продукт са свързани с действията в рамките на отделните приоритетни направления. Първият вид следва да оцени цялостната ефективност на стратегията и какво е достигнатото състояние на общината, спрямо визията и стратегическите цели до 2027 г. Вторият вид индикатори могат да бъдат съотнесени към постигнати резултати в определените области на развитие и съдържащите се в тях мерки и ключови проекти, включени в програмата за реализация на ПИРО.

11.6.1. ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ

Отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на плана. Индикаторите за резултат отразяват очаквания синергичен ефект от изпълнението на заложените мерки по приоритетни направления. В този смисъл, те надграждат тези за продукт, като стремежът е да покажат цялостно ситуацията в общината.

№	Индикатор за резултат	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
Стратегическа цел 1: Промяна на икономическия профил – засилена роля на добивната и преработвателната промишленост, както и сектора на услугите.					
1.	Произведена продукция в индустриалния сектор	Хил. лв.	НСИ	22 724 (2018 г.)	33 000
2.	Дял на произведената продукция в индустриалния сектор	Процент	НСИ	57,35 (2018 г.)	63
3.	Брой нефинансови предприятия на 1000 души от населението	Брой	НСИ	24,24 (2018 г.)	29
4.	Произведена продукция от нефинансовите предприятия на 1000 души от населението	Хил. лв.	НСИ	2 320 (2018 г.)	3 500
Стратегическа цел 2: Добре уредени и привлекателни населени места					
1.	Коефициент на механичен прираст на населението	Промил	НСИ	42,75 (2019 г.)	25
2.	Загуби на вода при пренос по водопроводната мрежа	Процент	ВиК оператор	31,33 (2019 г.)	26
3.	Общо образувани битови отпадъци	Хил тона	НСИ	2 860 (2018 г.)	2 250
4.	Ниво на безработица	Процент	ДБТ	10,5 (2019 г.)	8,7
Стратегическа цел 3: Развити туристически атракции					
1.	Туристически атракции, включени в Единната система за туристическа информация (ЕСТИ)	Брой	Община Крумовград, ЕСТИ „Регистър на туристическите атракции“ - http://rta.tourism.gov	52 (2020 г.)	70

№	Индикатор за резултат	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
			ernment.bg/TARegister.aspx		
2.	Брой реализирани маркетингови проекти, с цел популяризиране на местния туристически потенциал	Брой	Община Крумовград	Неприложимо	5
3.	Пренощували лица	Брой	НСИ	2 411 (2019 г.)	3000
4	Приходи от нощувки	Лв.	НСИ	90 184 (2019 г.)	120 000

11.6.2. ИНДИКАТОРИ ЗА ПРОДУКТ

Отнасят се до наблюдението и оценката на изпълнението на определени приоритети и мерки за развитие на общината. Дефинираните индикатори следва да бъдат количествено измерими, комбинирайки разнообразни източници на информация, представящи точна и осъвременена информация за следените от индикаторите характеристики.

Важно: в колоната „целева стойност“ в скоби е показана стойността на съответния индикатор за приоритетните зони, определени в ПИРО.

№	Индикатор за продукт	Мерна единица	Източник на информация	Целева стойност (2027 г.)
Приоритетно направление 1: Подобряване живота на населението в общината чрез инвестиции в социалната и жилищната инфраструктури				
1.	Жилищни сгради с внедрени мерки за енергийна ефективност	Брой	Община Крумовград, ИСУН	25 (22)
2.	Публични сгради с внедрени мерки за енергийна ефективност	Брой	Община Крумовград, ИСУН	5 (4)
3.	Новоразкрити социални услуги	Брой	Община Крумовград, ИСУН	3
4.	Обновени или реконструирани обекти на образованието	Брой	Община Крумовград, ИСУН	4
Приоритетно направление 2: Инвестиции в транспортна и техническа инфраструктури и подобряване екологичното състояние в общината				
1.	Реализирани проекти за рехабилитация на общинска пътна и улична мрежа в населените места	Брой	Община Крумовград, ИСУН	3 (1)
2.	Реализирани проекти за подобряване водоподаването в населените места	Брой	Община Крумовград, ИСУН	2
3.	Реализирани проекти, свързани с борбата с климатичните промени – залесяване, корекции на речни корита, системи за ранни предупреждения за природни явления	Брой	Община Крумовград, ИСУН	3
4.	Дължина на велоалейната мрежа в общината	Метър	Община Крумовград	2 500 (2 500)
Приоритетно направление 3: Развитие на туристическия потенциал на общината				
1.	Изградени еко или туристически пътеки в общината	Брой	Община Крумовград	8

№	Индикатор за продукт	Мерна единица	Източник на информация	Целева стойност (2027 г.)
2.	Ремонтирани обекти на културната инфраструктура	Брой	Община Крумовград, ИСУН	6
3.	Организирани фестивали годишно	Брой	Община Крумовград	7
4.	Среден престой на 1 пренощувал в общината	Дни	НСИ	2,2
Приоритетно направление 4: Насърчаване на развитието на икономически дейности				
1.	Изградена индустриална зона	Брой	Община Крумовград	1 (1)
2.	Изграден пазар за селскостопанска продукция и животни	Брой	Община Крумовград	1 (1)
3.	Изградени/възстановени поливни (хидромелиоративни) съоръжения	Метър	Община Крумовград, ВиК	5 000
4	Брой лица преминали през курсове за повишаване на квалификацията, придобиване на езикови и/или компютърни умения	Брой	Община Крумовград, ИСУН	80
Приоритетно направление 5: Прозрачно и диалогично управление				
1.	Общински служители, преминали курсове за повишаване на квалификацията (с натрупване)	Брой	Община Крумовград	150
2.	Нови електронни услуги, предоставяни от Общината	Брой	Община Крумовград	5
3.	Разработени съвместни проекти с международни партньори или съседни общини	Брой	Община Крумовград	3
4.	Закупено компютърно оборудване за служителите на администрацията – компютри, скенери, принтери и др.	Брой	Община Крумовград	200

12. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Разработената индикативна финансова таблица обобщава ориентировъчните финансови ресурси, необходими за реализацията на плана за интегрирано развитие. Финансовата рамка представлява разпределение на предвидените средства по отделните приоритетни направления от стратегията на ПИРО, както и приложените разнообразни финансови източници. В приложената финансова таблица се обединява индикативната стойност на всички проектни предложения и инициативи от Програмата за реализация на ПИРО (Приложение 1).

Таблица 21. Индикативна финансова таблица за периода 2021-2027 г., в хил. лв.

Период (2021 – 2027)	Собствени средства - Общински бюджет	Отн. дял (%)	Републикански бюджет	Отн. дял (%)	Средства от ЕС	Отн. дял (%)	Други източници	Отн. дял (%)	ОБЩО в хил. лв.	ОБЩО в отн. дял (%)
Приоритет 1	2 527,00	7,28%	5 916,25	17,04%	26 254,75	75,62%	20,00	0,06%	34 718,00	38,51%
Приоритет 2	5 340,00	12,59%	23 329,50	55,00%	13 745,50	32,41%	0,00	0,00%	42 415,00	47,05%
Приоритет 3	510,00	14,11%	517,50	14,32%	2 587,50	71,58%	0,00	0,00%	3 615,00	4,01%
Приоритет 4	549,00	10,07%	2 219,75	40,73%	2 363,25	43,36%	318,00	5,83%	5 450,00	6,05%
Приоритет 5	647,50	16,40%	612,75	15,52%	2 688,75	68,09%	0,00	0,00%	3 949,00	4,38%
ОБЩО	**9 573,50**	**10,62%**	**32 595,75**	**36,16%**	**47 639,75**	**52,85%**	**338,00**	**0,37%**	**90 147,00**	**100,00%**

Разпределение на финасовите ресурси по приоритетни направления
39%
47%
4%
6%
4%
Приоритет 1
Приоритет 2
Приоритет 3
Приоритет 4
Приоритет 5

Разпределение на финансовите ресурси по източници
0%
11%
53%
36%
Собствени средства - Общински бюджет
Републикански бюджет
Средства от ЕС
Други източници

13. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

- Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008 г, изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 Март 2020 г.
- Правилник за прилагане на ЗРР, Обн. ДВ. бр.70 от 7.08.2020 г.
- Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството, м. март 2020 г.
- Закон за туризма, Обн. ДВ. бр. 30 от 26.03.2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 60 от 07.07.2020 г.
- Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (актуализация 2019 г.)
- Социално-икономически анализ на районите в Република България, МРРБ, 2019 г.
- Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион 2021-2027 г.
- https://haskovo.riosv.com/, Регионален доклад за състоянието на околната среда, 2019 година, РИОСВ – Хасково
- http://eea.government.bg/zpo/bg/result2.jsp, Регистър на защитените територии и защитените зони в България, ИАОС
- http://natura2000.moew.government.bg, Информационна система за защитени зони от екологична мрежа НАТУРА 2000
- https://chitalishta.com/, Публичен регистър на народните читалища
- НСИ, Текуща статистика
- https://infostat.nsi.bg/, Информационна система ИНФОСТАТ на НСИ
- https://www.krumovgrad.bg, Официален сайт на Община Крумовград
- Общински план за развитие на община Крумовград 2014-2020 г., Община Крумовград
- Програма за развитие: България 2030, Министерски съвет
- Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022, Министерски съвет
- Програма за управление на кмета на Община Крумовград, мандат 2019-2023 г.
- Общ устройствен план на община Крумовград, Община Крумовград
- Стратегия за водено от общностите местно развитие 2014-2020 г., МИГ „Момчилград – Крумовград“

14. ПРИЛОЖЕНИЯ

- **Приложение 1:** Програма за реализация на ПИРО Крумовград 2021-2027 г.
- **Приложение 2:** Комуникационна стратегия
- **Приложение 3:** Доклад с резултати от проведено анкетно проучване за разработването на плана

Програма за реализация на ПИРО на община Крумовград за периода 2021-2027 г. :
описание на предвидените мерки и дейности

Приложение №1

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 1: ПОДОБРЯВАНЕ ЖИВОТА НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНАТА ЧРЕЗ ИНВЕСТИЦИИ В СОЦИАЛНАТА И ЖИЛИЩНАТА ИНФРАСТРУКТУРИ								
1.1.1.	Мярка 1.1. Внедряване на мерки за ЕЕ в жилищни сгради	Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 5, кв. Запад, гр. Крумовград		Общински център	980	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.2.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 2, жк. Дружба, гр. Крумовград		Общински център	1 280	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.3.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 3, жк. Дружба, гр. Крумовград		Общински център	1 500	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.4.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда бл. 5, жк. Дружба, гр. Крумовград		Общински център	760	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.5.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 1, гр. Крумовград		Общински център	850	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.6.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 1А, гр. Крумовград		Общински център	850	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.1.7.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 3, гр. Крумовград		Общински център	850	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.8.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 3А, гр. Крумовград		Общински център	850	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.9.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 2, гр. Крумовград		Общински център	250	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.10.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 4, гр. Крумовград		Общински център	1 080	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.11.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Княз Борис Първи“ № 21, гр. Крумовград		Общински център	145	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.12.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Кирил и Методий“ № 1, гр. Крумовград		Общински център	130	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.1.13.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Кирил и Методий“ № 2, гр. Крумовград		Общински център	495	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.14.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес пл. „България“ № 1, гр. Крумовград		Общински център	430	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.15.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес пл. „България“ № 20, гр. Крумовград		Общински център	390	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.16.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 1А, гр. Крумовград		Общински център	175	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.17.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 6, гр. Крумовград		Общински център	810	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.1.18.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Александър Стамболийски“ № 8, гр. Крумовград		Общински център	210	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.19.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 1, гр. Крумовград		Общински център	300	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.20.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 12, гр. Крумовград		Общински център	830	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.21.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Димитър Благоев“ № 14, гр. Крумовград		Общински център	710	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.22.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Христо Ботев“ № 4, гр. Крумовград		Общински център	300	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.23.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Съединение“ № 8, гр. Крумовград		Общински център	540	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.1.24.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Съединение“ № 24, гр. Крумовград		Общински център	180	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.25.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилна жилищна сграда с адрес ул. „Емил Колев“ № 2, гр. Крумовград		Общински център	300	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.1.26.		Повишаване на енергийната ефективност на многофамилни жилищни сгради, общинска собственост в селата Поточница, Токачка, Черничево, Гулийка, Синигер, Аврен, Странджево			2 000	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.2.1.	Мярка 1.2. Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони. включително:	Ремонт и благоустрояване на дворно пространство на ДГ „Юрий Гагарин“, гр. Крумовград		Общински център	200	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.2.2.		Благоустрояване на част от прилежащото външно пространство на сградата на СУ „Васил Левски“, гр. Крумовград		Общински център	400	Републикански бюджет, Общински бюджет	12	Общинска администрация, МОН
1.2.3.		Ремонт на съществуващ басейн в СУ „Васил Левски“, гр. Крумовград		Общински център	300	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.4.		Ремонт, оборудване и внедряване на енергоефективни мерки на ПГ по автотранспорт „Хр. Смирненски“, гр. Крумовград		Общински център	290	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	24	Общинска администрация
1.2.5.		Изграждане на детска градина в село Подрумче			1 700	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	36	Общинска администрация
1.2.6.		Реконструкция и внедряване на мерки за енергийна ефективност на ОУ „Христо Ботев“, с. Гулийка, включително благоустрояване на прилежащите пространства			350	Фондове на ЕС	24	Общинска администрация
1.2.7.		Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Никола Вапцаров“, с. Горна Кула и благоустрояване на прилежащи пространства			340	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.8.		Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Никола Вапцаров“, с. Подрумче и благоустрояване на прилежащи пространства			300	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.2.9.		Ремонт и обновяване на сградата на ОУ „Васил Левски“, с. Луличка и благоустрояване на прилежащи пространства			220	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.10.		Благоустрояване на прилежащите пространства на сградата на ОУ „Иван Вазов“, с. Поточница			170	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.11.		Благоустрояване на прилежащите пространства на сграда на ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, с. Странджево			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.12.		Благоустрояване на прилежащите пространства на сграда на ОУ „П. К. Яворов“, с. Токачка			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.13.		Благоустрояване на прилежащи пространства на ЦПЛР – СУО гр. Крумовград, оборудване и обзавеждане на стаи в сградата.		Общински център	350	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.14.		Благоустрояване на прилежащи пространства на ЦПЛР – ОДК гр. Крумовград, оборудване и обзавеждане на кабинети и зали.		Общински център	350	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.15.		Ремонт и благоустрояване на дворно пространство на ДГ „Мир“, с. Пелин			140	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.2.16.		Ремонт и внедряване на мерки за енергийна ефективност на сграда ДГ Слънце“, с. Токачка			170	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

Програма за реализация на ПИРО на община Крумовград за периода 2021-2027 г. :
описание на предвидените мерки и дейности

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.2.17.		Ремонт и обновяване на сградата на ДГ „Радост“ с. Поточница, включително и благоустрояване на прилежащите пространства			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.3.1.	Мярка 1.3. Подобряване на социалните услуги, предостави в община Крумовград	Ремонт и оборудване на съществуващата материална база на Домашен социален патронаж – Крумовград		Общински център	180	Фондове на ЕС, Общински бюджет	12	Общинска администрация
1.3.2.		Изграждане на дневен център за възрастни			400	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.3.3.		Осигуряване на социални жилища за настаняване на уязвими групи (преустройство на спално помещение в казармено-жилищния район)			330	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
1.3.4.		Функциониране на център за социална рехабилитация и интеграция за социални услуги – изграждане на Център за деца с увреждания			350	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.3.5.		Преустройство на незавършеното ученическо общежитие в общински жилища		Общински център	6 000	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
1.4.1.	Мярка 1.4. Подобряване на средата за отдих в община Крумовград	Зона за отдих с детска площадка в УПИ – II /парк и озеленяване/, кв. 28 по ПУП /ЗРП/ на село Полковник Желязово, община Крумовград			120	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.4.2.		Рехабилитация, доизграждане и залесяване на паркова среда около паметника на „Капитан Петко Войвода“		Общински център	68	Общински бюджет	12	Общинска администрация
1.4.3.		Довършване на обект: „Реконструкция, доизграждане и обновление на градски парк, зона А в гр. Крумовград“		Общински център	850	Републикански бюджет	24	Общинска администрация
1.4.4.		Довършване на обект: „Обществена сграда с места за настаняване „Хижа Свежест“, в УПИ - I, кв. 73 с идент. № 39970.501.955 по КК на град Крумовград“		Общински център	720	Общински бюджет	24	Общинска администрация
1.4.5.		Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, включително паркове, градини, улично озеленяване и площади			0	Фондове на ЕС	36	Общинска администрация
1.5.1.	Мярка. 1.5. Стимулиране на спортните активности в общината	Изграждане на спортен атракционен комплекс до МБАЛ „Живот +“ ЕООД		Общински център	220	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
1.5.2.		Изграждане на общински басейн в гр. Крумовград		Общински център	1 500	Фондове на ЕС	24	Общинска администрация
1.5.3.		Стимулиране създаването на младежки клубове за спорт			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
1.5.4.		Ремонт на спортни съоръжения			500	Фондове на ЕС, Общински бюджет	72	Общинска администрация
1.5.5.		Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура			0	Фондове на ЕС	36	Общинска администрация
1.6.1.	Мярка 1.6. Борба с безстопанствените животни	Изграждане на общински/регионален приют за безстопанствени кучета			110	Общински бюджет	12	Общинска администрация
1.7.1.	Мярка 1.7. Подобряване качеството на здравното обслужване	Привличане на здравни специалисти в населените места на община Крумовград			20	Общински бюджет	12	Общинска администрация
1.7.2.		Ремонт и внедряване на енергоефективни мерки в МБАЛ „Живот +“ ЕООД гр. Крумовград		Общински център	200	Фондове на ЕС, частни инвестиции	36	Общинска администрация
1.7.3.		Извършване на профилактични прегледи сред рискови обществени групи			70	Общински бюджет	72	Общинска администрация
1.7.4.		Провеждане на здравно-информационно обслужване на населението чрез семинари и открити дискусии			5	Общински бюджет	72	Общинска администрация
1.7.5.		Обновяване на сградния фонд на здравните служби по населените места на община Крумовград			300	Общински бюджет	72	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 2: ИНВЕСТИЦИИ В ТРАНСПОРТНА И ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРИ И ПОДОБРЯВАНЕ ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ В ОБЩИНАТА								
2.1.1.	Мярка 2.1. Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари, обществени паркинги, и съоръженията, включително:	Изграждане на улица от о.т.539-535-536 до о.т.537, кв. „Запад“, гр. Крумовград		Общински център	100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.1.2.		Изграждане на улица от о.т. 505 до о.т. 515 между кв.108 и кв.109, гр. Крумовград		Общински център	100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация, ОПУ
2.1.3.		Довършване на обект: „Рехабилитация на улици гр. Крумовград – III етап“, подобект: „Рехабилитация на улица „Димитър Благоев“ гр. Крумовград - от ОТ 400 до ОТ221“		Общински център	515	Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.1.4.		Довършване на обект: „Рехабилитация на улици гр. Крумовград - II етап“, подобект: „Рехабилитация на улица „Съединение“ гр. Крумовград“		Общински център	700	Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.1.5.		Реконструкция и рехабилитация на улици в гр. Крумовград: „Възраждане“, „Никола Й. Вапцаров“, „Братан Шукеров“, „Трепетлика“		Общински център	400	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.1.6.		Изграждане на обществени паркинги в гр. Крумовград		Общински център	150	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.1.7.		Ремонт на мост на р. Крумовица към кв. „Изгрев“, гр. Крумовград		Общински център	260	Републикански бюджет	8	Общинска администрация
2.1.8.		Благоустрояване на алеи и улици в казармено-жилищния район в гр. Крумовград		Общински център	150	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.2.1.	Мярка 2.2. Създаване на условия за алтернативно придвижване	Изграждане на пешеходна алея по протежение на река Крумовица		Общински център	250	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.2.2.		Изграждане на велосипедни алеи		Общински център	80	Общински бюджет	48	Общинска администрация
2.3.1.	Мярка 2.3. Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища и съоръженията и принадлежностите към тях, включително:	Изграждане на обходен път Крумовград		Общински център	20 000	Републикански бюджет	36	Общинска администрация
2.3.2.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ1211 /III-509, Токачка – Крумовград/ – Кандилка – Голяма Чинка – Рибино			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.3.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ1215 /II-59, Звездел - Крумовград / - Горна кула – Долна кула			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.4.		Рехабилитация иреконструкция на път KRZ1220 /III-5904, Аврен –Девсилово – Егрек			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.3.5.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ 2212 /III-509, Токачка – Крумовград / – Скалак – Къклица – Лимец – Малък Девесил – KRZ 1220			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.6.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2216 /III-5904, Дъскари –Голямо Каменяне /– Гулия			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.7.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2225 /III-509, Кандилка – Крумовград/ - Луличка – граница общ. (Крумовград – Момчилград) – KRZ 1391/			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.8.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2230 /III-5904, Крумовград – Аврен / - Голямо Каменяне – Малко Каменяне – Храстово – Ручей			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.9.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2231 /II-59, Крумовград – Пелин / – Рогач – /III-5904/			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.10.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2232 /II-59, Крумовград – Пелин / – Сливарка			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.3.11.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ2246 /III-509, Кукуряк – Пашинци / – Гривка – Раличево, общ.(Крумовград – Кирково) – Пловка – граница общ. (Кирково – Крумовград) – Самовила – Рибино /KRZ 1211/			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.12.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3222 /II-59, Крумовград – Пелин/ – Гулийка			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.13.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3223 /II-59, Крумовград – п.к. Доборско/ – Багрилци – мах. Багрилци			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.14.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3236 / III-591, Джанка – Поточница/ - Красино			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.15.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3248 /III-509, Токачка – Кандилка/ – мах. Папуняк – Храстово / KRZ2230/			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.3.16.		Рехабилитация и реконструкция на път KRZ3374 /II-59/, Момчилград Звездел/ – Кременец – тел. кула Стръмни рид – граница общ. (Момчилград – Крумовград) – мах. Пчелояд Рибино/KRZ1211/			390	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.3.17.		Довършване на обект: „Реконструкция на път KRZ 3251/III-509 Кандилка-Крумовград/-Овчари-/III-509 Кандилка-Крумовград/ от км2+420.00 до км4+238.25 – втори етап“			800	Републикански бюджет, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.4.1.	Мярка 2.4. Подобряване състоянието на уличното осветление	Подмяна на осветителни тела на уличната осветителна мрежа в насените места			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.4.2.		Изграждане на улично енергоспестяващо осветление с централизирано/ автоматично управление в цялата община			400	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.4.3.		Подмяна уличната мрежа ниско напрежение за осветление с изолирани проводници			200	Общински бюджет	72	Общинска администрация
2.5.1.	Мярка 2.5. Рехабилитация, разширяване и изграждане на водоснабдителната и канализационната мрежи в общината	Рехабилитация, разширяване и изграждане на местни водоизточници (кладенци, каптиране) за нуждите на неводоснабдените места			100	Общински бюджет	72	Общинска администрация, ВиК оператор
2.5.2.		Довършване на обект: „Водоснабдяване с. Скалак – махали Копривник, Кременник и Победа“			600	Общински бюджет	73	Общинска администрация, ВиК оператор
2.5.3.		„Водоснабдяване на с. Чал“			600	Общински бюджет	72	Общинска администрация, ВиК оператор

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.5.4.		„Водоснабдяване на с. Багрилци“			700	Общински бюджет	72	Общинска администрация, ВиК оператор
2.6.1.	Мярка 2.6. Подобряване екологичното състояние в общината	Изграждане и доизграждане на канализационна мрежа с модулни ПСОВ (или друго подходящо пречистване) в малки населени места под 2000 екв. жители			1 800	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.6.2.		Проектиране и подготовка на техническа документация за пречиствателни съоръжения			80	Общински бюджет	12	Общинска администрация
2.6.3.		Изграждане на градска пречиствателна станция за отпадни води гр. Крумовград		Общински център	6 000	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.6.4.		Доизграждане канализационна мрежа и изграждане довеждащ колектор до ГПСОВ Крумовград		Общински център	600	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.6.5.		Изграждане на претоварна станция за битови отпадъци гр. Крумовград		Общински център	30	Фондове на ЕС	18	Общинска администрация
2.6.6.		Разширяване обхвата на системата за сметосъбиране в общината			20	Фондове на ЕС	12	Общинска администрация
2.6.7.		Изграждане на площадка за биоотпадъци и компостирането им			100	Фондове на ЕС	12	Общинска администрация
2.6.8.		Изграждане на площадка за временно съхраняване на строителни отпадъци			1 000	Фондове на ЕС	12	Общинска администрация

Програма за реализация на ПИРО на община Крумовград за периода 2021-2027 г. : описание на предвидените мерки и дейности

Приложение №1

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.6.9.		Изграждане на система за разделно събиране на битовите отпадъци в общината			100	Фондове на ЕС	12	Общинска администрация
2.6.10.		Отстраняване на нерегламентирани сметища и рекултивация на засегнатите терени в община Крумовград			250	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.7.1.	Мярка 2.7. Борба с климатични промени	Залесяване на земеделски, неземеделски земи и ерозирали терени			30	Фондове на ЕС	36	Общинска администрация
2.7.2.		Изграждане на система за ранно сигнализиране и борба с горските пожари			150	Фондове на ЕС	36	Общинска администрация
2.7.3.		Корекция на бреговата ивица на река Крумовица в границите на населените места			25	Фондове на ЕС, Републикански бюджет	24	Общинска администрация
2.7.4.		Провеждане на залесителни мероприятия по поречията на реките			25	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
2.7.5.		Основен ремонт на обходен канал Крумовград и покриване на дере в кв. 102 и 109 по плана на гр. Крумовград		Общински център	150	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
2.7.6.		Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.7.7.		Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, вкл. паркове, градини, улично озеленяване и площади, с цел намаляване на нивото на праховите частици в атмосферата			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
2.7.8.		Реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици и тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях, с цел намаляване на нивото на праховите частици в атмосферата			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 3: РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ОБЩИНАТА								
3.1.1.	Мярка 3.1. Подобряване на достъпа и състоянието на културните ценности и обектите на културната инфраструктура	Изграждане на скатен покрив върху плосък и ремонт и обновление на съществуваща сграда за култура - с. Токачка, общ. Крумовград			75	Общински бюджет	12	Общинска администрация
3.1.2.		Създаване на съвременен интерактивен музей и археологически музей на рударството – музей на открито и музейна сбирка на закрито			1 500	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.3.		„Ремонт на инфраструктура за достъп до културно-историческо наследство – паметник на Капитан Петко Войвода в гр. Крумовград“		Общински център	100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	12	Общинска администрация
3.1.4.		„Ремонт на инфраструктура за достъп до културно-историческо наследство – паметник на Работника - седнала мъжка фигура в гр. Крумовград“		Общински център	100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	12	Общинска администрация
3.1.5.		Възстановяване на първия конак в Крумовград		Общински център	250	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
3.1.6.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Народни будители 1925“, с. Аврен			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
3.1.7.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Просвета 1959“, с. Гулийка (барака)			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.8.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Д-р Петър Берон 1946“, с. Странджево			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.9.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Искра 1960“, с. Токачка			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.10.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Кирил и Методий 1952“, с. Егрек			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.11.		Ремонт и оборудване на сградата на НЧ „Бяло море 1929“, с. Черничево			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.12.		Ремонт и оборудване на сградата на Общинския музей – гр. Крумовград		Общински център	100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
3.1.13.		Подкрепа за изграждане на специализирана инфраструктура за оползотворяване на туристическите ресурси и развитието на различни видове туризъм, включително техническата инфраструктура до и в туристическите обекти, както и подобряване на условията за рекреация на населението и посетителите на общината			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
3.2.1.	Мярка 3.2. Представяне на традициите и обичаите на района, както и другите туристически атракции	Създаването на информационни материали за наличните туристически ресурси в община Крумовград			30	Общински бюджет	12	Общинска администрация
3.2.2.		Поддържане и обогатяване на културния календар			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
3.2.3.		Организиране на фолклорен фестивал			60	Общински бюджет	12	Общинска администрация
3.3.1	Мярка 3.3. Изграждане на туристическа инфраструктура и съоръжения за достъп в защитените територии – туристически пътеки, еко пътеки и др.	Маршрут: с. Рогач – с. Сливарка – с. Перуника – с. Чал			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.2.		Маршрут: с. Калайджиево – с. Черничево – Местност „Хамбар Дере“ – с. Стражец			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.3.		Маршрут: с. Аврен – с. Голям Девесил – с. Егрек			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.4.		Маршрут: с. Орешари – с. Странджево			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.5.		Маршрут: с. Ковил – с. Студен Кладенец			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.6.		Маршрут: с. Джанка – с. Красино – с. Падало			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
3.3.7.		Маршрут: гр. Крумовград – с. Долна Кула			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация
3.3.8.		Маршрут: с. Рибино – с. Самовила			100	Фондове на ЕС, Общински бюджет	18	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 4: НАСЪРЧАВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ								
4.1.1.	Мярка 4.1. Привличане на инвестиции в общината	Провеждане на маркетингова кампания за привличане на инвестиции			35	Общински бюджет	24	Общинска администрация
4.1.2.		Действия за намаляване на административните процедури за предприятията в общината			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
4.1.3.		Съдействие и стимулиране на предприемачеството (обучения за стартиращи предприемачи)			75	Фондове на ЕС	18	Общинска администрация
4.1.4.		Изграждане на бизнес инкубатор (индустриална зона) в зоната на бившия казармен район			200	Фондове на ЕС, частни инвестиции	36	Общинска администрация
4.1.5.		Разширяване и модернизиране на индустриална зона в гр. Крумовград, вкл. изграждане на довеждаща инфраструктура			2 500	Фондове на ЕС, Общински бюджет, частни инвестиции	36	Общинска администрация
4.2.1.	Мярка 4.2. Равен шанс за работа на всички	Професионално обучение за възрастни и повишаване адаптивността на работната сила			100	Фондове на ЕС	18	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
4.2.2.		Организиране на курсове и обучителни програми за квалификация и преквалификация			250	Фондове на ЕС	18	Общинска администрация
4.2.3.		Организиране на стажове за безработни младежи			200	Фондове на ЕС	24	Общинска администрация
4.2.4.		Създаване на адаптирани работни места за нуждите на хора с увреждания			140	Фондове на ЕС, частни инвестиции, Общински бюджет	24	Общинска администрация
4.3.1.	Мярка 4.3. Подкрепа за развитие на земеделието и животновъдството в общината	Извършване на анализ на възможностите и потенциала на общината за разнообразяване на земеделско производство			10	Общински бюджет	18	Общинска администрация
4.3.2.		Съдействие при регистрация и сертификация на земеделски и животновъдни био и еко продукти			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
4.3.3.		Съдействие за създаване на животновъдни ферми			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
4.3.4.		Създаване на ПЧП за развитие на аграрни дейности			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
4.3.5.		Отдаване на земя под аренда за селскостопански дейности за по-дългосрочен период от време			0	безвъзмездно	72	Общинска администрация
4.3.6.		Изграждане на пазар за животни			80	Общински бюджет	24	Общинска администрация

Програма за реализация на ПИРО на община Крумовград за периода 2021-2027 г. : описание на предвидените мерки и дейности

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
4.3.7.		Изграждане на пазар за селскостопанска продукция			80	Общински бюджет	24	Общинска администрация
4.3.8.		Възстановяване на напоителни съоръжения			1 700	Републикански бюджет	36	Общинска администрация
4.3.9.		Стимулиране развитието на биологично земеделие и създаване на базар на производителя			80	Общински бюджет	72	Общинска администрация
4.4.1.	Мярка 4.4 Насърчаване изграждането на местната инфраструктура, обновяването на селата, предлагането на местни основни услуги и опазването на местното културно и природно наследство	Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици и тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
4.4.2.		Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение за подобряване на микроклимата и рекреационна дейност, включително паркове, градини, улично озеленяване и площади			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация
4.4.3.		Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация
4.4.4.		Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
4.4.5.		Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация
4.4.6.		Реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване или обновяване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация
4.4.7.		Изграждане и/или обновяване на туристическа информация и обозначаване на туристически обекти, включително изграждане и/или поставяне на информационни съоръжения			0	Общински бюджет	36	Общинска администрация

Програма за реализация на ПИРО на община Крумовград за периода 2021-2027 г. :
описание на предвидените мерки и дейности

Приложение №1

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ 5: ПРОЗРАЧНО И ДИАЛОГИЧНО УПРАВЛЕНИЕ								
5.1.1.	Мярка 5.1. Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди	Подмяна на отоплителни и горивни инсталации в обществени сгради с енергоспестяващи системи			1 000	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
5.1.2.		Изграждане и ремонт на слънчеви колектори за гореща битова вода на публични сгради			250	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
5.1.3.		Изграждане на фотоволтаични инсталации на публични сгради за производство на електроенергия за собствени нужди			250	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
5.1.4.		Изготвяне на обследвания на сгради, проекти, техническа документация и енергийни паспорти			150	Общински бюджет	24	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
5.1.5.		Ремонт, обновяване и внедряване на енергоефективни мерки в административна сградата на Бюро по труда		Общински център	150	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
5.2.1.	Мярка 5.2. По-добро управление на общинската собственост	Цифровизиране на кадастрални и/или устройствени планове			65	Общински бюджет	48	Общинска администрация
5.2.2.		Изготвяне и актуализация на ПУП и устройствени схеми на община Крумовград			60	Общински бюджет	48	Общинска администрация
5.2.3.		Уедряване и комасация на земеделската земя общинска собственост			10	Общински бюджет	72	Общинска администрация
5.2.4.		Създаване на информационна система за пазара на земя			20	Общински бюджет	18	Общинска администрация
5.3.1.	Мярка 5.3. Повишаване качеството на предоставяните административни услуги	Внедряване на електронни административни услуги			145	Фондове на ЕС, Общински бюджет	24	Общинска администрация
5.3.2.		Обновяване на оборудването на Общинска администрация Крумовград			200	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
5.3.3.		Изграждане, ремонт и обурудване на сградите на кметствата по населените места в община Крумовград			1 500	Фондове на ЕС, Републикански бюджет, Общински бюджет	72	Общинска администрация
5.3.4.		Организиране на обучения за повишаване на капацитета и компетенциите на служители на Община Крумовград, вкл. за подготовка и изпълнение на проекти с европейско финансиране			90	Фондове на ЕС, Общински бюджет	72	Общинска администрация
5.3.5.		Реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
5.3.6.		Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони			0	Фондове на ЕС, Общински бюджет	36	Общинска администрация
5.4.1.	Мярка 5.4. Прозрачно управление и съвместни инициативи	Създаване на обществени консултативни съвети			0	безвъзмездно	6	Общинска администрация

№	Мярка	Дейност/проектна идея	Кратко описание	Територия/ зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорна за реализация на мярката
5.4.2.		Изграждане на партньорства и побратимяване с други общини			20	Общински бюджет	72	Общинска администрация
5.4.3.		Участие в семинари и конференции за обмяна на опит и създаване на партньорства			32	Общински бюджет	72	Общинска администрация
5.4.4.		Подкрепа за функционирането на МИГ „Момчилград – Крумовград“			7	Общински бюджет	72	Общинска администрация